

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τῆς Διευθύνσεως	Σελ.	129
Τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν ἐκπαιδευτικὴν μας ἀναγέννησιν		
Γεωργίου Ν. Παλαιολόγου. Γεν. Διτοῦ Μαρ. Παιδ. Ἀκαδημίας		
Ἰωάννης Ἑρρίκος Πεσταλότσης (Α')	»	131
Μιχαὴλ Μιχαλοπούλου. Γεν. Ἐπιθ. Στοιχ. Ἐκπαιδεύσεως		
Ἡ ἀξία τῶν τεχνικῶν μαθημάτων	»	137
Ἐλευθ. Παττάκι. Καθηγητοῦ τῶν Φυσικῶν		
Ἡ διδασκαλία τῶν βιολογικῶν μαθημάτων	»	141
Χ. Σκαλισιάνου.		
Ἡ Ἀριθμητικὴ ἐν τῇ Α' τάξει	»	101
Δημ. Μωραΐτου.		
Ἡ ἀτομικὴ ψυχολογία ὡς ἔρευνα ἀπόψεων (Β')	»	148
Γεωρ. Ἀγγελοπούλου. Ἐπιθεωρητοῦ δημ. σχολείων		
Ἡ μεταπολεμικὴ ἐγκληματικότης τῶν ἀνηλίκων (Γ')	»	152
Γεωργίου Κουρμούλη. Ὑφηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου		
Ζητήματα ἐπιστημονικοῦ ἥθους (Β')	»	157
Ἡ διεθνὴς ἐκπαιδευτικὴ κίνησις	»	162
Ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐκπαιδευτικὴ κίνησις	»	163
Βιβλιοκρισία—Βιβλιογραφία	»	165
Ἐκπαιδευτικὴ νομοθεσία	»	166
Παρατηρήσεις καὶ κρίσεις.	»	168

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 2.500

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΧΑΡ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΣ

Γραμματεὺς Διευθύνσεως: ΠΑΝ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΥΝΤΑΞΙΣ: Ἐπιτροπὴ ἐξ ἐγκρίτων παιδαγωγικῶν καὶ λογοτεχνῶν ἐποπτεύει ἐπὶ τῆς ὕλης τοῦ περιοδικοῦ.

Τὴν προεδρίαν τῆς ἀνωτέρω Ἐπιτροπῆς εὐχρηστέῃ νὰ δεχθῇ ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Ν. Ἐξαρχόπουλος.

ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ

Αἱ συνδρομαὶ εἶναι προπληρωτέαι καὶ καταβάλλονται μαζὶ μετὰ τὴν δὴλωσην ἐγγραφῆς. Δι' ἐμβάσματα καὶ ἐν γένει διὰ πάντων ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν διαχείρισιν τοῦ περιοδικοῦ ἀπευθυντέον: Πρὸς τὸν Ἐκδοτικὸν Οἶκον Πέτρου Δημητράκου, ὁδὸς Περμαζόγλου 9—Ἀθήνας.

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

(Σχολικῶν Ἐφορειῶν κ.λπ.)

Ἔτησίαι (10 τεύχη) Δρχ. 25.000
Ἐξάμηνος (5 τεύχη) > 15.000

ΔΙΑ ΤΟΥΣ κ.κ. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

Ἔτησίαι (10 τεύχη) Δρχ. 20.000
Ἐξάμηνος (5 τεύχη) > 10.000

ΒΙΒΛΙΑ ΔΙΑ ΣΧΟΛΙΚΑΣ ΕΟΡΤΑΣ

Ἀρμένη Ἀρ. Τὸ Σοῦλι καὶ τὸ Ζάλογγο, Παιδικὸ δρᾶμα	>	2.000
Ἀνθία Τ. Ἡρωϊκὸ Ἐμβαστήριον, δρᾶμα σὲ πράξεις 3	>	4.000
Γκατσοπούλου. Μελῶν Λαβέ, ποιήματα καὶ διάλογοι	>	2.000
Δημητράκου—Δόντου Εὐφρ. Τὰ «Ἀπαντα τοῦ Παιδικοῦ καὶ Ἐφηβικοῦ Θεάτρου»	>	15.000
Μπασιάνου Εὐφρ. Γὰρ τὴν Πατρίδα μονάχα—Ἡ Θυσία, 2 μονόπρακτα	>	2.000
Παπαμιχαλοπούλου Ζ. Σχολικὸ θέατρο	>	10.000
Ρώτα Β. Νὰ ζῇ τὸ Μεσολόγγι, δρᾶμα	>	5.000
Φλέγκα Δ. Ἐθνικὴ Φλογέρα	>	1.250
» Γενιὰ τοῦ Εἰκοσιένα	>	1.200
» Ἐθνικὴ Αὐτρωσις	>	1.200
Χασούλα Γ. Ἡ Σκλαβωνικὴ Ἑλλάς 1941—144	>	4.500
Ἀργυριάδου Ν. Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1821	>	3.000
Καζαντζάκη Γαλάτειας. Παιδικὸν Θεάτρον	>	3.000
Δημητράκου Εὐφρ. Ἀάμπρος Τζαβέλλας	>	2.000
Μυστρά Ι. Γὰρ σένα Ἑλλάδα! Ποιήματα (25 Μαρτ.—25 Ὀκτωβρ.)	>	3.000
Οἰκονομίδου Ι. ΣΥΛΛΟΓΗ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΣΧΟΛΙΚΑΣ ΕΟΡΤΑΣ	>	6.000
Παπαμιχαλοπούλου Ζ. Βασιλικὴς μαργαρίτες (σχολικὴ ὁπερέτα)	>	1500
Σπεράντζα Στ.—Ἀδ. Παπαδήμα. Θέατρο γὰρ μεγάλα παιδιὰ (κωμωδίες, ποιήματα, μονόλογοι, δραματάκια	>	3.000

ΔΥΟ ΜΟΝΑΔΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ ΔΙΑ ΣΧΟΛΙΚΑΣ ΕΟΡΤΑΣ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΣΧΟΛΙΚΑΣ ΓΙΟΡΤΕΣ

Ἡ Ἑορτὴ τῆς Σημαίας—28 Ὀκτωβρίου—Χριστούγεννα—Πρωτοχρονιά—Θεοφάνεια—Τριῶν Ἱεραρχῶν—25 Μαρτίου—Γὰρ τὸ στεφάνωμα τῶν Ἀνδριάντων—Μεγάλῃ Ἑβδομάδα—Ἀνάστασις—Πρωτομαγιά—Τὸ πάροισμο τῆς Πόλης—Μνημόσυνα—Ἐπέτειοι διαφόρων ἱστορικῶν γεγονότων—Στὴ Νέα Γενεά—Γυμναστικὴ—Οἰκογένεια—Στὴν Ἀθηνά τῃ Ἑλλάδα.

Ἐπιμελημένη ἀπὸ τὸ Λογοτεχνικὸν
ΓΙΑΝΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ

Καθηγητὴ στὴ Βασιλικὴν Πρότυπον
Σχολὴν τοῦ Αἰδασκαλείου Μ. Ἐκπαιδεύσεως
Τιμὴ 6.000

ΙΩΝ ΜΥΣΤΡΑΣ

ΣΤΗΝ

ΕΛΛΑΔΑ!

(25 Μαρτίου, 28 Ὀκτωβρίου...)

Τιμὴ 3.000

ΕΤΟΣ Β'

ΑΘΗΝΑΙ, 1—29 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1948

ΤΕΥΧΟΣ 4 (14)

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΒΗΜΑ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΝ ΜΑΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΙΝ

Μελετᾶται, ὅπως πληροφορούμεθα, νέα ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμισις. Ὡς πρῶτον δὲ βῆμα πρὸς αὐτὴν συντάσσεται νέος ὁργανισμὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως, νέα δηλαδὴ διάρθρωσις τῶν διαφόρων βαθμίδων σχολείων μας, νέα ἴσως ἀναλυτικὰ καὶ ὠριαία προγράμματα, νέοι νόμοι καθορίζοντες τὰ καθήκοντα καὶ τὴν δικαιοδοσίαν τῶν διαφόρων ἐκπαιδευτικῶν ἀρχῶν καὶ τὰ καθήκοντα καὶ δικαιώματα τῶν ἀσκούντων τὴν ἀγωγὴν καὶ τὴν διδασκαλίαν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα νέα. Καὶ μετὰ τὸν νέον αὐτὸν ὁργανισμὸν ἐλπίζεται ὑπὸ τῶν διοικούντων τὴν παιδείαν παρ' ἡμῖν ὅτι θὰ παύσῃ ἡ ἐν αὐτῇ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ἀναρχία καὶ θὰ ἐμφυσηθῇ νέα ζωὴ καὶ νέον σφρίγος εἰς τὸ μορφωτικὸν ἔργον τῶν σχολείων μας. Ἄλλ' εἶναι ἄρα γε βάσιμοι αἱ ἐλπίδες τῶν αὐτῶν; Δικαιοῦνται ἄρα γε οὗτοι, εἰς τὴν κατάστασιν ἔχουν περιέλθει σήμερον τὸ φρόνημα καὶ ὁ ζήλος τῶν διδασκόντων, ν' ἀναμένουν βελτίωσιν τινα καὶ δὴ ἀναγέννησιν τῆς παιδείας μας ἀπὸ ἑνὸς νέου ὁργανισμοῦ αὐτῆς, ὅσον δὴποτε καὶ ἂν ἤθελεν ὑποτεθῇ οὗτος σοφὸς καὶ ἄρτιος καὶ προσηρμοσμένος πρὸς τὰς μορφωτικὰς ἀνάγκας τῆς συγχρόνου κοινωνίας;—Ἡμεῖς τοῦλάχιστον, ὅπως καὶ πᾶς ἄλλος παρακολουθήσας μετὰ προσοχῆς τὴν ἱστορίαν τῆς παρ' ἡμῖν παιδείας ἀπὸ καταβολῆς τοῦ ἑλληνικοῦ Βασιλείου μέχρι σήμερον, δὲν δυνάμεθα παρὰ νὰ εἴμεθα σκεπτικοὶ ὡς πρὸς τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὅποια ἡμπορεῖ νὰ ἔχη οἰαδήποτε ἐπὶ τὰ βελτίω μεταβολὴ εἰς τὸν ὁργανισμὸν αὐτῆς, διότι ἐγνωρίσαμεν καὶ ἐζήσαμεν πολλὰς μεταρρυθμίσεις γενομένας εἰς τὸ παρελθόν, χωρὶς νὰ ἴδωμεν νὰ προκύψῃ ἐξ αὐτῶν βελτίωσις τις εἰς τὰ τῆς παιδείας μας.

Διὰ τῶν ἀνωτέρω δὲν προτιθέμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ὁ σήμερον ἐν ἰσχύϊ ὁργανισμὸς εἶναι ὁ ἄριστος καὶ δὲν ἔχει ἐπομένως ἀνάγκην μεταρρυθμίσεως, ὅπως προσαρμοσθῇ πρὸς τὰς μορφωτικὰς ἀνάγκας τοῦ παρόντος, ἀλλ' ὅτι, ἂν ὄντως ἐπιθυμῶμεν νὰ πραγματοποιήσωμεν τὴν ἐκπαιδευτικὴν μας ἀναγέννησιν, δὲν πρέπει ν' ἀρχίσωμεν ἀπὸ τῆς βελτίωσιν τοῦ ἰσχύοντος ὁργανισμοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τῆς βελτίωσιν καὶ ἀνύψωσιν τοῦ ἐμψύχου παράγοντος τῆς ἐκπαιδεύσεως, τοῦ Ἑλληνικοῦ διδασκάλου ὅλων τῶν βαθμίδων. Αὐτὸ τὸ δεύτερον, ἡ βελτίωσις καὶ ἀνύψωσις τοῦ διδασκάλου, εἶναι τὸ Α καὶ τὸ Ω πάσης ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως. Ὅλα τὰ ἄλλα, ὁ προσήκων εἰς τὰς ἐκπαιδευτικὰς ἀνάγκας μας ὁργανισμὸς, τὰ ἄρτια προγράμματα, οἱ σοφοὶ ἐκπαιδευτικοὶ νόμοι, τὰ τέλεια διδασκτῆρια, τὰ διδασκτικὰ ὄργανα κ.τ.τ., εἶναι καλὰ καὶ ἅγια, πάντοτε ὅμως ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι θὰ διαφωτίσωμεν καὶ θὰ καταστήσωμεν ζηλωτὰς τοῦ ἔργου τῶν καὶ ἱκανοὺς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι θὰ τὰ χειρισθῶν καὶ θὰ τὰ ἐφαρμόσωμεν μετὰ ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα, τοὺς πάσης βαθμίδος Ἑλλήνας διδασκάλους.

Τίποτε ὅμως δὲν ἐπράξαμεν ἕως τῶρα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν. Ὅχι μόνον ἀφήσαμεν νὰ παρέλθῃ ὁλόκληρος τριετία καὶ πλέον ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως, χωρὶς οὐδὲν ἐκ τῶν ἐπιβαλλομένων μέτρων νὰ ληφθῇ ἐκ μέρους τῶν διοικούντων τὴν ἐκπαιδεύσιν πρὸς διαφωτισμὸν καὶ ἠθικὴν

διὰ τὴν βιογραφίαν καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦ Πεσταλότση τυγχάνει καὶ ἡ «ἐπιστολὴ πρὸς φίλον περὶ τῆς διαμονῆς εἰς Stanz» (1) ὡς καὶ αἱ περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ μελέται καὶ πληροφορίαι μαθητῶν του, ἢ καὶ συνεργατῶν του, ὡς τῶν: K. Blochmann (2), J. Ramsauer (3), Roger de Guimps (4). κ. ἄ., ὡς ἐπίσης συγχρόνων του ἐπισκεπτῶν τῶν διαφόρων ἐκπαιδευτηρίων του καὶ μελετητῶν τοῦ ἔργου καὶ τοῦ χαρακτήρος του (5).

Ἐκ τῶν μεταγενεστέρων πλείστοι ὅσοι ἠσχολήθησαν μὲ τὸν βίον καὶ τὸ ἔργον τοῦ Πεσταλότση, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, ὅτε ἐγένετο ἀπόκλισις ἀπὸ τῆς Παιδαγωγικῆς τοῦ Ἐρβάρτου καὶ τῆς Σχολῆς του καὶ στροφὴ ταύτης πρὸς τὰς ἰδέας καὶ τοὺς παιδαγωγικοὺς πειραματισμοὺς τοῦ Πεσταλότση.

Διὰ τὸν βίον καὶ τὸ ἔργον τοῦ Πεσταλότση γίνεται ὡσαύτως εὐρὺς λόγος εἰς πᾶσαν ἀξίαν λόγου Ἱστορίαν τῆς Παιδαγωγικῆς, εἰς τὰ εἰδικὰ λεξικά τῆς Παιδαγωγικῆς καί, γενικώτερον, εἰς τὰ διάφορα ἐγκυκλοπαιδικὰ λεξικά.

Κυρία ὁμῶς πηγὴ διὰ τὴν μελέτην τοῦ βίου καὶ τῆς δρασεως τοῦ Πεσταλότση εἶναι αὐτὰ ταῦτα τὰ ἔργα τοῦ Πεσταλότση, καὶ δι' οὓς ἐπὶ πλέον λόγους ἐξεθέσαμεν ἀνωτέρω. Ταῦτα δὲ καὶ ἔχομεν πρὸ παντὸς ὑπ' ὅψει διὰ τὴν παροῦσαν πραγματείαν ἡμῶν. Ἀντηρὸν ὁμῶς τυγχάνει, ὅτι, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, οὐδὲν τῶν συγγραμμάτων τοῦ Πεσταλότση ἔχει μεταφρασθῆ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἵνα ἀντλή ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς πηγῆς ὁ Ἕλλην ἀναγνώστης, καὶ δὴ ὁ ἐκπαιδευτικὸς. Ὅπερ δὲ καταντᾷ ἀπίστευτον, εἶναι ὅτι ἐν τῇ Ἑθνικῇ Βιβλιοθήκῃ οὐδὲ ἐν ἀντίτυπον ὑπάρχει ἐκ τῶν πολυαριθμῶν συγγραμμάτων τοῦ Πεσταλότση, ὥστε νὰ ἀποβαίῃ παρ' ἡμῖν δυσχερὲς ἡ ἐνασχόλησις περὶ τὸ ἔργον τοῦ ἐκ τῶν θεμελιωτῶν τῆς συγχρόνου Παιδαγωγικῆς, — ἰδίᾳ τοῦ λαϊκοῦ σχολείου — καὶ διὰ τὸν Ἕλληνα ἀκόμη, ὅστις κατέχει τὴν γλῶσσαν τῶν συγγραμμάτων του. Ἀς ἐλπίζωμεν δ' ὅτι ἐν προσεχεί μέλλοντι θὰ πληρωθῶσιν ἀμφοτέρω τὰ ὡς ἀνωκενά, ὥστε καὶ παρ' ἡμῖν νὰ διευκολυνθῇ ἡ μελέτη τῶν ἔργων ἑνὸς τῶν μεγάλων πρωτοπόρων ὡς πρὸς τὴν ὀρθὴν ρύθμισιν τῶν τῆς ἀγωγῆς. Τοῦτο θέλει ἐπιτευχθῇ, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς μεταφράσεως τῶν μᾶλλον χαρακτηριστικῶν ἔργων τοῦ Πεσταλότση (παιδαγωγικῶν συγγραμμάτων, λόγων, ἐπιστολῶν κ. ἄ.), ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τῆς ἀποκτίσεως παρὰ τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης μιᾶς τοῦλάχιστον πλήρους ἐκδόσεως τῶν ἀπάντων τοῦ Πεσταλότση καὶ μιᾶς ἢ δύο σειρῶν τῶν κατ' ἐκλογὴν ἐκδόσεων τῶν ἔργων του (6).

Ο Ἑρρίκος Πεσταλότσης, ἐκ προγόνων Ἰταλικῆς καταγωγῆς, ἐξορισθέντων

(1) Brief an einen Freund über seinen Aufenthalt in Stanz (1799).

(2) K. J. Blochmann: «Pestalozzi. Züge aus dem Bilde seines Lebens und Wirkens». Leipzig 1846.

(3) J. Ramsauer: Kurze Skizze meines pädagogischen Lebens, mit besond. Berücksichtigung Pestalozzis und seiner Anstalten. 2a ἐκδ. Oldenburg. 1880.

(4) Roger de Guimps: Histoire de Pestalozzi, de sa pensée et de son œuvre. Lausanne—Georges Bridel éditeur, 1874.

(5) Ὡς ὁ Karl von Raumer ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Παιδαγωγικῆς του, Pierre Philibert Pompée, Me Chavannes, Karl von Kitter κ.ἄ.

(6) Ἐκδόσεις τῶν ἔργων τοῦ Πεσταλότση:

α) Pestalozzi's sämtliche Schriften. Ἐκδοσις Gotha τῶν ἀπάντων τοῦ Πεσταλότση ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Πεσταλότση εἰς 15 τόμους. Stuttgart—Tübingen 1818—1826.

β) Pestalozzi's sämtliche Werke, ὑπὸ L. W. Seyffart εἰς 18 τόμους. Liegnitz 1869—1873.

γ) Pestalozzi's sämtliche Werke, ὑπὸ W. Seyffart, νεωτέρα καὶ πληρεστέρα τῆς προηγουμένης ἢ μέχρι σήμερον πληρεστέρα ἐκδοσις τῶν ἀπάντων τοῦ Πεσταλότση, μετὰ διαφόρων σημειώσεων κλπ. εἰς 12 τόμους. Liegnitz, 1899—1902.

δ) Μεγάλῃ κριτικῇ ἐκδοσις τῶν ἀπάντων τοῦ Πεσταλότση, ὑπὸ Arthur Buchenau, Eduard Spranger καὶ Hans Stettbacher. Μέχρι τοῦ 1943 18 τόμοι, περιλαμβάνοντες τὰ μέχρι τοῦ 1806 δημοσιεύματα τοῦ Πεσταλότση. Walter de Gruyter—Berlin.

ε) J. H. Pestalozzi's ausgewählte Werke mit Pest. Biographie, ὑπὸ Friedr. Mann, εἰς 4 τόμους. Langensalza, Beyer—Söhne.

στ) Ἐπιλογὴ ἔργων τοῦ Πεσταλότση ὑπὸ Paul Natorp. Langensalza. 1905. Τόμοι τρεῖς.

ζ) Ὡσαύτως ὑπὸ τῆς Reclam Bibliothek ἐξεδόθησαν μεμονωμένως διάφορα συγ-

ἔξ Ἰταλίας καὶ καταφυγόντων καὶ ἐγκατασταθέντων εἰς Ζυρίχην τῆς Ἑλβετίας ἀπὸ τοῦ 1567, ἐγεννήθη ἐν Ζυρίχῃ τὴν 12ην Ἰανουαρίου 1746. Ὁ πατὴρ του Jean Baptiste Pestalozzi, ἱατρὸς τὸ ἐπάγγελμα, ἀπέθανε τὴν 30 Ἰουνίου 1751, καταλιπὼν μικρὰν τινα περιουσίαν καὶ τρία ὄρφανὰ: τὸν μικρὸν Ἑρρίκον Πεσταλότσην, εἰς ἡλικίαν πέντε καὶ ἡμίσεος περιπυρ ἔτων, καὶ δύο ἀκόμη τέκνα, τὸν πρεσβύτερον Baptiste, ἀποθανόντα εἰς μικρὰν ἡλικίαν, καὶ τὴν Βαρβάραν, ὑπανδρευθεῖσαν βραδύτερον εἰς Λειψίαν τὸν ἔμπορον Gross, μεθ' ἧς ὁ Πεσταλότσης διετήρησεν ἀγαθὰς ἀδελφικὰς σχέσεις.

Τὸ βάρος τῆς ἀνατροφῆς τῶν τριῶν μικρῶν ὀρφανῶν, μετὰ τὸν πρόωρον θάνατον τοῦ πατρὸς, ἔπεσεν ἐπὶ τῆς μορφωμένης, σώφρονος καὶ ὑποδειγματικῆς μητέρας, τῆς Σουζάννας Πεσταλότση, ἀφοσιωθείσης ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ ἔργον τῆς συντηρήσεως καὶ μορφώσεως τῶν τέκνων της. Εἰς τὴν δυσχερῆ ταύτην προσπάθειάν της ἡ χήρα Πεσταλότση εὗρε πολὺτιμον βοηθὸν τὴν πλήρη πίστεως καὶ αὐτοθυσίας ὑπέρτατον Babeli (ὑποκοριστικὸν τοῦ Βαρβάρου), πρὸς τὴν ὁποίαν ὁ θνήσκων Πεσταλότσης ἔκαμεν ἔκκλησιν, νὰ μὴ ἐγκαταλείψῃ τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα του. Εἰς τὴν ἔκκλησιν ταύτην ἡ πιστὴ Babeli ἀνταπεκρίθη κατὰ τρόπον ὅστις ἀφήκεν ἀνεξαλείπτους ἐντυπώσεις εἰς τὸν Πεσταλότσην, μηδεμίαν παραλείποντα εὐκαιρίαν ἵνα ἐκδηλώσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὰς ἐξαιρετοὺς ταύτας γυναῖκας, μητέρα καὶ ὑπέρτατον. Πολλαχοῦ διὰ συγκινητικῶν ἐκφράσεων ἐκδηλώνει τὰ πρὸς αὐτὰς αἰσθήματά του, ἰδίᾳ ἐν τῇ πρὸς τὸν Ith ἐπιστολῇ του (1) καὶ ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ του, τῇ περιεχομένῃ ἐν τῷ κυκνεῖῳ ἁσματί του ἐνθα γράφει σχετικῶς τὰ ἑξῆς:

«Ἐξ ἄλλου ἔζων ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας εἰς περιβάλλον, τὸ ὁποῖον ἔζωογονεῖ καὶ ἔτερεν εἰς μεγάλον βαθμὸν τὴν καρδίαν μου. Ἡ μητέρα μου εἶχεν ἀφιερῶσαι ἑαυτὴν μὲ πλήρη αὐταπάρνησιν εἰς τὴν ἀνατροφήν τῶν τριῶν τέκνων της, στερουμένη παντὸς τοῦ ὁποῖον εἰς τὴν ἡλικίαν της καὶ εἰς τὸ περιβάλλον της θὰ ἠμποροῦσε νὰ τῇ παρέχῃ εὐχαρίστησιν. Εἰς τὴν εὐγενικὴν της ταύτην ἀφοσίωσιν εἶχε τὴν συνδρομὴν προσώπου, τοῦ ὁποῖου ἡ ἀνάμνησις θὰ μοῦ εἶναι ἀλησμόνητος. Ὁ πατέρας, ὁ ὁποῖος κατὰ τοὺς ὀλίγους μῆνας, ἀφ' οὗτο εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μας ἡ Babeli, εἶχε συγκινηθῇ ἀπὸ τὴν σπανίαν ἱκανότητα καὶ πίστιν τῆς ὑπηρετίας ταύτης, καὶ ὁ ὁποῖος ἐτρόμαζεν ἀναλογιζόμενος τὰς συνεπείας τὰς ὁποίας ἔμελλε νὰ ἔχῃ ὁ ἐπιεικὲς θάνατός του διὰ τὴν ὀρφανὴν καὶ ἄπορον οἰκογένειάν του, τὴν ἐκάλεσε παρὰ τὴν ἐπιθανάτιον κλίνην του καὶ τῆς εἶπε: «Babeli, δι' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, μὴ ἀφήσῃς τὴν σύζυγόν μου! Ἐὰν ἀποθάνω αὕτη εἶναι χαμένη. Τὰ παιδιὰ μου θὰ πέσουν εἰς σκληρὰς ξένας χεῖρας. Χωρὶς

γράμματα τοῦ Πεσταλότση. Leipzig.

η) Ἐπιλογὴ ἔργων καὶ ἐπιστολῶν τοῦ Πεσταλότση περιέχεται καὶ εἰς Lesebuch für Geschichte der Pädagogik.

Παρ' ἡμῖν ἐκτὸς τῆς μεταφράσεως τοῦ Πεσταλότση τοῦ Compayré, ἐξεδόθη ὁ «Πεσταλότσης» ἐν τῇ σειρά τῶν ἐκδόσεων Συλλόγου ὠφελίμων βιβλίων, καὶ ἐδημοσιεύθησαν αἱ γενόμεναι διαλέξεις περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Πεσταλότση κατὰ τὸ ἔτος 1927, ἐπὶ τῇ 100ῳ ἡμέρᾳ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Πεσταλότση, ὑπὸ τῶν Ν. Καπετανάκη, Ν. Ἐξαρχοπούλου καὶ Β. Παπαγεωργίου. Ὡσαύτως εἰς Γ. Παλαιολόγου «Ὁ θεὸς τῶν Παίδ. Ἀκαδημῶν κλπ.» περιέχεται διατριβὴ ἐπὶ πτυχίῳ τῆς ἐν ἔτει 1937—38 σπουδαστρίας Νερ. Φωτεινάτου περὶ Πεσταλότση, ὑπὸ τὸν τίτλον «ὁ Πεσταλότσης ὡς παιδαγωγός». Περὶ Πεσταλότση γίνεται ἐπίσης λόγος εἰς τὰς Ἱστορίας Παιδαγωγικῆς Δ. Μωραΐτου καὶ Γ. Ἰατροίδου, ὡς καὶ εἰς τὸ ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη καὶ τὴν Μεγάλῃν Ἑλληνικὴν Ἐγκυκλοπαίδειαν.

(1) Ἡ ἐν λόγῳ ἐπιστολὴ τοῦ Πεσταλότση ἀπεστάλη ἐν ἔτει 1802 πρὸς τὸν Ith, πρόεδρον τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου τῆς Βέρνης. Οὗτος, ὡς πρόεδρος ἐπιτροπῆς συστάσεως ὑπὸ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑλβετικῆς Δημοκρατίας, πρὸς μελέτην καὶ γνωμάτευσιν ἐπὶ τῆς συντελουμένης ἐργασίας ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ τοῦ Πεσταλότση ἐν Burgdorf, ὑπέβαλεν ἐν ἔτει 1802 ἐμπεριστατωμένην καὶ λίαν εὐμενῆ ἐκθεσιν περὶ τῆς ἐν αὐτῷ παιδαγωγικῆς ἐργασίας εἰς τὴν προϊσταμένην ἀρχὴν. Ἡ ἐκθεσις αὕτη συνετέλεσεν, ὥπως ἀνισχυθῶσιν ὑπὸ τῆς Ἑλβετικῆς Κυβερνήσεως, προδιατεθειμένης ἄλλως τε πρὸς τοῦτο αἱ προσπάθειαι τοῦ Πεσταλότση.

τὴν βοήθειάν σου δὲν θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὰ συντηρήσῃ». Συγκεκριμένη, εὐγενής, καὶ ἐν τῇ ἀθρότητι καὶ ἀτλότητι της μεγάλου ψυχος εἰς ὕψιστον βαθμόν, ἔδωκε πρὸς τὸν θνήσκοντα πατέρα μου τὴν υπόσχεσιν: «Δὲν θὰ ἀφήσω τὴν σύζυγόν σας, ἐὰν ἀποθάνετε· θὰ μείνω πλησίον της μέχρι θανάτου, ἐὰν μὲ χρειάζεται». Οἱ λόγοι της καθυστέρησαν τὸν θνήσκοντα πατέρα μου· οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἔλαμπαν ἀπὸ εὐχαρίστησιν, καὶ μὲ αὐτὴν τὴν παρηγορίαν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀπέθανεν. Ἡ Babeli ἐτήρησε τὴν υπόσχεσιν της καὶ ἔμεινε πλησίον τῆς μητέρας μέχρι τοῦ θανάτου της...».

Ἡ ἐν τοιοῦτῳ γυναικίῳ οἰκογενειακῷ περιβάλλοντι ἀνατροφή τοῦ μικροῦ Πεσταλότση ἀναμφιβόλως ἐπέδρασεν ἐπὶ τὸν χαρακτήρα του μονομερῶς, ὑποβοηθήσασα τὴν περαιτέρω ἀκώλυτον ἀνάπτυξιν τῆς συναισθηματικῆς πλευρᾶς τοῦ χαρακτήρος του καὶ τῆς ἐξαιρετικῆς εὐαισθησίας τῆς φύσεώς του. Ἡ τοιαύτη ἐπίδρασις δὲν διέφυγε τὴν ψυχολογικὴν διορατικότητα τοῦ Πεσταλότση, ὅστις ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ του γράφει σχετικῶς τὰ ἐπόμενα:

«Ὁ πατέρας μου ἀπέθανε πολὺ ἔνωρίς, ὥς ἐκ τούτου δὲ μοῦ ἔλειπεν ἀπὸ τοῦ θού ἔτους τῆς ἡλικίας μου εἰς τὸ περιβάλλον μου κάθε τι, τὸ ὅποιον ἀπαιτεῖται πρὸς ἀνδροπρεπὴ διάπλασιν τῶν δεξιοτήτων κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην. Ἐμεγάλωσα εἰς τὰ χέρια τῆς ἀρίστης μητέρας, ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην, ὥς ἓνα ἐξηρηγμένο ἀπὸ τὴν μητέρα παιδί, καὶ ὥσάν νὰ ἐπρόκειτο νὰ παραμείνω παντοτεινὰ εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν. Ἐν ὀλίγοις μοῦ ἔλειπον ἐκ τοῦ περιβάλλοντός μου πάντα τὰ οὐσιώδη μέσα καὶ τὰ ἀναγκαῖα ἐρεθίσματα πρὸς ἀνάπτυξιν ἀνδρικών δεξιοτήτων, ἀνδρικών ἐμπειριῶν, ἀνδρικῆς νοοτροπίας καὶ ἀνδρικών ἀσκήσεων, εἰς βαθμὸν ἐξ ἴσου μέγαν πρὸς τὸν βαθμόν, καθ' ὃν ἐστεροῦμην ἐκ φύσεως τούτων, λόγῳ τῆς ἰδιορρυθμίας καὶ τῶν ἀδυναμιῶν τῆς ἀτομικότητός του...» (1).

Συνέπεια τῶν ἀνωτέρω ἦσαν τὰ σκώμματα τῶν συμμαθητῶν του κατὰ τὰ κοινὰ παιγνίδια, ὡς ὁμολογεῖ ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ του: «Ἐπειδὴ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἀνδρικοῦ στοιχείου, ὡς εἶπον ἤδη, ἔλειπε παντελῶς ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν μου, δι' αὐτὸ εἰς τὰ παιγνίδια ἤμην ὁ ἀδεξιότατος μεταξὺ πάντων τῶν συμμαθητῶν μου. Καὶ ὅμως συχνάκις ἐζήτουν, παρὰ ταῦτα, νὰ εἶμαι κατὰ τινα τρόπον, ὁ πρῶτος. Τοῦτο προὔκαλει συχνάκις τὰ σκώμματα τῶν ἐναντίον μου...» (2).

Ἀλλαχοῦ τῆς βιογραφίας τοῦ ὁ Πεσταλότσης ἐκθέτει ὅτι γεννηθεὶς καχεκτικὸν παιδίον, ἀπέμεινε ἀσθενικόν, δειλὸν καὶ ἀδέξιον, ἔχον ὀρισμένας κλίσεις καὶ προτιμήσεις. Ἰδίᾳ ἠσθάνετο βαθεῖα, ὅτι ὠμίλει εἰς τὴν καρδίαν του, κυριαρχούμενος ἀπὸ ζοφρὰν καὶ ἀγαλίνωτον φαντασίαν. Ἐνεκεν τῶν ἀνωτέρω κλίσεων τοῦ, ὑποβοηθουμένων ὑπὸ τῆς ἀγωγῆς του, κατήντησεν ἀπρόσεκτος καὶ ἀφηρημένος, ἔτι δὲ ἀνίκανος διὰ τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ πρακτικοῦ βίου. Ἰδοὺ πῶς ὁ ἴδιος χωρεῖ ἐπὶ τοῦ προκειμένου εἰς αὐτοπαρατηρησίαν μὲ ὁξὺ ψυχολογικὸν ὄμμα ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ του:

«Ἦμην ἀπὸ τῆς γεννήσεώς μου λεπτὸς καὶ ἀσθενικός, διακρινόμενος ἀπὸ πολὺ ἔνωρίς διὰ τὴν πολλὴν ζοφρότητα κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν τινῶν ἐκ τῶν δεξιοτήτων καὶ κλίσεων μου. Ὅπως δ' ἐξ ἀρχῆς ἔστρεφον τὸ διαφέρον μου πρὸς ὀρισμένα τινὰ ἀντικείμενα καὶ ἰδιαιτέρας τινὰς ἀπόψεις, τοιοῦτοτρόπως, ἐξ ἴσου ἔνωρίς καὶ εἰς ἴσον βαθμόν, ἤμην ἐξαιρετικὰ ἀπρόσεκτος καὶ ἀδιάφορος διὰ κάθε τι, τὸ ὅποιον δὲν εὐρίσκετο κατὰ τινα τρόπον εἰς ζωντανὴν σχέσιν πρὸς τὰ ἰδιαιτέρως ἀγαπητὰ μου ἀντικείμενα. Δι' ὅ,τι ἠσθάνομην εὐχαρίστησιν, ἡσυχολοῦμην μὲ θέρημιν καὶ ταχύτητα.

»Αἱ ἐντυπώσεις ἐκ τῶν ἐν λόγῳ ἀντικειμένων εἰσέδουν ἐκάστοτε βαθεῖα ἐντὸς μου, καὶ συχνότατα ταχέως ἐντεινόμεναι παρέμενον ἀνεξάλειπτοι ἐντὸς μου. Ἀντιθέτως, ἄλλα ἀντικείμενα, τὰ ὅποια ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῶν ἀλήτων σοβαρὰν, ἐπὶ πλέον δὲ συνεχῆ καὶ ψύχραιμον προσοχὴν κατὰ τὴν παρατήρησιν καὶ ἔρευνάν των, ὅσονδήποτε σπουδαῖα καὶ μορφωτικὰ καὶ ἂν ἤμποροῦσαν νὰ εἶναι

(1) Κύκνειον ᾠσμα, ἐνθ. ἀν. § 157.
(2) Κύκνειον ᾠσμα, ἐνθ. ἀν. § 163.

δι' ἐμέ, σπανίως ἤσκουν ἀξίαν λόγου ἐπίδρασιν ἐπ' ἐμέ. Τοῦναντίον πολὺ συχνὰ καὶ ταχέως κάθε τι, τὸ ὅποιον ὠμίλει εἰς τὴν καρδίαν μου, ἐπέδρα παρακωλυτικῶς εἰς κάθε ἐντύπωσιν, ἡ ὁποία ἐμελλε νὰ μοῦ φαιδρύνῃ τὸν νοῦν καὶ ὠθῇ εἰς μορφωτικὴν δράσιν.

«Ἡ φαντασία μου μετ' ὀλίγον ἐκυριάρχει ἐπ' ἐμοῦ καὶ καθίστατο πρόσκομμα εἰς μεγάλον βαθμόν, ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴν μου μόρφωσιν, εἰς κάθε τι τὸ ὅποιον δὲν συνεκίνει ἀρκετὰ τὴν καρδίαν μου. Ὅφειλῳ νὰ ὁμολογήσω μετὰ παρησίας, ὅτι ἐδεικνύμην δι' ἀντικείμενα μὴ συγκινούντά με, ἤδη ἀπὸ πολὺ ἔνωρίς καὶ πολὺ συχνά, ἀσυγχωρήτως ἀπρόσεκτος, ἀφηρημένος καὶ χωρὶς σκέψεως. Ἐπειδὴ δὲ πᾶν ὅ,τι θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιδράσῃ μορφωτικῶς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν σκέψεων καὶ διαλογισμῶν μου, τῆς περισκέψεως καὶ τῆς προβλέψεως, ἦτο ἐκτὸς τῶν διαφερόντων μου, ἔνεκεν τοῦ ὁποίου καὶ ὑστεροῦν, εἶναι φανερόν ὅτι ἡ τοιαύτη κατάστασις ἀπὸ πολὺ ἔνωρίς ἐμελλε νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῶν πεπωμένων τῆς ζωῆς μου» (3).

Διὰ τῶν κατωτέρω ἀποκαλύπτεται νέα ἀποψις τῆς ψυχουσυνθέσεως τοῦ Πεσταλότση, δι' ἧς ἐξηγεῖται ἡ ἀκατάβλητος ἀντοχή του εἰς τὰς τόσας ἀντιξόους περιπετείας τῆς ζωῆς του, τ. ἔ. ἡ ταχεῖα ἀπελευθέρωσίς του ἀπὸ τῆς πιέσεως τοῦ παρελθόντος, καὶ ἡ μὲ νέας δυνάμεις ἐναντίσις παρ' αὐτοῦ τοῦ μέλλοντος.

«Ἐκτύπησα πολλάκις τὴν κεφαλὴν μου εἰς τὸν τοῖχον διὰ μικροπράγματα, περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο παιδίον. Καὶ ὅμως τοῦτο οὐδεμίαν μοῦ ἔκαμνεν ἐντύπωσιν. Κατήντησα μὲ τὴν ἀπρονοήσιαν μου ἐπιπόλαιος, οὕτως ὥστε συνήθως νὰ μὴ μοῦ κάμνῃ ἐντύπωσιν ἀποτυχία μου, ἥτις, ἂν τυχὸν συνέβαιεν εἰς ἄλλα παιδιά, θὰ τὰ ἐλύπει κατὰκαρδα. Κάθε τι ποῦ εἶχε περάσει, καὶ ἂν μὲ ἀφεώρα προσωπικῶς, καὶ ἂν μοῦ εἶχε προσεξήσει εὐχαρίστησιν ἢ φόβον, ἐὰν ἐν τῷ μεταξὺ εἶχα κοιμηθῇ φορὰς τινος, ἦτο δι' ἐμέ ὥσάν νὰ μὴ εἶχε συμβῇ ποτέ. Τόσον μικρὰν ἐντύπωσιν ἀφηνέον εἰς ἐμέ εὐτυχία καὶ δυστυχία.

«Αἱ συνέπειαι τῶν ἰδιοτήτων τούτων τοῦ χαρακτήρος μου σὺν τῷ χρόνῳ ἐδυνάμωναν, αὐξανόμεναι, καὶ ἐπέδρων, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν διάπλασίν μου πρὸς πρακτικὴν δραστηρίαν ζωὴν, ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος τοσοῦτω μᾶλλον δυσμένως καὶ ὀλεθρίως, ὅσῳ ἡ ἀγωγή μου ἐφαίνετο ὥσάν νὰ εἶχε κανονισθῇ ἐπὶ τούτῳ, ἵνα δηλ. τροφοδοτῇ καὶ ἐνισχύῃ, κατὰ τρόπον ὅλως ἐξαιρετικόν, τὰς ἀδυνάτους πλευρὰς τοῦ χαρακτήρος μου» (4).

Ὁ Πεσταλότσης, ὡς ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἰδιοτήτων τοῦ χαρακτήρος του, οὐ μόνον παρουσίαζεν ἀνθεκτικότητα εἰς τὰ ἀτυχήματα τῆς ζωῆς του, ἀλλ' ὡς ἄλλος τις Ἀνταῖος, τὰς δυνάμεις τῆς ἰσχυρᾶς φαντασίας του καὶ τῆς ἀνεξαντλήτου ἐμπνεύσεώς του εἰς νέαν δράσιν γόνιμον καὶ πρωτότυπον.

«Ἡ τοιαύτη ψυχουσύνθεσις μου μὲ ὠδήγησεν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς νεότητός μου μέχρι τῆς σημερινῆς ἡμέρας, διὰ τυφλῆς καλωσύνης, εἰς σειρὰν βεβιασμένων ἐνεργειῶν καὶ ἐπιχειρήσεων, ἥτις θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιφέρῃ εἰς κάθε στιγμὴν τὴν ὀλοκληρωτικὴν καταστροφὴν μου, ἢ τοῦλάχιστον τὸ πλήρες σταμάτημα τῶν σκοπῶν τῆς ζωῆς μου, πράγμα τὸ ὅποιον ὅμως, δόξα τῷ Θεῷ, οὐδέποτε ἐπῆλθε. Τοῦτο ὀφείλεται ἀσφαλῶς, εἰς τὸ ὅτι ἡ συνεχὴς ἀποτυχία τῶν ἐνασχολήσεών μου εἶχεν ἐν τοσοῦτῳ καὶ ἰδιαιτέραν ὄψιν καὶ συνωδεύετο ὑπὸ περιστατικῶν καὶ ἀποτελεσμάτων, τὰ ὅποια ἐξ ἀντιθέτου μὲ ἱκανοποιοῦν καὶ μὲ ἐξύψωνον εἰς τὴν συνειδήσιν μου. Κατὰ τὸν χρόνον τῶν προσπαθειῶν τῆς ζωῆς μου καὶ τῆς ἀποτυχίας των, μὲ κατελάμβανεν αἴφνης ἡ χαρακτηριστικὴ ἐλαφρόνοιά μου καὶ ἐγινόμην γελαστός καὶ εὐθυμὸς εἰς περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας κάθε ἄλλος θὰ κατεθλίβετο μέχρι θανάτου» (5).

Χαρακτηριστικὸν τῆς μετριοφροσύνης τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρὸς εἶναι.

(1) Κύκνειον ᾠσμα, ἐνθ. ἀν. § 156.
(2) Κύκνειον ᾠσμα, ἐνθ. ἀν. § 156.
(3) Κύκνειον ᾠσμα, § 162.

ὅτι ἀποδίδει εἰς ἐλαφρόνοιάν (Leichtsinn) του, ἀναγομένην μάλιστα παρ' αὐτοῦ εἰς τοὺς ἐκ πατρὸς προγόνους, — ἐκ τῶν ὁποίων ἀναφέρει συγκεκριμένως τὸν ἀρχιδιάκονον Ott, — τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς του καὶ τὸ ἀκατάβλητον σθένος του, ὅπως ἀντιδρᾷ δημιουργικῶς εἰς τὰ ἐκάστοτε ἀτυχήματα τῆς ζωῆς του.

Ἐν τῇ πρὸς τὸν Ith ἐπιστολῇ του — ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐν τῷ κυκνεῖω ᾄσματι — ὁ Πεσταλότης ἀναφέρει ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἐπιχειρήσεών του εἰς Neuhof, ἐθεωρεῖτο παρὰ πάντων ὅσοι τὸν ἐγνώριζον ἢ τὸν ἐπλησίαζον ὡς ἄνθρωπος γενικῶς ἄχρηστος καὶ ἀνίκανος, ὡς ἕνας δυστυχισμένος φαντασιόπληκτος, πρὸ τοῦ ὁποῖου καθένας παρερχόμενος ἐκίνει μετ' οἴκτου τοὺς ὤμους του, κρίνων αὐτὸν ἀνάξιον οἰασθῆναι ἐμπιστοσύνης ἢ βοηθείας. Ἐν συνεχείᾳ δὲ γράφει τὰ ἐπόμενα, ἐνισχύοντα τὰ προηγούμενα ἐκτιθέμενα περὶ τοῦ χαρακτῆρός του.

«Ἡ συνέπεια ταύτης τῆς σιωπῆράς, πλὴν οὐχὶ ὀλιγώτερον τρομερᾶς, προγραφῆς, ἦτο δι' ἐμὲ ὁ ἀποκλεισμός ἀπὸ κάθε τι, διὰ τὸ ὁποῖον θὰ ἤμποροῦσα νὰ εἶμαι κατάλληλος. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς ἀνεκφράστου σχεδὸν δυστυχίας τῆς ζωῆς μου, πλὴν αὕτη ὑπῆρξεν ὡσαύτως τῇ ἀληθείᾳ ἡ αἰτία τῆς ἐπιτυχίας τοῦ παρόντος ἐγχειρήματός μου. Ἐὰν δὲ γνωρίζω κάτι ἀσφαλῶς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἶναι τόδε: *Δὲν θὰ ἦμην σήμερον τόσον εὐτυχής, ἐὰν χθὲς δὲν ἦμην τόσον δυστυχής*».

Ὡς συνέπεια, εἰς ἱκανὸν βαθμὸν, τῆς ἰδιούτου ἐπιδράσεως τοῦ προμνησθέντος οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος ἐπὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Πεσταλότη, τῆς κατ' οὐσίαν διαβιώσεώς του κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς του ἐντὸς τοῦ οἰκογενειακοῦ θερμοκηπίου, θερμαινόμενου ὑπὸ τῆς ἀπαύστου γυναικείας στοργῆς τῆς ἀφωσιωμένης μητέρας καὶ τῆς πιστῆς Babeli, εἶναι *ἡ ἀποκοπή του ἀπὸ τῆς πραγματικότητος*, ἀπὸ τῶν τραχυτήτων καὶ συγκρούσεων τῆς πραγματικῆς ζωῆς.

Ἡ ἐν λόγῳ ἔλλειψις ἐπαφῆς πρὸς τὴν πραγματικότητα ἐγένετο βραδύτερον πρόξενος σκληρῶν διαψεύσεων τῶν περὶ ζωῆς καὶ συνανθρώπων ἀντιλήψεών του, ὅταν ἦλθεν εἰς σχέσεις πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, τοὺς ὁποίους εἶχε πλάσει διὰ τῆς φαντασίας τὸν ὁμοῖον πρὸς ἑαυτὸν, ἐξ οὗ καὶ ἐγένετο θῦμα τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου. Ἀποτέλεσμα τῶν διαψεύσεων καὶ συγκρούσεών του ὑπῆρξεν ἡ ἀποθάρρυνσις καὶ ἀπογοήτευσίς του· περαιτέρω δ' ἡ ἀπώλεια τῆς ἐμπιστοσύνης του πρὸς ἑαυτὸν καὶ ἡ ὑποτίμησις τῶν ἱκανοτήτων του, πρὸς τὴν ὁποίαν ἄλλως τε ἔρρεπεν.

«*Ἐβλεπον τὸν κόσμον μόνον διὰ τοῦ περιορισμένου δωματίου τῆς μητέρας καὶ διὰ τῆς ὡσαύτως λίαν περιορισμένης σχολικῆς ζωῆς μου. Ἡ ἀληθινὴ ἀνθρωπίνη ζωὴ ἦτο δι' ἐμὲ σχεδὸν τόσον ξένη, ὡσὰν νὰ μὴ εὗρισκόμην ἐν τῷ κόσμῳ ἐν τῷ ὁποίῳ ἔξω. Ἐθεώρουν τοὺς πάντας τοὐλάχιστον τόσον καλοὺς καὶ ἀξίους ἐμπιστοσύνης, ὅσον τὸν ἑαυτόν μου. Ἡμην ἐπομένως ἀπὸ τῶν νεανικῶν μου χρόνων τὸ θῦμα τοῦ καθενός, ὅστις θὰ ἤθελε νὰ μὲ ἐκμεταλλευθῇ. Ἦτο ἔξω ἀπὸ τὴν φύσιν μου νὰ ἠμπορῶ νὰ πιστεύσω περὶ οἴουδήποτε κάτι κακόν, ἕως ὅτου ἢ τὸ ἀντιληφθῇ ἢ ὑποστῶ βλάβην ἐξ αὐτοῦ. Ὅπως εἶχον μεγαλύνεραν ἐμπιστοσύνην εἰς τοὺς ἀνθρώπους, παρ' ὅσην θὰ ἔπρεπε, οὕτως ὑπερέβαλλον ὡσαύτως καὶ τὰς δυνάμεις μου, καὶ ἐθεώρουν τὸν ἑαυτόν μου τελείως ἱκανὸν διὰ πράγματα, διὰ τὰ ὁποῖα ἦμην κυριολεκτικῶς ἀνάξιος.*» (1)

(1) Κύκνειον ᾄσμα, § 162.

(Ἀκολουθεῖ)

ΜΙΧ. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ
Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Στοιχ. Ἐκπαιδεύσεως

Η ΑΞΙΑ ΤΩΝ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

Ὁμιλοῦντες ἐν σελίδι 10 τῆς ὑπ' ἀριθ. 111-1-1946 ἐντύπου ἐγκυκλίου μας, ἡ ὁποία διενεμήθη εἰς ὅλους τοὺς διδῆλους τῆς περιφέρειας περὶ τῆς ἐπιβαλλομένης ἐξεκονίσεως καὶ ἐκφράσεως τῶν διδασκομένων ὑλῶν, ὑπεγραμμίζομεν διὰ τῶν ἐξῆς ὀλίγων τὴν ἀξίαν τῶν τεχνικῶν μαθημάτων «... ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὰ τεχνικὰ μαθήματα (ἢ ἱχνογραφία, ἢ πλαστικὴ καὶ οἱ ποικίλοι κλάδοι τῆς χειροτεχνίας) πρέπει νὰ καταλάβουν τὴν οἶα ἐμπρέπει αὐτοῖς μεταξὺ τῶν μαθημάτων, περιοπτον θέσιν, νὰ χρησιμοποιηθῇ δὲ κατὰ τὴν φύσιν τῶν μαθημάτων καὶ ἢ διὰ σωματικῶν ἐκδηλώσεων δραματικὴ ἀναπαράστασις τῶν διδασκομένων».

Βραδύτερον ἐδόθη εἰς ἡμᾶς εὐκαιρία κατὰ τὰς ἀνὰ τὴν περιφέρειαν ὁργανωθείσας παιδαγωγικὰς συγκεντρώσεις νὰ δεῖξωμεν οὐ μόνον τὴν μεγάλην χρησιμότητα τῶν μαθημάτων τούτων διὰ τὴν πληρεστέραν καὶ τὴν ὁλοκληρωτικὴν ὑπὸ τῶν μαθητῶν κατάρτησιν τῶν διδασκομένων ὑλῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄλλην ὠφέλειαν, ἣν παρέχουν ταῦτα εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐποπτικῆς διδασκαλίας καὶ τὰς ὑπὸ τῶν διδασκάλων καταβαλλομένας προσπάθειας διὰ τὴν μόρφωσιν τῆς βουλήσεως, τὴν ὅξυνσιν τῆς διανοίας, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς φαντασίας καὶ τὴν καλλιέργειαν πλείστων ἀρετῶν παρὰ τοῖς μαθηταῖς, καθ' ὅσον ἀνταποκρίνονται ταῦτα εἰς τὴν φύσιν καὶ τὰ διαφέροντα τῶν μικρῶν παιδιῶν κ.τ.τ.

Περαιτέρω ἐτονίσθη ὅτι τὰ τεχνικὰ μαθήματα (ἱχνογραφία καὶ διάφοροι κλάδοι τῶν χειροτεχνικῶν μαθημάτων) εἶναι τὰ κατ' ἐξοχὴν συντελεστικά μέσα πρὸς ἐκδήλωσιν καὶ προαγωγὴν *τῆς αὐθορμησίας* τῶν μαθητῶν, ἣτις εἶναι ἐν τῶν κυριωτέρων γνωρισμάτων τοῦ Νέου σχολείου.

Πρὸς δὲ ὅτι ταῦτα καλλιερгоύμενα συστηματικῶς ἀσκοῦν μεγίστην ροπὴν εἰς τὴν μόρφωσιν ἐπιδεξίων τεχνιτῶν καὶ τὴν διὰ τούτων προαγωγὴν τῆς τέχνης ὡς καὶ εἰς τὴν ἐντεῦθεν ὠφέλειαν τῆς ὅλης Ἑθνικῆς Οἰκονομίας.

Ἐπίσης κατὰ τὰς συγκεντρώσεις ταύτας ἐγένετο λόγος περὶ τῶν ἐν τοῖς σχολείοις φιλοτεχνουμένων γυναικείων ἐργοχείρων, τὰ ὁποῖα εἰς παλαιότερας μὲν ἐποχὰς ἀποτελοῦντα τὸ μοναδικὸν εἶδος τῶν κατὰ τὰς ἐξετάσεις ἐκθεμάτων τῶν σχολείων, ἐκλείσαν διδασκούς καὶ διδασκομένας, σήμερον ὅμως σπανίζουσιν ἀπὸ τῶν συναφῶν ἀσχολιῶν τῶν μαθητῶν ἕνεκα τῆς ὑπερόγκου καὶ δυσπροσίτου, ὡς λέγουσιν αἱ διδῆσαι, τιμῆς τῶν πρὸς τοῦτο ἀναγκαίων ὀλικῶν καὶ οὕτω σιγὰ σιγὰ ἤρχισε νὰ ἐκλείπῃ κατὰ μικρὸν ὑποκαθισταμένη διὰ τῶν ἀπὸ τῆς μηχανῆς προϊόντων μία ὥραία καὶ ἐποφελὴς χειροτεχνία, ἡ ὁποία ἐχάρισεν ἄλλοτε εἰς μὲν τὰ κορίτσια βαθεῖας συγκινήσεις, εἰς δὲ τὰς διδῆσας ἐν μέσον ἐν ἄλλοις πολλοῖς ἐπιδείξεως τῶν σχετικῶν ἱκανοτήτων αὐτῶν.

Κατόπιν λοιπὸν τῶν ἀνωτέρω διαπιστώσεων ἀνεγνωρίσθη παρ' ὅλων, ὅτι ἦλθεν ἐπιτέλους ἡ ὥρα ν' ἀνασυσθῇ ἐκ τῆς ἀφανείας καὶ νὰ τοποθετηθῇ εἰς τὸ προσκήνιον τοῦ προγράμματος καὶ τὰ τεχνικὰ καθόλου μαθήματα, τὰ ὁποῖα ἕνεκα διαφόρων λόγων ἔχουν παραμερισθῇ, νὰ ἀποδοθῇ δὲ καὶ ἀπὸ τὸ σχολεῖον εἰς τὸ χέρι ἡ ὀφειλομένη εἰς αὐτὸ τιμῇ.

Πρὸς τοῦτο ἐγένετο δεκτόν, ὅτι ταῦτα θὰ τυγχάνουν τῆς ἐξῆς μεταχειρίσεως. Ἐνθὺς μὲν ἀπὸ τῆς πρώτης τάξεως θὰ καταλαμβάνουν μέγα μέρος τῶν ἀσχολιῶν τῶν μαθητῶν κατὰ λόγον τῆς ὑπάρξεως τῶν ἀναγκασιούτων ὀλικῶν καὶ ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὴν Ἑνιάϊαν Συγκεντρωτικὴν Διδασκαλίαν, ὅπου εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ τοῦτο ἄνευ βιαίων κλονισμῶν τοῦ ἐν χρήσει προγράμματος, θὰ χρησιμοποιῶνται δὲ διὰ τὴν πληρεστέραν *ἐξεκονίσιν καὶ ἐκφράσιν* τῶν κατὰ τινὰ τρόπον (δὲν ἐξετάζομεν ἐνταῦθα ποῖον) διδασκομένων κατὰ διαφόρους ὥρας μαθημάτων (*διδακτικὴ ἀρχή*). Ἡ ἀρχὴ δὲ αὕτη θὰ κρατῇ δι' ὅλου τοῦ χρόνου τῆς εἰς τὸ δημοτ. σχολεῖον φοιτήσεως τῶν μαθητῶν. Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως προαγομένης τῆς δεξιότητις τῶν μαθητῶν καὶ τῆς πνευματικῆς αὐτῶν ἀναπτύξεως καὶ

τῆς ικανότητος πρὸς διάκρισιν τῶν μορφῶν, τὸν καθορισμὸν τῶν ἀναλογιῶν κλπ. θὰ ἐπαυξάνωνται αἱ αἰ ἀξιώσεις τῶν διδ(λ)ων καὶ θὰ ἐπιφέρωνται αἱ πρέπουσαι συμπληρώσεις καὶ διορθώσεις εἰς τὰ ἔργα τῶν μαθητῶν. Τότε ἀπὸ τῆς (προκεχωρημένης) τρίτης ἢ τῆς τετάρτης τάξεως, ἐν τῇ προσπάθειά μας διὰ τὴν παραγωγὴν ὅπωςδήποτε τελείων ἔργων θὰ ἀφιερῶσωμεν ἰδιαιτέρας ὥρας ἐν τῷ προγράμματι καὶ θὰ λάβωμεν τὰ ἀπὸ τῆς φύσεως ἐκάστου κλάδου καὶ τοῦ χρησιμοποιομένου ὕλικου ἐνδεικνύμενα μέτρα, οὕτω δὲ ἡ ἀπασχόλησις τῶν μαθητῶν θὰ γίνεται εἰς τακτὰς ὥρας, ὅπως καὶ διὰ τὰς δεξιότητας τὰς ἀπαιτούσας ἰδίαν προσπάθειαν τοῦ διδ(λ)ου καὶ συστηματικὰς ἀσκήσεις τῶν μαθητῶν (*ἰδιαιτέρον μάθημα τὰ τεχνικά*).

Υλικά. Διὰ μὲν τὴν ἱχνογραφίαν ἐθεωρήθησαν, ὅτι ἐκπληροῦν ἱκανοποιητικῶς τὸν σκοπὸν τοῦ μαθήματος μέχρι μὲν τῆς τετάρτης τάξεως ἓνα μολύβι, μία γομολάστιχα καὶ ἓνα τετράδιον ὄχι ἀπὸ τὰ εἰδικῶς διὰ τὴν ἱχνογραφίαν προοριζόμενα, ἀλλὰ τὸ σύνθησις διὰ τὰς ἄλλας ἀνάγκας ἀχαράκωτον τετράδιον, ἐφεξῆς δὲ κατὰ τὰς ἱκανότητας τῶν μαθητῶν δίδονται τὰ εἰδικὰ τετράδια τῆς ἱχνογραφίας ἄνευ ὑποδειγμάτων εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκάστης σελίδος καὶ βοηθητικῶν γραμμῶν καὶ στιγμῶν, διότι τοιαῦτα τετράδια ἐκρίθησαν ἀπόβλητα ἀπὸ τῶν τάξεων ὡς ἀποτελοῦντα ἐμπαιγμὸν διὰ τὸ μάθημα καὶ στίγμα διὰ τὸ σχολεῖον, διὰ τοῦτο δὲ καὶ διωκτέα τυγχάνουν ὑπὸ τῶν κ. 'Επιθ(τ)ῶν. 'Ως εἶναι εὐνόητον, εὐπρόσδεκτα εἶναι τὰ χρωματιστὰ μολύβια διὰ τὰς μικρὰς τάξεις, ἂν ὑπάρχουν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν μαθητῶν τοιαῦτα.

'Ως πρὸς δὲ τὴν προμήθειαν ὕλικῶν διὰ τὴν χειροτεχνίαν ἐγένοντο δεκτὰ τὰ ἑξῆς: Νὰ γίνῃ κατάλληλος καὶ ἐπίμονος ὑπὸ τῶν διδ(λ)ων διαφώτισις τῶν γονέων, ἵνα οὗτοι φαίνωνται προθυμότεροι πρὸς χορήγησιν τῶν ἀναγκαίων τῶν διὰ τὴν ἀγορὰν ὕλικου χρημάτων, νὰ διαθέσῃ τὸ σχολ. ταμεῖον καὶ μικρὸν κονδύλιον διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἀπόρων μαθητῶν, νὰ εὐρεθῇ τρόπος νὰ ἐνισχύωνται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὰ σχολικὰ ταμεῖα εἴτε ἐξ ἐφορτῶν εἴτε δι' ἐκουσίων εἰσφορῶν τῶν γονέων κατὰ τὰς ἐγγραφὰς κ.τ.τ. εἴτε ἀπὸ τῶν ἐξ 'Αμερικῆς εἰς χρῆμα ἢ εἶδη ἐπικουρημάτων. 'Οπου δὲ ὑπάρχει διαθέσιμον χρῆμα, νὰ ἀγοράζωνται ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ σχολικοῦ ἔτους τὰ ἀναγκαῖα ὕλικά τῆς χειροτεχνίας χονδρικῶς, νὰ διατίθενται δὲ εἰς τοὺς μαθητὰς ἐν καταλλήλῳ χρόνῳ. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἰδίως διὰ τὰ ἀπομακρυσμένα ἐκ μεγάλων κέντρων σχολεῖα.

'Επὶ πᾶσι δὲ ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀνυπολογίστου ἀξίας ὠφέλεια, ἣν προσφέρει ἀδαπάνως εἰς σπουδαιότατον κλάδον τῆς χειροτεχνίας τὸ πολυμήνητον 'Ελληνικὸν χῶμα διὰ τοῦ δωρεὰν παρεχομένου πηλοῦ, ὃ ὅποιος θὰ καλύπτῃ πολλὰς καὶ σπουδαίας ἐκφραστικὰς ἀνάγκας.

Τοιαύτας δὲ ἐκφραστικὰς ἀνάγκας θὰ ἱκανοποιῇ συνηθέστερον καὶ ἡ ἱχνογραφία, διότι εἶναι εὐκόλος ἡ διάταξις τῶν μαθητῶν πρὸς ἱχνογραφικὴν ἐξεκτικὴν, δὲν ἀπαιτεῖ δὲ πολλὰς προετοιμασίας ἢ χρησιμοποίησις τῶν πρὸς ἔργασίαν ὕλικῶν.

'Επίσης ἐνεκρίθη ἡ γνώμη, καθ' ἣν διὰ νὰ ἐξασφαλισθοῦν οἱ ὑπὸ τῶν τεχνικῶν μαθημάτων ἐπιδιδόμενοι σκοποὶ, τεθοῦν δὲ αἱ βάσεις ἐπωφελοῦς καὶ τὴν μόρφωσιν τῶν μαθητῶν προαγωγῆς σχολικῆς ζωῆς, χρήσιμον εἶναι νὰ διαθέτουν τὰ σχολεῖα δύο ἀπογεύματα καθ' ἑβδομάδα συνεχοῦς 90λέπτου διδασκαλίας (2½—4 ἢ 3—4½), κατὰ τὰ ὁποῖα οἱ μαθηταὶ θὰ ἐπιδίδωνται εἰς ἔργασίαν τῆς χειρὸς, περὶ ὧν ἀνωτέρω, θὰ καταγίνωνται εἰς τὴν ἀπαγγελίαν ποιημάτων, ἢ ὁποῖα τοσοῦτον καθυστερεῖ εἰς τὰ σχολεῖά μας, θὰ τραγουδοῦν κατὰ τάξεις ἢ καὶ ὅλοι μαζί, θὰ γυμνάζωνται, θὰ παίζουν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν διδασκάλων τῶν, θὰ προβαίνουν εἰς διαφόρους ἀνακοινώσεις εἰς τὴν τάξιν, θὰ παρασκευάζουν ἐφορτὰς καὶ ἄλλας ὁμαδικὰς ἐμφανίσεις τοῦ σχολείου, γενικῶς δὲ θὰ καθίστανται κρείττονες ἑαυτῶν ἔξω τῶν περιορισμῶν τοῦ προγράμματος καὶ τῆς τακτῆς καθ' ὁρισμένους ὥρας διδασκαλίας κινούμενοι.

'Η παραχώρησις αὕτη τῶν δύο ἀπογευμάτων χάριν τῶν τεχνικῶν καὶ τῆς ὅλης σχολικῆς ζωῆς ἐθεωρήθη δυνατὴ καὶ συμφέρουσα τοσοῦτω μᾶλλον, καθ' ὅσον

ἀρκεῖ ἡ προμεσημβρινὴ διδασκαλία διὰ τὴν πλήρωσιν τῶν ὑπὸ τοῦ προγράμματος ἐπιβαλλομένων ὑποχρεωτικῶν ὥρων ἔργασίας.

'Η ὁργάνωσις ὁμοῦ τῶν τοιούτων ἀπογευμάτων ἐκρίθη σκόπιμον νὰ ρυθμισθῇ ὑπὸ τῶν κ. κ. 'Επιθεωρητῶν συμφώνως πρὸς τὰς ἐκασταχοῦ ὑφισταμένας ἀνάγκας, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζουν τοῦτο τὸ κοινόν, ὅτι οἱ γονεῖς τῶν μαθητῶν πολὺ ἐπιθυμοῦν νὰ ἔχουν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν τὸ ἀπόγευμα τὰ τέκνα τῶν, ἵνα ἀναθέτουν εἰς αὐτὰ οὗτοι ἀγροτικὰς (συλλογὴ ἐλαίων, βόσκησις ὀλίγων οἰκοσίων ζώων) ἢ οἰκογενειακῆς φύσεως ἀσχολίας (φύλαξις μικρῶν ἀδελφῶν κ.τ.τ.).

'Ως ἐπιστέγασμα δὲ ὅλων τῶν πρὸς παλινόρθωσιν τῶν τεχνικῶν μαθημάτων προσπάθειων τοῦ σχολείου ἀπεφασίσθη ἡ ὁργάνωσις κατὰ τὸ τέλος τοῦ σχολικοῦ ἔτους *χειροτεχνικῆς ἐκθέσεως*, ἡ ὁποία θὰ ἀποτελέσῃ τὸ ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τῆς ἐμφανίσεως τοῦ σχολείου κατὰ τὴν ἐπὶ τῇ λήξει τῶν μαθημάτων τελουμένην σχολικὴν ἐφορτήν.

Εὐνόητον ἀληθῶς τυγχάνει, ὅτι κατὰ τὰς ἐκθέσεις ταύτας θὰ ἐκτεθοῦν ἔργα *μικρῶν παιδιῶν*, μαθητῶν δημ. σχολείου, ἤτοι ἀώρων προσώπων, μὴ τυχόντων εἰδικῆς ἢ συστηματικῆς προπαιδείας, κατὰ ταῦτα δὲ *ἀτελεῖ*, ἐκφαίνοντα τὸν ἐξελισσόμενον ψυχικὸν κόσμον αὐτῶν καὶ τὰς πρὸς ἀναπαράστασιν καὶ δημιουργίαν ἐκτυλισσομένης ἱκανότητος αὐτῶν, πνευματικὰς καὶ σωματικὰς. Αἱ ἀτέλειαι δὲ αὗται ἀποτελοῦν τὸ προτέρημα, δύναται τις εἰπεῖν, τῶν τοιούτων παιδικῶν ἔργων καὶ δοθὲν εἶναι νὰ μὴ διορθώνωνται ὑπὸ τῶν διδ(λ)ων διὰ νὰ παρουσιάζωνται δῆθεν ὠραιότερα, κατὰ ταῦτα δὲ νὰ προξενοῦν ἀναλόγους εὐαρέστους ἐντυπώσεις εἰς τοὺς ἐπισκέπτας τῆς ἐκθέσεως.

Βιβλία δεικνύοντα τὴν μεγίστην ἀξίαν τῶν τεχνικῶν μαθημάτων καὶ δι' ὧς μέσων *ἐκφράσεως, αὐτοοργησίας* καὶ ὡς *ἰδιαιτέρον μαθήματος* εἶναι, μεταξὺ ἄλλων, τῶν καθηγητῶν τοῦ Παν(μ)ίου, Ν. 'Εξαρχοπούλου: Εἰσαγωγή εἰς τὴν Παιδαγωγικὴν (σελ. 348 καὶ ἑξῆς Γ' 'Εκδοσις 1934), Γεν. Διδακτικὴ (σελ. 305 Τόμου Α' καὶ πολλοῦ ἄλλαχού), Σπ. Καλλιάρης: Θεωρία καὶ πράξις τοῦ σχολικοῦ ἔργου, τοῦ 'Αντιπροέδρου τοῦ 'Εκπ. Συμβουλίου Ι. Σκουτεροπούλου: Παιδαγωγικαὶ ὁμιλίαι καὶ διατριβαί, Ν. Καραχρήστου: 'Η ἐξέλιξις τοῦ πνεύματος τῶν παιδιῶν καὶ ἡ ἐξέλιξις τῶν ἔργων αὐτῶν, Dewey—Μ. Μιχαηλίδου: Τὰ Σχολεῖα ἔργασίας κλπ.

'Ἄλλη ἑλλειψις ἴδιαν αἰσθητὴ ἐν τοῖς σχολείοις εἶναι ἡ ἐκ τῆς πλήρους σχεδὸν ἀνυπαρξίας τῶν ἐποπτικῶν μέσων προερχομένη μετὰ πενιχῶν ἀποτελεσμάτων διδ(λ)ία, ἐξαντλουμένων τῶν διδ(λ)ων εἰς τὸ διὰ λέξεων διδάσκειν συγκεκριμένα, ταῖς αἰσθήσεσιν ἀντιληπτὰ, πράγματα, ἐνῶ ἀπλῆς δεῖξις τούτων εἶναι ἱκανή, ὡς γνωστόν, νὰ προσπορίσῃ εἰς τοὺς μαθητὰς σαφεῖς καὶ πλήρεις ἐμπειρίας. *'Η ἀνάγκη τῆς ἐποπτικῆς διδ(λ)ίας* δι' ἐπισκοπήσεως δηλονότι αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ δι' ἐν ᾧ περιβάλλοντι ζῶσι ταῦτα, εἶναι παλαιόθεν γνωστὴ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς πείρας προσεπικυροῦται, ἐσχάτως δὲ αἱ ἀπὸ τῆς Πατριδογνωσίας καὶ τοῦ στενοῦ περιβάλλοντος τῆς Πατρίδος ἀπαιτήσεις ἐπέροσαν αὐτὴν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ παρίσταται ἀνάγκη περαιτέρω ἀναπτύξεως τοῦ θέματος.

'Η ἐν καταλλήλῳ ὁμοῦ καιρῷ ἐξέτασις τῶν ἀντικειμένων, εἰς ἃ μέρη εὐρίσκονται ταῦτα, μετὰ τῶν πρὸς αὐτὰ συμπλεκόμενων παραγόντων ἢ ἡ μεταφορὰ τούτων εἰς τὴν τάξιν, ἀποβαίνει πολλὰς ἀκατόρθωτος, ἐκτὸς δὲ τούτου, καὶ ἂν ἡ πρὸς τοῦτο δυσκολία ἤθελε καταστῇ δυνατόν νὰ παρακαμφθῇ, πλείστα ἄλλαι διδακτικαὶ ἀνάγκαι ἐπιβάλλουν νὰ εὐρίσκωνται ἐν τῷ σχολείῳ ὡς τι ἔμπεδον καὶ πρόχειρα τὰ ζωογονοῦντα τὸν λόγον τοῦ διδ(λ)ου κατάλληλα ἐποπτικὰ μέσα, τῶν ὁποίων ὁμοῦ στεροῦμεθα.

Διὰ τοῦτο, ἵνα μὴ πολυλογώμεν περὶ πράγματος πασιδύλου, νομίζομεν ὅτι ἅπαντες ἀνεξαιρέτως οἱ λειτουργοὶ τῆς Στοιχ. 'Εκπαιδεύσεως ἀνεξαρτήτως φύλου καὶ βαθμοῦ, ἔχουν καθήκον πᾶσαν νὰ καταβάλλουν σύντονον καὶ ἀκατάβλητον ἐπιμέλειαν καὶ φροντίδα νὰ ἐφοδιάσουν τὰ σχολεῖα τῶν μετὰ τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐπιτυχέστεραν (καὶ αὐτενεργὸν) διδ(λ)ίαν τῶν μαθημάτων ἐποπτικὰ μέσα.

Τοιαῦτα δὲ ἐποπτικά καὶ διδακτικά μέσα εἶναι μεταξύ ἄλλων κατὰ πρῶτον :

Φυσιογνωστικαὶ συλλογαὶ

καὶ δὴ α) **Ζωολογίας** (ταριχευμένα ζῷα καὶ πτηνὰ, παρασκευάσματα ἐντὸς ὕγρου, μέση ζῶων (κέρατα, ὀπλάι...), συλλογαὶ ἐντόμων.

β) **Φυτολογίας** (Βοτανολογία, ἀπεξηραμμένα ἄνθη εἰς φυσικὴν μορφήν, ἐντὸς οἰνοπνεύματος... συλλογὴ σπερμάτων, ξύλων, καρπῶν κ.τ.τ.).

γ) **Ὄρυκτολογίας** (τῶν σπουδαιότερων ὀρυκτῶν τῆς Πατρίδος καὶ τῆς ξένης κατὰ τὸ πρόγραμμα).

δ) **Φυσικῆς καὶ Χημείας** (ἀπλὰ ὄργανα, ὑάλινοι σωλῆνες, φιάλαι ζέσεως, δοκιμαστικοὶ σωλῆνες, καμινέττον κ.λ.π.).

Ἐπεὶ δὲ καὶ **προπλάσματα** τῶν διαφόρων ἀντικειμένων ἐκ γύψου ἢ πεπλεγμένου χαρτοῦ, τὰ ὁποῖα πωλοῦν εἰδικὰ καταστήματα.

Ἀκολουθῶς δὲ καὶ κατάλληλοι **εἰκόνες** περιλαμβάνουσιν κυρίως φυσικὰ ἀντικείμενα τῆς ξένης καὶ **κινηματογραφικαὶ προβολαὶ** ὅπου εἶναι δυνατόν τοῦτο.

Κατάλληλα βοηθήματα πρὸς καταρτισμὸν φυσιογνωστικῶν καθόλου συλλογῶν κ.τ.τ. εἶναι μεταξύ ἄλλων τὰ βιβλία τοῦ ἀειμνήστου Προέδρου τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου Λάμψα (Rude—Λάμψα: Διδακτικὴ τῶν Φυσιογνωστικῶν, Διδακτικὴ τῆς Γεωγραφίας. Ἐκεῖ ὑπάρχουν καὶ πληθὺς ἄλλων βοηθημάτων). Κατάστημα δὲ ἐν Ἑλλάδι, τὸ ὁποῖον προπολεμικῶς τοῦλάχιστον ἐπρομήθευεν ἀρκετὰ εἶδη ἐποπτικῶν μέσων (ὀργάνων φυσικῆς, ὀρυκτολογικῶν συλλογῶν, πινάκων, εἰκόνων κ.τ.τ.) εἶναι ὁ ἀρχαῖος ἐκδοτικὸς οἶκος Δ. Δημητράκου, (Πλατεῖα Συντάγματος) καὶ εἴ τις ἄλλος.

Εἰδικῶς δὲ διὰ τὰ ὄργανα τῆς Φυσικῆς δεόν νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι πολλὰ τούτων εἶναι δυνατόν καὶ πρέπον νὰ κατασκευάζωνται καὶ ὑπὸ τῶν μαθητῶν, οἱ ὁποῖοι καὶ πειραματίζονται ἐπὶ τῶν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα **κατασκευάζουσιν**. Πρὸς **τοῦτα δὲ χρῆσιμον εἶναι νὰ μὴ λησμονοῦν** οἱ διδάσκαλοι καὶ αἱ διδασκάλισσαι, ὅτι κατ' ἀδήριτον ἀνάγκην ἐπιβάλλεται νὰ κατέχουν ἐν ἱκανοποιητικῷ βαθμῷ καὶ ν' ἀσχοῦν ἐπιμόνως καὶ συστηματικῶς πρακτικὰς τινὰς δεξιότητας, νὰ μὴ θεωροῦν δὲ ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸ ἔργον τῶν τὴν γνῶσιν τῆς χρήσεως ὀλίγων τινῶν ἐργαλείων παρὰ τὴν τῶν ἐξυπηρετούντων ἀτομικὰς τινὰς ἀνάγκας αὐτῶν.

Ὁ ἀμιγῆς θεωρητικὸς τύπος ἤκιστα συμβιβάζεται πρὸς τὸ τραχὺ καὶ πολυσχιδὲς διδασκαλικὸν ἔργον.

Νὰ χρησιμοποιοῦν δὲ πρὸς καταρτισμὸν τῶν φυσιογνωστικῶν συλλογῶν τῶν σχολείων τῶν καὶ τοὺς μαθητὰς, ἢ ἀπὸ τῶν ὁποίων συμβολὴ καταλλήλως ὁργανομένη εἶναι ἱκανὴ καὶ θαύματα νὰ ἐπιτελέσῃ.

Σπουδαιότατα ἐξυπηρετεῖ τὴν ἐποπτικὴν διδασκαλίαν, κατὰ ταῦτα δὲ τὴν σαφῇ γνῶσιν τῆς φυσιογνωστικῆς ὕλης καὶ ὁ **σχολικὸς κήπος**, ὅστις ταυτοχρόνως προσφέρει τὰς μεγίστας αὐτοῦ ὑπηρεσίας εἰς τὴν δι' ἐλευθέρας πνευματικῆς ἐνεργείας πρόσκτησιν τῶν γνώσεων ὑπὸ τῶν μαθητῶν, εἰς τὴν πολλαπλὴν χρησιμοποίησιν τῆς χειρὸς καὶ τὴν πλουσιωτέραν ἐκδήλωσιν τῆς ἐκφραστικῆς διαθέσεως αὐτῶν, εἰς τὸ ἐθίζειν αὐτοὺς νὰ ἐργάζωνται ἀπομιμούμενοι τὸν ἐπιστημονικὸν τρόπον διὰ τῆς συστηματικῆς παρακολουθήσεως τῶν ὑπὸ τὴν παρατήρησιν τῶν εὐρισκομένων φυτῶν, εἰς τὴν διὰ φυσικοῦ καὶ οὐχὶ ἐξεζητημένου τρόπου συγκέντρωσιν μαθημάτων ὡς οἷόν τε πολλῶν κλπ.

Ὁ **σχολικὸς κήπος, ἡ μαθητικὴ βιβλιοθήκη καὶ τὸ ἀμμοδόχον κιβώτιον** καλῶς χρησιμοποιούμενα, ἐλέγομεν κάποτε, εἶναι ἀσφαλῆ τεκμήρια, ὅτι ὁ διδάσκαλος κατέχει ἐν ἱκανοποιητικῷ βαθμῷ οὐσίωδη γνωρίσματα τοῦ νέου σχολείου.

Συμπλήρωμα τοῦ σχολικοῦ κήπου εἶναι καὶ ἡ **καλλιέργεια ἀνθέων ἐντὸς γαστρῶν**, τὰς ὁποίας περιποιῶνται οἱ μαθηταὶ δυνάμενοι καὶ νὰ πειραματίζωνται ἀκόμη ἐπὶ τῶν ἀναπτυσσομένων ἀνθέων. Ὀλίγοι ἢ μᾶλλον ἄφθονοι τενεκέδες ἀπὸ κονσερβῶν, ἐὰν δὲν ὑπάρχουν πῆλινα δοχεῖα, θὰ ἐπεκτείνουν καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὰς πολυτίμους ὑπηρεσίας τῶν. Ὅτι δὲ ἐνίοτε τὰ διάφορα ἄνθη τοῦ

ΕΛΕΥΘ. Κ. ΠΛΑΤΑΚΙ
Καθηγητοῦ τῶν φυσικῶν

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΒΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

(Ἀπόσπασμα ἐξ ἀνεκδότου αὐτοῦ μελέτης)

1. ΣΚΟΠΟΣ

Ἔργον τῆς διδασκαλίας τῶν βιολογικῶν μαθημάτων εἶναι νὰ καταστήσῃ τοὺς μαθητὰς ἱκανοὺς νὰ σχηματίσωσι σαφῇ ἀντίληψιν τῆς ἐνοργάνου φύσεως, ὥστε νὰ κατανοήσωσιν οὗτοι σαφῶς τὸν ἐνιαῖον βίον αὐτῆς καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς ὠφελείας διὰ τὸν ἄνθρωπον.

Οὗτω πληροῦται σπουδαιότατος παιδαγωγικὸς σκοπὸς συνιστάμενος εἰς τὴν ἀνάπτυξιν παρὰ τοῖς μαθηταῖς ὅλων ἐκείνων τῶν διαφερόντων, ὅσα ἡ σπουδὴ τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου δύναται νὰ γεννήσῃ καὶ ἀναπτύξῃ ἐν αὐτοῖς.

Ἡ μορφωτικὴ ὁδὸν ἀξία τῆς διδασκαλίας τῶν βιολογικῶν μαθημάτων, περὶ τῆς ὁποίας διελέθομεν εἰς ἕτερον κεφάλαιον, νοεῖται καὶ συνάγεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω.

2. Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΩΝ ΒΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

Οἱ **Ἀριστοτέλης** καὶ **Θεόφραστος** κατὰ πρῶτιστον λόγον καὶ ὁ **Plinius Secundus** κατὰ δεύτερον, ὑπῆρξαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὸν ὀργανικὸν κόσμον. Ἡ αἴγλη τούτων καὶ κατὰ τὸν μεσαῖονα ἦτο τοιαύτη, ὥστε κατ' αὐτὸν ἡ διδασκαλία τῆς φυσικῆς ἱστορίας ἐστηρίζετο ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐπὶ τῶν ἔργων τούτων.

Τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους σαφῶς καθορισθεῖσαν **ἐπαγωγικὴν μέθοδον**

σχολείου μόνον ἐπὶ τοιούτων ἰδιωτικῶν γαστρῶν θὰ εὗρουν φιλόξενον ἔδαφος διὰ τὸ μὴ εἶναι δυνατὴν τὴν ἰδρυσιν σχολικοῦ κήπου, εἶναι φανερόν.

Ταῦτα συνιστῶμεν ὡς εὐσύννοπτον πόρισμα τῶν λεχθέντων εἰς τινὰς παιδαγωγικὰς συγκεντρώσεις περὶ τῆς ἀξίας τῶν τεχνικῶν μαθημάτων, τῆς σπουδαιότητος τῶν ἐποπτικῶν μέσων ὡς καὶ τῆς δι' ἀμφοτέρων τούτων (ἐκφραστικῶν καὶ ἐποπτικῶν μέσων) ἐξυπηρετήσεως τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς. Κρίνομεν σκόπιμον πρὸς τινὰ ὁλοκλήρωσιν τῶν κυριωτέρων ἐνεργειῶν τῶν διδ[λ]ων νὰ ὑπομνήσωμεν αὐτοῖς καὶ ὅσα ἀνεπύχθησαν κατὰ τὰς παιδαγωγικὰς συγκεντρώσεις, ἐπίσης δὲ καὶ ὅσα ἄλλα πολλὰ συνέστησαν οἱ κ. κ. Ἐπιθ[λ]ται πρὸς τοὺς διδ[λ]λους εἴτε ὡς κοινὰς ἀποφάσεις μετὰ τοῦ ὑποφαινομένου ληφθεῖσας, εἴτε ὡς μέτρα παρὰ τῶν ἰδίων κ. κ. Ἐπιθεωρητῶν οἰκοδεν διαταχθέντα. Ταῦτα δὲ καθόλου ἀφορῶσιν εἰς τὰς ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας πάντες ἀνεξαιρέτως ἔχομεν πρὸς τὴν κινδυνεύουσαν Πατρίδα καὶ τὴν χειμαζομένην Ἐκπαίδευσιν.

Ἄλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ τελειώσωμεν. Πιστεύομεν δὲ ἀκροαδάντως, ὅτι θὰ μελετηθοῦν μετὰ τῆς δεούσης προσοχῆς καὶ θὰ τεθοῦν ἐν ἐφαρμογῇ μετὰ τὴν ἐκ τῶν περιστάσεων ἐνδεικνυομένην ἀποφασιστικότητα τὰ ἐκ τῆς σπουδαιότητος τῶν διγομένων θεμάτων ἐπιβαλλόμενα μέτρα, δι' ὧν θὰ διαπιστωθῇ ἀδιαφιλονικήτως, ὅτι ἐτέθησαν ἐκποδὸν συνήθη ἐξ ἐλλείψεως βουλήσεως ἰσχυρᾶς καὶ συνακολούθου καὶ τῆς ὀκνηρίας τῆς σκέψεως παρεμβαλλόμενα ἐμπόδια, ὅτι δὲ οὐδὲν τῶν δεόντων παρελείφθη, ἵνα ἡ προσπάθεια τῶν διδασκάλων, πρὸς κατόρθωσιν τῶν ἐπιζητούμενων σκοπῶν, ἐκδηλωθῇ ἐντόνως καὶ πολύπλευρος καὶ συστηματικὴ καὶ τελεσφόρος. Ἀναμένομεν δὲ, ἵνα οἱ Ἕλληνες διδ[λ]λοι ἐδηγούμενοι ὑπὸ τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῶν φανοῦν ἀντάξιοι τῶν ἐξόχων δυσχερῶν στιγμῶν, τὰς ὁποίας διέρχεται ἡ πολυβασανισμένη Πατρίς, ὅτι δὲ ἡ φράσις **ἀνοικοδομοῦμεν τὴν Πατρίδα** θὰ εὗρῃ τὴν δέουσαν ἀλήθειαν εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς τῶν ἀξιοποιουμένην ὑπὸ ἀντιστοίχων πρὸς τὰς περιστάσεις μεγάλων ἔργων ἀναλόγως τοῦ τομέως τῆς δικαιοδοσίας ἐκάστου.

κατώρθωσε να εισαγάγῃ ἐπιτυχῶς εἰς τὰς Φυσικὰς Ἐπιστήμας ὁ **Fr. Bacon** (1561—1626), ἐπὶ τῶν ἀντιλήψεων δὲ τούτων στηριχθέντες οἱ **Ratke** (1571—1635) καὶ **Comenius** (1592—1670) ὑπεστήριξαν τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἐπαγωγικῆς διδακτικῆς μεθόδου εἰς τὰ σχολεῖα. Τοῦτο ἐπραγματοποίησεν ὁ **Ερρίκος ὁ Εὔσεβης**, καὶ ἀργότερον οἱ **Francke** (1663—1727) καὶ **Rousseau** (1712—1778).

Τὴν διδασκαλίαν τῶν βιολογικῶν μαθημάτων ὑπεστήριξαν καὶ οἱ **φιλανθρωπισταὶ Basedow** (1723—1790) καὶ **Salzmann** (1744—1811).

Ὁ **Pestalozzi** (1746—1827) καθώρισε μὲν τὴν ἐποπτεῖαν ὡς τὴν βάσιν τῆς διδασκαλίας, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει δὲν ἐφήρμοσεν αὐτήν, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν μηχανικὴν ἐκμάθησιν τοῦ φυτολογικοῦ καὶ ζωολογικοῦ συστήματος.

Ὁ **Lüben** (†1873) ὑπεστήριξε τὴν αὐτοτέλειαν τῆς διδασκαλίας τῶν βιολογικῶν μαθημάτων, ὁρίσας ὡς σκοπὸν αὐτῆς «τὴν γνῶσιν τῆς φύσεως ὡς μεγάλου συνόλου καὶ τὴν κατανόησιν τῆς ζωῆς, τῶν δυνάμεων καὶ τῆς ἐνότητος, αἵτινες ἐκδηλοῦνται εἰς τὴν φύσιν». Οὗτος καθώρισε προσέτι ὠρισμένας μεθοδικὰς ἀρχὰς ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν, τὴν διάταξιν καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τῆς διδακτέας ὕλης. Ἡ ἐπίδρασις τούτου ὑπῆρξε μεγίστη. Ἡ μέθοδος του πάντως ἀπέβλεπεν εἰς τὴν γνῶσιν μόνον τῶν ἐξωτερικῶν μορφῶν (ἐπίδρασις Λινναίου).

Αἱ ἐργασίαι τῶν **Humboldt** (1769—1859) καὶ **Ch. Darwin** (1809—1882) εἰσήγαγον νέας μεθόδους ἐρευνῆς εἰς τὰς Φυσικὰς Ἐπιστήμας. Βάσει τούτων ὁ **Rossmässler** (1860) θέλει *ιστορικὴν ἐξέτασιν* τῆς φύσεως, ὁ δὲ **Teller** (1874) ἀποδίδει μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν *φαινομένων τῆς ζωῆς* τῶν ζώων καὶ τῶν φυτῶν.

Ὁ **Kräpelin** (1856—1926), ἀφορμώμενος ἀπὸ τῶν παιδαγωγικῶν ἰδεῶν τοῦ **Herbart** (1776—1841) τονίζει ὅτι ἡ φύσις δὲν ἀποτελεῖ χάος ἀνεξιχνίαστον, ἀλλὰ ὃν ἐν τελείᾳ συνοχῇ διατελοῦν καὶ διαπόμενον ὑπὸ σταθερῶν νόμων.

Ὁ **Junge** (1885) εἰς τὸ ἔργον του «*Der Dorfteich*» ἀποδίδει μεγάλην σημασίαν εἰς τὰ *βιολογικὰ στοιχεῖα*, τοὺς *βιολογικοὺς νόμους* καὶ τὴν διάταξιν τῆς ὕλης κατὰ *βιοτικὰς κοινότητας*.

Πρὸς τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν μὲ τὸν **Junge** εἰργάσθησαν καὶ οἱ **Kiessling, Pfalz, Baade, Partheil, Probst, Schmeil, Landsberg**, κ.ά.

3. Η ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΑΡΧΗ

Σπουδαῖον σταθμὸν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς διδασκαλίας τῶν βιολογικῶν μαθημάτων ἀπετέλεσεν ἡ εἰσαγωγὴ εἰς αὐτὴν τῆς *βιολογικῆς ἀρχῆς*, καθ' ἣν ⁽¹⁾ «ἡ κατανόησις τῆς φύσεως τῆς ζωῆς, τῶν διεπόντων ταύτην νόμων καὶ τῆς κρατούσης ἐν αὐτῇ ἐνότητος ἀποβαίνει ἀδύνατος ἄνευ τῆς ἐξακριβώσεως τῶν αἰτιωδῶν σχέσεων, αἵτινες ὑφίστανται κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν αἰτιῶν καὶ κατὰ τὴν τῶν εἰδῶν μεταξὺ τῶν ἐξωτερικῶν συνθηκῶν τῆς διαβιώσεώς των, τῶν ὑπ' αὐτῶν τελουμένων λειτουργιῶν καὶ τῆς κατασκευῆς τῶν ὁργάνων τῶν σωματίων των».

Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἀποτελεῖ τὴν βάσιν πάσης βιολογικῆς ἐρευνῆς. Βάσει ταύτης ἡ Βιολογία διηρέθη εἰς Γενικὴν καὶ Εἰδικὴν τοιαύτην.

Διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς ἀρχῆς ταύτης εἰς τὴν Βιολογίαν συνετέλεσαν αἱ ἐργασίαι τοῦ **Ch. Darwin** καὶ τῶν ὁπαδῶν του, ἀλλὰ καὶ τῶν **Sprengel, Cuvier, G. St. Hillaire** καὶ **Lamarck**.

Ἡ εἰσαγωγὴ εἰς τὸ σχολεῖον τῆς βιολογικῆς ἀρχῆς εἶναι ἔργον τοῦ **Junge**, ὅστις ὄχι μόνον κατενόησε τὴν σημασίαν αὐτῆς διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν βιολογικῶν μαθημάτων, ἀλλὰ καὶ διετύπωσε αὐτὴν χάριν τῆς διδακτικῆς πράξεως καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ προσέξῃ αὐτὴν εὐρὺς κύκλος παιδαγωγῶν.

Ἐνθέρμως ὑπεστήριξε τὴν ἀρχὴν ταύτην ὁ παιδαγωγὸς **Schmeil**, ⁽²⁾ ὅστις καὶ ἐμπράκτως ἐφήρμοσεν αὐτήν.

(1) Rude—Λάμψας, σελ. 26—27.

(2) Ueber die Reformbestrebungen auf dem Gebiete des naturgeschichtlichen Unterrichts. Leipzig, 1913.

Αἱ κατὰ τὴν βιολογικὴν ἀρχὴν αἰτιώδεις σχέσεις δέον νὰ καταδεικνύονται.⁽¹⁾

α') Μεταξὺ τῆς ἐνοργάνου καὶ ἀνοργάνου φύσεως.

β') Μεταξὺ τῶν καθ' ἑκάστον ὁργανικῶν ὄντων.

γ') Εἰς ἑκάστον φυτὸν ἢ ζῷον:

1. Σχέσεις τόπου διαμονῆς πρὸς τὰς λειτουργίας τῆς ζωῆς τοῦ ὁργανισμοῦ καὶ τὴν κατασκευὴν τῶν ὁργάνων του ἢ καὶ τοῦναντίον.

2. Σχέσεις τῆς κατασκευῆς ἑκάστου ὁργάνου πρὸς τὴν λειτουργίαν του ἢ καὶ τὰνἀπαλιν.

3. Σχέσεις τοῦ ὅλου τρόπου τῆς ζωῆς πρὸς τὴν ὅλην κατασκευὴν τοῦ σώματος ἢ καὶ τὰνἀπαλιν.

4. Σχέσεις ὁργάνων πρὸς ἄλληλα.

5. Σχέσεις τῶν λειτουργιῶν τῆς ζωῆς πρὸς ἄλληλας.

Ἡ κατὰ τὴν *βιολογικὴν ἀρχὴν* διδασκαλία διαφέρει τῆς κατὰ τὴν *περιγραφικὴν ἀρχὴν* τοιαύτης κυρίως κατὰ τὰ ἑξῆς ⁽²⁾.

1. Ἡ σπουδὴ τῶν ἐξωτερικῶν γνωρισμάτων τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, εἰς ἣν ἀποβλέπει ἡ περιγραφικὴ ἀρχή, δὲν ἀποτελεῖ τὸν κύριον σκοπὸν τῶν βιολογικῶν ἐπιστημῶν, ἐνῶ ἡ κατὰ τὴν βιολογικὴν ἀρχὴν διδασκαλία ἀποβλέπει εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ βίου τοῦ ὁργανισμοῦ κατὰ τὴν δημιουργικὴν του ἐξέλιξιν βάσει τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων περιβάλλοντος, λειτουργιῶν καὶ κατασκευῆς τῶν σωματικῶν ὁργάνων.

2. Κατὰ τὴν περιγραφικὴν διδασκαλίαν γίνεται καλλιέργεια μόνον τοῦ ἐμπειρικοῦ διαφέροντος τῆς γνώσεως, ἐνῶ κατὰ τὴν βιολογικὴν τοιαύτην γίνεται ἀνάπτυξις καὶ τοῦ θεωρητικοῦ διαφέροντος αὐτῆς.

3. Διὰ τῆς βιολογικῆς διδασκαλίας ἱκανοποιεῖται ἡ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη πρὸς εὐρεσιν τῶν αἰτιωδῶν σχέσεων, ἐνῶ ἡ περιγραφικὴ διδασκαλία οὐδόπως ἱκανοποιεῖ ταύτην.

4. Διὰ τῆς βιολογικῆς διδασκαλίας ἐντείνεται ἡ προσοχή, ἡ παρατήρησις γίνεται ἐντελεστέρα καὶ αἱ παραστάσεις ἐντυπώνονται στερεῶς εἰς τὴν μνήμην· ταῦτα δὲν ἐπιτυγχάνονται διὰ τῆς περιγραφικῆς διδασκαλίας.

5. Ἡ βιολογικὴ διδασκαλία ἀναπτύσσει ἰσχυρότερον τῆς περιγραφικῆς καὶ ἄλλα διαφέροντα ὡς εἶναι: ἡ συμπάθεια πρὸς τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτά, ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν φύσιν, ἡ ὀρθὴ ἠθικὴ ἀντίληψις περὶ τῆς θέσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν κόσμον, τὸ ὑγιὲς θερησκευτικὸν αἶσθημα, ἡ ποιητικὴ ἀντίληψις τῆς φύσεως κ. ἄ.

Οἱ **Kiessling** καὶ **Pfalz, Partheil** καὶ **Probst, Schmeil** καὶ **Saurich** ἐφήρμοσαν εὐρῶς τὴν βιολογικὴν ἀρχὴν.

Παρ' ἡμῖν ὁ **N. Γερμανὸς** προσεπάθησε πρῶτος, μεταφράσας τὴν ζωολογίαν τοῦ **Schmeil**, νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν ἀρχὴν ταύτην. Ἡ προσπάθεια αὕτη προσέκρουσεν εἰς τὸν βράχον τῆς ἀδιαφορίας τῶν ἀρμοδίων.

Ἄλλη προσπάθεια ἐγένετο ὑπὸ τοῦ **Δ. Λάμψα** ⁽³⁾.

Ὁ **Σ. Μηλιαράκης** ἐπίσης συνέβαλεν εἰς τὴν κίνησιν ταύτην ⁽⁴⁾.

Ἀξιολόγους προσπάθειαι κατέβαλον οἱ **A. Κουρτίδης** καὶ **Π. Τσίληθρας**, διασκευάσαντες ἐκ τοῦ γερμανικοῦ τὸ ἔργον «*Εἰκόνες βίου τῶν ζώων*» (1912). Ἀργότερον ὁ μὲν πρῶτος τούτων ἐδημοσίευσε τὴν μελέτην «*ὑποδείγματα διδασκαλίας τῆς φυτολογίας κατὰ τὰς βιολογικὰς ἀρχὰς*» (1913), ὁ δὲ δεύτερος «*εἰκόνες ἐκ τοῦ βίου τῶν φυτῶν*» (1912).

Κατόπιν τούτων εἰσῆλθῃ ἀπὸ τοῦ 1913 εἰς τὰ δημοτικὰ Σχολεῖα ἡ κατὰ βιοτικὰς κοινότητας διάταξις τῆς ὕλης τῆς Ζωολογίας καὶ τῆς Φυτολογίας. Εἰς τὰ Σχολεῖα τῆς Μ. Ἑκπαιδεύσεως εἰσῆλθῃ ἀπὸ τοῦ 1932 ἡ βιολογικὴ ἐξέτασις τῶν ζώντων ὁργανισμῶν κατὰ ὠρισμένον σύστημα ταξινομήσεως.

(1) Rude—Λάμψας, σελ. 32.

(2) Αὐτόθι, σελ. 34—36.

(3) «Ὑποδειγματικαὶ διδασκαλίαι» 1906 κ. ἑ.

(4) «Αἱ ἀναμορφωτικαὶ τάσεις ἐν Γερμανίᾳ ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς φυσικῆς ἱστορίας».

Ἡ ἀπό τινων ἐτῶν πλήρωσις τῆς τακτικῆς ἑδρας τῆς Βιολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν θὰ συντελέσῃ ἀναμφιβόλως εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς βιολογικῆς ἀρχῆς καὶ παρ' ἡμῖν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν βιολογικῶν ἐπιστημῶν ἐν Ἑλλάδι.

Μετ' ἐπιτυχίας ἐφήρμοσε τὴν ἀρχὴν ταύτην εἰς τὴν Βαρβάκειον Πρότυπον Σχολὴν τοῦ Δ. Μ. Ε. ὁ Καθηγητὴς **Εὐάγγ. Σαπουντζάκης** διαρρυθμίσας καταλλήλως τὴν ὑπὸ τοῦ βιολόγου καὶ Παιδαγωγοῦ **Hunter** καὶ τοῦ Ἐπιμελητοῦ τοῦ **Sharpe** προταθεῖσαν ὕλην. Ἐθεώρησε (1) δηλ. τὰ τρία βιολογικὰ μαθήματα (Φυτολογία, Ζωολογία, Ἀνθρωπολογία) ὡς ἐνιαῖον σύνολον, ἐξ οὗ παρέλειψεν ὅσα ἀπεδείκνυν τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν· τὰ ἐναπομείναντα εἶχον ἐσωτερικὴν τινα ἐνότητά, ὥστε ἀπεδείκνυν ὁρισμένας ἀρχὰς καὶ ὁρισμένους νόμους τῆς Βιολογίας.

4. ΟΙ ΒΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ

Εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφισβήτησεως τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ζωὴ τῶν ὁργανισμῶν διέπεται ὑπὸ ὁρισμένων κανόνων, οἵτινες συνήθως καλοῦνται **βιολογικοὶ νόμοι**.

Ἡ βιολογικὴ ἀρχή, ἐφαρμοζομένη εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν βιολογικῶν μαθημάτων, παρέχει πλείστας εὐκαιρίας πρὸς ἐξαγωγήν τοιούτων βιολογικῶν νόμων, χρησίμων, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ διότι ἱκανοποιοῦν ἐσωτερικὴν ἀνάγκην τῶν μαθητῶν.

Κατὰ τὸν **Junge** (2) εἰς τὰ σχολεῖα δεόν νὰ ἐξάγονται οἱ κάτωθι 8 βιολογικοὶ νόμοι (3).

1) Ὁ νόμος τῆς **συντηρήσεως**. Κατ' αὐτὸν ὁ τρόπος τῆς ζωῆς, ἡ κατασκευὴ τοῦ σώματος καὶ ἡ διαμονὴ εἶναι ἀνάλογα πρὸς ἄλληλα.

2) Ὁ νόμος τῆς **ὁργανικῆς ἁρμονίας**, καθ' ὃν ἕκαστον ὄν, ὡς μέλος τοῦ συνόλου, ἐξυπηρετεῖ τὸ σύνολον τῶν ὁργανικῶν ὄντων.

3) Ὁ νόμος τῆς **προσαρμογῆς**. Κατ' αὐτὸν ὁ τρόπος τῆς διαμονῆς, ἡ κατασκευὴ τοῦ σώματος καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς ἀλληλοεξαρτῶνται, ἕκαστος δηλ. τῶν παραγόντων τούτων προσαρμόζεται πρὸς τοὺς δύο ἄλλους ὅπωςδήποτε καὶ ἂν μεταβληθῶσιν οὗτοι.

4) Ὁ νόμος τοῦ **καταμερισμοῦ τοῦ ἔργου**, καθ' ὃν ἐκτελεῖται τελειότερον ἢ ὅλη ἐργασία, ὅσον περὶ σότιον κατανέμεται αὐτὴ εἰς καθ' ἕκαστον ὄργανον.

5) Ὁ νόμος τῆς **ἐξελιξεως**. Κατ' αὐτὸν κάθε ὁργανισμὸς ἐξελίσσεται ἐκ τοῦ ἀπλοῦ πρὸς τὸ τελειότερον.

6) Ὁ νόμος τῆς **διαμορφώσεως**, καθ' ὃν ἐκ τῶν ὁμοίων προκύπτουν ὅμοια (κληρονομικότης).

7) Ὁ νόμος τῆς **συννοχῆς**, ὅστις δηλοῖ τὰς αἰτιώδεις σχέσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων ὁργάνων πρὸς ἄλληλα.

8) Ὁ νόμος τῆς **φειδοῦς** ἐν χώρῳ καὶ ἀριθμῷ.

Ὁ **Schmeil** (4) ἐκ τῶν ἀνωτέρω νόμων παραδέχεται ὡς πραγματικοὺς τοὺς ὑπ' ἀριθ. 6 καὶ 7. Τοῦ λοιποῦ δέχεται ὡς **κανόνας**, τὸν δὲ ὑπ' ἀριθ. 2 ὡς **ὑπόθεσιν**.

Ὁ **Klausch** (5) θεωρεῖ ὡς θεμελιώδη νόμον (μόνον διὰ τὰ ζῷα) τὸν τῆς ὁργανικῆς ἁρμονίας, ἐξ οὗ προκύπτουν δύο κύριοι νόμοι: 1) ὁ τῆς **αὐτοσυντηρήσεως** καὶ 2) ὁ τῆς **διατηρήσεως τοῦ εἶδους**. Ἐκ τοῦ πρώτου ἐξάγει ἐξ δευτερεύοντος νόμους ἥτοι τοὺς ὑπ' ἀριθ. 1, 3, 4, 5, 7 τοῦ **Junge** καὶ τὸν τῆς **ἀσφαλείας**, καθ' ὃν ἕκαστον ζῷον ἔχει τὰ ἐφόδια διὰ τὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν του ἀγῶνα.

Κατὰ τῶν νόμων τοῦ **Klausch** ἡγεῖραν ἀντιρρήσεις οἱ **Schmeil** καὶ **Haese**. Ὁ πρῶτος γενικώτερον δὲν δέχεται τοὺς βιολογικοὺς νόμους διὰ τὰ σχολεῖα. Ἀντ' αὐτῶν θέλει τὰς **γενικὰς βιολογικὰς θέσεις** (βιολογικαὶ ἀλήθειαι), αἵτινες δεόν νὰ εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὴν ἀντιληπτικὴν ἱκανότητα τῶν μαθη-

(1) Ἡ ὕλη τῶν βιολογικῶν μαθημάτων, σελ. 7.

(2) Der Dorfteich... σελ. 10 κ. ἐ.

(3) Βλ. καὶ Rude - Λάμψα, σελ. 49—62.

(4) Über die Reformbestrebungen.... σελ. 56 κ. ἐ.

(5) Kurzes Lehrbuch der allgemeinen Zoologie.

Χ. ΣΚΑΛΙΣΙΑΝΟΥ

Η ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ ΕΝ ΤΗ ΠΡΩΤΗ ΤΑΞΕΙ

Ἡ διδασκαλία τῆς ἀριθμητικῆς ἐν τῇ Α' τάξει τοῦ δημοτικοῦ σχολείου συνίσταται κατὰ μὲν τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ σχολικοῦ ἔτους εἰς τὸ νὰ μετροῦν οἱ μικροὶ μαθηταὶ ὅμοια ἀντικείμενα προσπίπτοντα αὐτοῖς κατὰ τὴν ἐνιαίαν διδασκαλίαν τοῦ περιβάλλοντος καὶ νὰ καθορίζουν τὸ ποσὸν αὐτῶν συλλαμβάνοντες συγχρόνως ἐν νῷ μᾶλλον ἢ ἥτιον σαφῆ ἐποπτεῖαν τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν· π.χ. τόσα θρανία, τόσα παράθυρα, τόσα δένδρα κ.τ.τ., ἔπειτα δὲ εἰς τὸ νὰ ἐκτελοῦν ἐπὶ τῶν οὕτω προκυπτόντων ἀριθμῶν νοερὰς πράξεις προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως: π.χ. τόσα ἀγόρια, τόσα κορίτσια—ἐν ὅλῳ τόσα παιδιά, ἀπὸ τούτους βόλους ἔχασα τούτους—πόσοι μοῦ ἔμειναν κ.τ.τ.

Πράξεις τοιαύτας προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως πρέπει νὰ ἐκτελοῦν οἱ μαθηταὶ κατ' ἀρχὰς μὲν μεταξὺ τῶν ἀριθμῶν 1—10, ἔπειτα δὲ καὶ μεταξὺ τῶν ἀριθμῶν 1—20· ἡ μέτρησις ὅμως ὑπ' αὐτῶν δύναται νὰ φθάσῃ καὶ πέραν τοῦ 20, μέχρι καὶ τοῦ 50 καὶ 60 καὶ 70 καὶ 90. Οἱ ἐξαεταῖς μαθηταὶ τῆς Α' τάξεως εἰσέρχονται εἰς τὸ πρῶτον εἰς τὸ σχολεῖον ὄντες ἐξησκημένοι ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον εἰς τὸ μετρεῖν καὶ πέραν τοῦ 20, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἔχουν ἀντίληψιν τῶν ποσῶν τὰ ὅποια ὀνομάζουν καὶ τῶν μεταξὺ αὐτῶν ἀριθμητικῶν σχέσεων, χωρὶς, μὲ ἄλλας λέξεις, νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ συλλάβουν τὰς ἐννοίας τῶν ὑπ' αὐτῶν ὀνομαζομένων ἀριθμῶν. Εἰς τὸ τελευταῖον τοῦτο, τὸ σχηματίζειν ἐννοίας τῶν πρώτων ἀριθμῶν πρόκειται ν' ἀσκήσῃ αἱ τοὺς ἡ ἀριθμητικὴ διδασκαλία.

Πρὸς τοῦτο ἡ διδασκαλία δεόν νὰ λαμβάνῃ τὴν ἐξῆς πορείαν:

Α'. Τὰ δύο προβλήματα μετρήσεως.

α') **Μέτρησις δοθέντος ποσοῦ ἀγνώστου εἰς τοὺς μαθητάς**. Λίδεται π.χ. εἰς τοὺς μαθητάς ποσὸν τι μικρῶν ἀντικειμένων, οἷον μικρὸς σωρὸς φασολίων, καὶ ἐρωτώμενοι οἱ μαθηταὶ πόσα εἶναι λαμβάνουν ἐν ἑκάστῳ ἐξ αὐτῶν καὶ μετροῦντες ἐν, δύο, τρία κ.τ.λ., μέχρις οὗ τὰ λάβουν καὶ τὰ μετρήσουν ὅλα, σχηματίζουν νέαν σωρὸν καὶ λέγουν: αὐτὰ εἶναι τόσα.

β') **Μέτρησις ποσοῦ ἀντιστοιχοῦντος πρὸς δοθέντα ὑπὸ τοῦ διδασκά-**

τῶν. Τοιαύτη βιολογικὴ ἀλήθεια εἶναι π.χ. ἡ ἐξῆς: «Ἐξ ἑκατεμύρια εἰς πολλοὺς κινδύνους γεννοῦν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μέγαν ἀριθμὸν ἀπογόνων».

Ἐφ' ὅσον ἕκαστος ὁργανισμὸς ἔχει νὰ ἐπιτελέσῃ διπλοῦν σκοπὸν, τουτέστι τὴν **συντήρησιν τοῦ ἐν τῇ ζωῇ** καὶ τὴν **διαίωκσιν τοῦ εἶδους**, οἱ βιολογικοὶ **θεμελιώδεις** νόμοι εἶναι, νομίζομεν, δύο, ἥτοι ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀφοροῦν καὶ διέπουν τοὺς σκοποὺς τούτους. Οἱ λοιποὶ κατὰ **Junge**, **Schmeil** καὶ **Klausch** νόμοι εἶναι περιπτώσεις τῶν νόμων τούτων, δηλ. τῶν θεμελιωδῶν. Κατὰ τὴν διδασκαλίαν ἐπομένως πρέπει νὰ ἐξάγονται ὅπου δεῖ καὶ νὰ τονίζονται αἱ βιολογικαὶ ἀλήθειαι καὶ οἱ ἐπὶ μέρους νόμοι, κατὰ δὲ τὴν ὁλοκλήρωσιν τοῦ κύκλου τῶν βιολογικῶν μαθημάτων νὰ συνάγονται ὡς γενικὸν συμπέρασμα οἱ δύο ὡς ἄνω θεμελιώδεις βιολογικοὶ νόμοι.

Ἡ βιολογικὴ ἀρχὴ ἐπιβάλλει τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀνατομίας καὶ τῆς Φυσιολογίας οὐχὶ κεχωρισμένως, ἀλλὰ παραλλήλως, διότι ἄλλως δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἐξακριβωσις τῶν αἰτιωδῶν σχέσεων τῶν ὑπαρχουσῶν μεταξὺ τῆς κατασκευῆς τῶν ὁργάνων καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐπιτελουμένων λειτουργιῶν τῆς ζωῆς. Ὡστε πρέπει νὰ ἀπορρίπτωμεν τὴν μονομερῆ ἀνατομικὴν ἢ τὴν μονομερῆ φυσιολογικὴν ἐξέτασιν. Ὑπὲρ τῆς ἀντιθέτου ἀπόψεως ἐτάχθησαν διάφοροι παιδαγωγοί, ἀλλὰ εἶναι φανερόν, ὅτι ἀσυγκρίτως ὑπερέχει ἡ πρώτη ἀποψις.

Εἶναι εὐνόητον, ὅτι ἡ κατὰ τὴν βιολογικὴν ἀρχὴν γινομένη διδασκαλία δεόν νὰ στηρίζεται εἰς αὐτοτελεῖς παρατηρήσεις τῶν μαθητῶν καὶ οὐχὶ εἰς βιολογικὰ στοιχεῖα διδόμενα ἔτοιμα εἰς αὐτοὺς, διότι ἄλλως δὲν ἐκπληροῖ αὐτὴ τὸν **εἰδολογικὸν** τῆς προορισμόν.

λου αριθμόν. Δίδεται π.χ. εἰς τοὺς μαθητὰς μεγαλύτερος σωρὸς φασολίων καὶ οὗτοι, ἐντελλόμενοι νὰ μετρήσουν καὶ νὰ δείξουν ἐν ὁρισμένον μικρὸν ποσὸν ἐξ αὐτῶν, π.χ. 15, λαμβάνουν ἐκ τοῦ σωροῦ καὶ μετροῦν ἐν πρὸς ἐν τὰ φασόλια ἕως τὸ 15 καὶ σχηματίζοντες οὕτω μικρὸν σωρὸν ἐκ 15 φασολίων ἀναφωνοῦν ἐν τέλει: αὐτὰ εἶναι δέκα πέντε φασόλια.

Σημ. Μεθ' ἐκάστην λύσιν ἑκατέρου τῶν ἀνωτέρω προβλημάτων οἱ μαθηταὶ ἐκφωνοῦντες τὸ εὐρεθὲν ποσὸν δεικνύουν αὐτὸ συγχρόνως διὰ χαρακτηριστικῆς κινήσεως τῆς δεξιᾶς χειρὸς.

Β'. Τὰ μετρούμενα ἀντικείμενα κατὰ βαθμίδας δυσκολίας περὶ τὴν μέτρησιν.

Τὰ διάφορα ἀντικείμενα παρουσιάζουν εἰς τοὺς μικροὺς μαθητὰς μεγαλὴν ἢ μικροτέραν δυσκολίαν κατὰ τὴν μέτρησιν δι' αὐτὸ πρέπει ν' ἀρχίζον οἱ μαθηταὶ ἀπὸ τὰ εὐκολώτερον μετρούμενα καὶ βαθμὴδὸν καὶ κατ' ὀλίγον νὰ προβαίνουν εἰς τὴν μέτρησιν ἀντικειμένων ὁλοῦν μεγαλυτέρας δυσκολίας παρεχόντων κατ' αὐτήν.

Ἡ σειρά τῶν μετρούμενων ἀντικειμένων ὡς πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἐξῆς:

α') **Μικρὰ κινητὰ ἀντικείμενα** (φασόλια, βόλοι, πυρεῖα κ.τ.τ.), τὰ ὁποῖα ἡμποροῦν νὰ μετατοπίζον οἱ μαθηταὶ κατὰ τὴν μέτρησιν καὶ νὰ σχηματίζον οὕτω μικροὺς εἰπερλήπτους διὰ τῶν ὀφθαλμῶν σωροὺς ἐκπροσωποῦντας τὸν εὐρεθέντα ἀριθμόν. Οὕτω δὲ σχηματίζουν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐποπτείας τῶν διαφόρων ἀριθμῶν, δι' ὧν τίθενται εἰς τὴν συνειδήσιν τῶν αἱ βάσεις τῶν ἐννοιῶν αὐτῶν.

β') **Μεγάλα ἀκίνητα ἀντικείμενα** (θρανία, παιδιὰ, καρέκλαι κ.τ.τ.). Τοιαῦτα ἀντικείμενα οἱ μαθηταὶ μετροῦν παρεχόμενοι πρὸ αὐτῶν καὶ ψάλλοντες αὐτὰ διὰ τῆς χειρὸς.

γ') **Ἀντικείμενα ἀκίνητα, τὰ ὁποῖα οἱ μαθηταὶ δὲν δύνανται ἢ δὲν εἶναι εὐκόλως νὰ ψάλλουν** (κρεμάστρα, εἰκόνες τοίχου, παράθυρα κ.τ.τ.). Ταῦτα οἱ μαθηταὶ μετροῦν βλέποντες καὶ δακτυλοδεικτοῦντες αὐτὰ μακρόθεν.

δ') **Τὰ αὐτά, ὡς ἄνω, ἀκίνητα ἀντικείμενα** μετροῦν οἱ μαθηταὶ βλέποντες ἐν πρὸς ἐν αὐτὰ χωρὶς νὰ τὰ δεικνύουν διὰ τοῦ δακτύλου. Πρὸς τοῦτο κρατοῦν τὰς χεῖρας ἡνωμένας πρὸς τὰ ὀπίσω κατὰ τὴν μέτρησιν.

ε') **Ἀντικείμενα ἢ ὄντα κινούμενα πρὸς τὴν αὐτὴν διεύθυνσιν** (διαβίαι, αὐτοκίνητα, ζῶα κ.τ.τ.). Ταῦτα οἱ μαθηταὶ μετροῦν βλέποντες παρεχόμενα πρὸ αὐτῶν.

στ') **Ἀντικείμενα ἢ ὄντα κινούμενα ἀναμῖξ** (ὄρνιθες εἰς τὸν ὀρνιθῶνά των, παιδιὰ παίζοντα κ.τ.τ.). Ὡς εἶναι προφανές, ταῦτα παρέχουν μεγαλυτέρας δυσκολίας κατὰ τὴν μέτρησιν ἢ τὰ ἀμέσως προηγούμενα.

ζ') **Γεγονότα ἐπαναλαμβανόμενα ἐν τινὶ χρονικῷ διαστήματι καὶ ὑποπίπτοντα εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν μαθητῶν.** Τοιαῦτα π.χ. εἶναι ὥραι κρουόμεναι ὑπο ὥρολογίου, κρότοι πυροβόλων, ἀριθμὸς κουβάδων ἀντλουμένου ὕδατος ἐκ φρέατος, ἀριθμὸς ὁκάδων οἴνου ἢ ἐλαίου μετρούμενων κατὰ τὴν ἀγορὰν ἢ πώλησιν τοιούτων ὑγρῶν κ.τ.τ.

Γ'. Εἰσαγωγή καὶ ἀσκήσεις τῶν μαθητῶν εἰς τὸ σχηματίζειν ἐννοίας τῶν ἀριθμῶν.

Μετά τὴν ἀσκήσιν τῶν μαθητῶν εἰς τὴν μέτρησιν πραγματικῶν ἀντικειμένων μετ' ὁλοῦν ἀξιοῦσας δυσκολίας, ὡς ἄνω, εἰσάγονται οὗτοι εἰς τὸν σχηματισμὸν ἐννοιῶν τῶν ἀριθμῶν διὰ μεθόδων βαινουσῶν πάλιν ἀπὸ τοῦ εὐκολωτέρου εἰς τὸ δυσκολώτερον. Τοιαῦτα εἶναι κατὰ σειράν αἱ ἐξῆς:

α') **Οἱ μαθηταὶ μετροῦν ἀντικείμενα συμβολίζοντα ἄλλα ἀντικείμενα.** Ὑποθέτοντες π.χ. ὅτι φασόλια συμβολίζουν δραχμὰς μετροῦν ἀριθμόν τινα φασολίων καὶ λέγουν: τόσες δραχμῆς.

β') **Μετροῦν εἰκόνας συμβολιζούσας ἀντικείμενα.** Ἀντὶ τόσα παιδιὰ π.χ. γράφουν καὶ μετροῦν τόσας εἰκόνας: ρ, ἀντὶ τόσα ρόδα, τόπια, ρόδες γράφουν καὶ μετροῦν τόσας εἰκόνας: Ο, ἀντὶ τόσες σβοῦρες γράφουν καὶ μετροῦν τόσας εἰκόνας: V κ.ο.κ.

γ') **Μετροῦν γενικὰ γραφικὰ σύμβολα.** Τοιαῦτα σύμβολα εἶναι παραδεγμένα γενικῶς δύο: τὸ ἐν εἶναι μία κάθετος γραμμὴ (I) διὰ τὰ ἐπιμήκη ἀντικείμενα (πέννες, μολύβια, ἀνθρώπους, δένδρα, στύλους τηλεγράφου, δρόμους κ.τ.τ.), τὸ ἄλλο εἶναι ἓνας μικρὸς κύκλος (O) δι' ὅλα τὰ ἄλλα ἀντικείμενα (σπίτια, πίνακες, δομῆματα, τόπια, ὥρολόγια κ.τ.τ.).

δ') **Μετροῦν ἐν μόνον γενικὸν σύμβολον δι' ὅλα τὰ ὑπὸ μέτρησιν ἀντικείμενα.** Τοιοῦτον δ' εἶναι ἡ ἢ κάθετος γραμμὴ (I) ἢ μικρὸν ξυλάριον, ὀδοντογλυφίς ἢ πυρεῖον. Γράφουν π.χ. καὶ μετροῦν τόσας κάθετους γραμμὰς ἢ παραθέτουν καὶ μετροῦν τόσα πυρεῖα, διὰ νὰ παραστήσουν συμβολικῶς τόσα πραγματικὰ ἀντικείμενα. **Παράδειγμα:** Γράψε πέντε δένδρα ἢ πέντε σπίτια καὶ οἱ μαθηταὶ γράφουν εἰς τὸ τετράδιον IIIII ἢ παραθέτουν πέντε πυρεῖα.

ε') **Ἀσκήσεις εἰς τὴν γραφὴν τῶν πρώτων ἐννέα ἀριθμῶν διὰ ψηφίων.** Ἀφοῦ, ὡς εἴπομεν ἀνωτέρω, ἀσκηθοῦν οἱ μαθηταὶ ἐπαρκῶς εἰς τὸ νὰ παριστάνουν διὰ τοῦ γενικοῦ συμβόλου τοὺς ἐννέα πρώτους ἀριθμούς, τότε μόνον προβαίνει ὁ διδάσκαλος εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀριθμητικῶν ψηφίων, δι' ὧν συμβολίζονται οἱ ἐννέα πρώτοι ἀριθμοί. Πρὸς τοῦτο γράφει εἰς τὸν πίνακα καὶ κατ' ἐντολήν αὐτοῦ καὶ οἱ μαθηταὶ εἰς τὰ τετράδιά των κατὰ κάθετον σειρὰν τοὺς ἀριθμούς τούτους διὰ τοῦ γενικοῦ συμβόλου καὶ παραπλεύρως ἐκάστου τὸ ἀντιστοιχοῦν ψηφίον, ἀσκει δὲ αὐτοὺς εἰς τὴν ἀναγνώρισιν καὶ γραφὴν ἐνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν καθ' ὃν τρόπον εἴπομεν καὶ περὶ τῶν γραμμάτων τοῦ ἀλφαβήτου.

Ἡ ἀνωτέρω ἀσκῆσις τελεῖται: 1) μετ' ὅτε νὰ γράφῃ ὁ διδάσκαλος καὶ κατ' ἐντολήν αὐτοῦ καὶ οἱ μαθηταὶ τόσας γραμμὰς καὶ οἱ μαθηταὶ νὰ προφέρουν καὶ νὰ γράφουν τὸ ἀντίστοιχον ψηφίον, καὶ 2) νὰ γράφουν ἐν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου γραφόμενον ψηφίον καὶ νὰ προφέρουν καὶ νὰ γράφουν τὸν ἀντίστοιχον ἀριθμὸν διὰ γραμμῶν.

στ') Οἱ μαθηταὶ μετροῦν νοερῶς παραστάσεις πραγματικῶν ἀντικειμένων καὶ ἀναγράφουν τὸν εὐρισκόμενον ἀριθμὸν διὰ γραμμῶν καὶ ψηφίων. Λαμβάνοντες π.χ. τὴν ἐντολήν νὰ φαντασθοῦν καὶ νὰ μετρήσουν ἑπτὰ δένδρα κλείουν τοὺς ὀφθαλμούς καὶ μετροῦν νοερῶς ἑπτὰ δένδρα, ἔπειτα δὲ γράφουν ἑπτὰ γραμμὰς καὶ παραπλεύρως τὸ ψηφίον 7.

Δ'. Αριθμητικαὶ πράξεις.

Καθ' ὅλας τὰς ἀνωτέρω ἀσκήσεις οἱ μαθηταὶ ἐκτελοῦν, ὡς εἴπομεν, ἐκ παραλλήλου καὶ πράξεις προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως ἐντὸς τῶν ἐννέα πρώτων ἀριθμῶν, προσθέτουν δηλαδὴ ἐν, δύο, τρία, τέσσαρα εἰς εὐρεθέντα ἢ δοθέντα αἰσθητὰ ἢ νοητὰ ποσὰ ἢ ἀφαιροῦν τοὺς αὐτοὺς ἀριθμούς ἀπὸ αὐτὰ.

Ἀφοῦ δὲ ἐν τέλει ἀσκηθοῦν καὶ εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ψηφίων πρὸς παραστάσιν τῶν ἐννέα πρώτων ἀριθμῶν, ἀσχοῦνται καὶ εἰς τὸ νὰ σημειώνουν τὰς νοερῶς τελουμένας ὑπ' αὐτῶν πράξεις προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως διὰ τῶν γνωστῶν σημείων, οἷον $5+3=8$, $7-2=5$ κ.ο.κ.

Αὐτονόητον εἶναι ὅτι δὲν ὑποχρεοῦται νὰ περιορισθῇ ὁ διδάσκαλος εἰς τὴν ἀσκήσιν τῶν μαθητῶν εἰς τὴν διὰ ψηφίων γραφὴν τῶν ἐννέα πρώτων ἀριθμῶν ἐν τῇ Α' τάξει. Ἀφοῦ οἱ μαθηταὶ τοῦ θ' ἔχουν ἤδη πολλάκις μετρήσει ποσὰ ἀπὸ τοῦ ἐννέα καὶ μέχρι τοῦ εἴκοσι καὶ τοῦ τριάντα καὶ ἄνω καὶ θὰ ἔχουν σχηματίσει ἀμυδράν τινα ἐννοιαν καὶ τῶν μεγαλυτέρων αὐτῶν ποσῶν, θὰ ἐκγράψουν ἀφ' ἑαυτῶν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μάθουν καὶ πῶς γράφονται διὰ ψηφίων τὰ ποσὰ αὐτά. Τότε δὲ θὰ εἶναι εἰς αὐτὸν εὐκόλως ν' ἀνταποκριθῇ πρὸς τὴν ἐπιθυμίαν των, ἐάν, ἐννοεῖται, ἔχῃ ἐργασθῇ προηγουμένως κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον. Τὴν γραφὴν τοῦ δέκα μετ' ὅσον ψηφία (10) διδάσκει δογματικῶς ἐξαιρῶν ὅτι τὸ 1 εἰς τὴν δευτέραν πρὸς τὰ ἀριστερὰ θέσιν σημαίνει δέκα, τὴν γραφὴν τοῦ ἑνδεκα (11) τότε ἡμποροῦν νὰ εὕρουν μόνοι των οἱ μαθηταὶ ὑποδεικνύοντες εἰς αὐτοὺς τοῦ διδασκάλου ὅτι μετὰ τὸ 1 τῆς δευτέρας θέσεως ποὺ σημαίνει δέκα ἡμπορεῖ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ-ΗΘΙΚΗ

ΔΗΜ. Γ. ΜΩΡΑΪΤΟΥ

Η ΑΤΟΜΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΩΣ ΕΡΕΥΝΑ ΑΠΟΨΕΩΝ

(Συνέχεια και τέλος)

Από το πρόγραμμα επηρεάζονται ή καθορίζονται όλα αι λεγόμενα πνευματικά λειτουργία, δηλ. ή αντίληψις, ή μνήμη, ή φαντασία, ή νόησις, ή συναίσθησις και ή βούλησις. Αντιλαμβάνεται όλα σύμφωνα με το πρόγραμμα, ένδυμείται μόνον όσα βοηθούν την διατήρησιν του προγράμματος αυτού, κρίνει και συναισθάνεται και τέλος πράττει προς επαλήθευσιν του σχεδίου αυτού ή της γνώμης ή ιδέας, πού έσχημάτισε δια τον έαυτόν του και τους άλλους. Και αυτά αι φυσιολογικά λειτουργία καθορίζονται από το πρόγραμμα αυτό. Και αυτά υπάγονται εις την γενικήν σκοπιμότητα του προγράμματος. Το παιδί με την ακράτειαν των ούρων έθεσε την φυσιολογικήν λειτουργίαν της ουρήσεως εις τον σκοπόν να διατηρήση την παιδικότητα.

Όλα λοιπόν εξαρτώνται από μια γνώμη, ιδέα, άποψιν. Δια τουτο ή 'Ατομική Ψυχολογία έρευνά όχι πώς όντως είναι κάθε άνθρωπος, αλλά ποίαν άποψιν, ποίαν γνώμην έσχημάτισε για τον έαυτόν του. Είναι έρευνα άπόψεων.

Μία γνώμη, μία ιδέα έχει λοιπόν τέτοια δύναμι, ώστε να καθορίση την ζωήν του άτομου; Η δύναμις της ιδέας είναι γεγονός άποδεδειγμένον εις πολλές περιστάσεις. Το βλέπω τακτικά κατά την ψυχολογικήν έρευναν διαφόρων ατόμων. Αλλά το βλέπομεν όλοι εις κοινωνικάς διαμάχας. Η Γερμανία του Χίτλερ οίστρον λατείτο από την ιδέαν της υπεροχής της γερμανικής ράτσας. Σήμερα οι κομμουνιστάι οίστρον λατούνται από την ιδέαν της επικρατήσεως του κομμουνιστικού παραδείσου. Αλλά και οι άληθινοί Έλληνες διαπνέονται από την ιδέαν του έκπολιτιστικού προορισμού της Έλληνικής φυλής. Θα έρωτήσετε ποία ιδέα στο τέλος καταλήγει εις νίκην ή εις εδδαιμονίαν δια το άτομον. Και δια το άτομον και την κοινωνίαν ισχύει ο κανών ότι εκείνη ή ιδέα φέρει εις το άτομον ευδαιμονίαν, πού συμφωνεί με το έμφυτον κοινωνικόν συναίσθημα, πού όντως επιδιώκει την συμφωνίαν ατομικού και κοινωνικού συμφέροντος. Ομαδική δέ ιδέα θα νικήση, αν όντως τείνη εις την βελτίωσιν της κοινωνίας. Ημείς εκ του παρελθόντος γνωρίζομεν ότι ή ιδέα πού έχομεν δια τον προορισμόν της Έλληνικής πατρίδος ως πρωτοπόρου εις τον πολιτισμόν είναι άληθής. Και αν είναι τοιαύτη, θα επικρατήση.

Από όσα είπομεν εξάγεται εύκόλως διατί ή 'Ατομική Ψυχολογία ώνομάσθη έρευνα άπόψεων. Διότι εξέτάζει ή αναζητεί να εύρη, όχι πώς όντως είναι ο άνθρωπος, αλλά ποίαν ιδέαν έμόρφωσεν ο ίδιος δια τον έαυτόν του και ποίον πρόγραμμα ζωής έκαμεν επί τη βάσει της ιδέας αυτής. Όταν γνωρίσωμεν το πρόγραμμα της ζωής, τότε θα εξηγήσωμεν όλας τας πνευματικάς λειτουργίας, ακόμη και τας φυσιολογικάς. Έπειδή δέ το πρόγραμμα της ζωής περιέχει κύριον συστατικόν τον γενικόν σκοπόν, αυτόν θα αναζητήσωμεν κατά την έρευναν.

Ίσως θα έχετε την άπορίαν να μάθετε ποίον πρόγραμμα της ζωής είναι όρθόν ή άληθές. Το όποιον σημαίνει ποία είναι ή όρθή ιδέα για τον έαυτό μας

να τεθῇ αντι του μηδενός το 1 πού σημαίνει ένα, κατά τον αυτόν δέ τρόπον έπειτα δύνανται να εύρουν μόνοι των και την γραφήν του δώδεκα, δεκατρία, δεκατέσσαρα και εξής μέχρι του είκοσι και άνω, εάν έχη τον προς τοῦτο διαθέσιμον χρόνον. Οὔτω υπερπηδᾶται εύκόλως και κατά φυσικόν τρόπον και το κατά την παλαιότεραν διδασκικήν δυσυπέροβλητον πρόσκομμα της υπερβάσεως της δεκάδος και προλείπεται εις τους μαθητάς ο δρόμος προς κατανόησιν και σύλληψιν του δεκαδικού συστήματος εν τη Β'. τάξει.

και ποία για τους άλλους. Αν ως άληθῆ ιδέαν θεωρήσωμεν εκείνην, πού παριστάνει την ουσίαν, το πραγματικόν όν ή το σύμπαν, τότε δι' αυτό δεν δύναμαι να σας βεβαιώσω. Δυστυχώς δεν γνωρίζομεν πώς είναι το όντως όν ή ή ουσία του σύμπαντος. Προς το παρόν τοῦτο διαφεύγει την ανθρώπινήν επιστημονικήν διάνοησιν. Δυνάμεθα όμως να είπωμεν ποία ιδέα δια το σύμπαν ή κοσμοθεωρία είναι χρήσιμος δια την ζωήν, ποία μας καθιστᾷ ικανούς να ζήσωμεν καλύτερα την γῆν μας ζωήν. Ο άνθρωπος πού πιστεύει ότι έχει την ικανότητα να ζήσῃ εις τον κόσμον αυτόν, πού έχει αυτοπεποίθησιν και θάρρος, ανεξαρτήτως τί άλλας ικανότητας έχει, οὔτος έμόρφωσε χρήσιμον ιδέαν για τον έαυτόν του. Τοῦτο όμως δεν άρκεί. Χρειάζεται ακόμη να διατηρῇ φιλικὰς σχέσεις με κάθε άνθρωπο, και να αναπτύξῃ το κοινωνικόν του συναίσθημα, να μη συγκρούεται με τους άλλους, αλλά να συνεργάζεται δια την βελτίωσιν της ελαττωματικής κοινωνίας. Να δέχεται τα καλά και τα κακά της κοινωνίας. Να συμπεριφέρεται σαν να είναι όλοι καλοί, όπως ο Θεός βρέχει επί δικαίους και άδίκους ή όπως το εύοσμον άνθος διαχέει την ευωδίαν εις όλους τους διαβάτας, χωρίς να αναμένῃ ανταμοιβήν τινα.

Αυτή είναι ή **αισιόδοξος κοσμοθεωρία**, πού κάμνει τον εφαρμόζοντα αυτόν ήρεμον, υπομονητικόν, καρτερικόν και ευτυχῆ.

Η άπόδειξις ότι αυτή είναι ή όρθή κοσμοθεωρία δίδεται δια της μεθόδου, πού οι μαθηματικοί την λέγουν, της εις άτοπον άπαγωγῆς. Δηλαδή αν δεχθώμεν ότι ένας άνθρωπος έχει άπαισιόδοξον κοσμοθεωρίαν, πιστεύει δια τον έαυτόν του ότι είναι μειονεκτικός και δια τους άλλους ότι είναι έχθροί του, τότε αυτός ο άνθρωπος θα άσθενήσῃ ψυχικώς. Ψυχική άσθένεια κατά τον Adler είναι άνικανότης προσαρμογῆς εις τους μεταβαλλομένους κοινωνικούς όρους της ζωής, είναι σύγκρουσις με την κοινωνίαν, είναι άνικανότης λύσεως των προβλημάτων της ζωής.

Αφού ο πάσχων ψυχικώς έμόρφωσεν έσφαλμένας δια τον έαυτόν του και τους άλλους γνώμας, ή θεραπεία του θα γίνη αν μεταβάλλῃ τας γνώμας αυτάς. Προς τοῦτο όμως πρέπει να τας γνωρίσῃ όχι μόνον ποίαι είναι, αλλά και πώς έμορφώθησαν. Δια τοῦτο το πρώτον μέρος της μεθόδου θεραπείας λέγεται **διαφωτισμός**. Ο άσθενής θα μάθῃ από τον ψυχοθεραπευτήν όλην την έσφαλμένην κοσμοθεωρίαν του, θα μάθῃ ότι υποφέρει όχι από τα πράγματα, αλλά από τας ιδέας πού έσχημάτισε δι' αυτά, *omnia ex opinione suspensa sunt*. Οτι δέ εισῆλθε δια της διανοίας ήμπορεί πάλιν να εξέλθῃ δι' αυτής. Κάθε άνθρωπος δύναται να διαλύσῃ διανοητικώς τας έσφαλμένας ιδέας δια τον έαυτόν του και τους άλλους και να μορφώσῃ άλλας.

Δια της άπόψεως αυτής δεν παραγνωρίζομεν την δύναμιν του συναισθήματος και της βουλήσεως. Πρώτον διότι τα άρχικά βιώματα πού δοκιμάζει ο άνθρωπος δια τον έαυτόν του και τους άλλους δεν είναι μόνον καθαρά ιδέα, είναι και συναισθήματα και τάσεις, αυτοσυναίσθημα και κοινωνικόν συναίσθημα, ώνομάσθησαν όπως προηγουμένως είπομεν. Εις την 'Ατομικήν Ψυχολογίαν δεν χωρίζονται αι ιδέαι από τα άλλα είδη των ψυχικῶν φαινομένων, είναι δυναμικά τάσεις με συναισθηματικάς άποχρώσεις. Δεν είναι αι άδιάφοροι ψυχραί ιδέαι των νοησιαρχικῶν, αλλά σκοποὶ πού καθορίζουν την βούλησιν. Αι ιδέαι πού μορφώνομεν δια τον έαυτόν μας και δια τους άλλους, δηλ. ή κοσμοθεωρία μας, αντιπροσωπεύουν ολόκληρον το ένιατον υποκείμενον, όπισθεν αυτών δρᾷ ολόκληρος ή ψυχική ενεργεια, ολόκληρον το είναι μας. Κανένας άνθρωπος δεν συζητεῖ με άδιαφορίαν δια τον έαυτόν του, όταν τίγη τις την ιδέαν πού έσχημάτισε δια τον έαυτόν του αντιδρᾷ ζωηρῶς, ταρασσεται θυμώνει, εάν οι άλλοι τον κρίνουν κατώτερον, ευχαριστεῖται εάν τον ανυψώνουν. Το βίωμα της ατομικής μας αξίας ή άπαξίας δεν μας αφήνει ποτέ. Από αυτό καθορίζεται ή έξαρτάται ή ψυχική μας ίσοροπία. Η κύμανσις της τιμῆς του προσωπικού συναισθήματος έπιφέρει μεγάλην διαταραχήν εις την όλην προσωπικότητα. Αν π. χ. εις δεδομένην στιγμήν θεωρήσωμεν τον έαυτόν μας άνίκανον να προσαρμοσθῇ εις τους διαρκῶς μεταβαλλομένους όρους της ζωής μας, τότε εμφανίζονται διάφοροι διαταραχαί, ως είναι, συναισθημα άνασφαλείας, τάσις προς μόνωσιν, τάσις προς απομάκρυνσιν από της ζωής, διάφοροι άδικαιο-

λόγητοι φόβοι κλπ. Ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἰδέα ποὺ ἔχομεν μορφώσει γιὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καθορίζεται ἡ πρὸς αὐτοὺς διαγωγή μας εἰς κάθε στιγμήν ἐπαφῆς, ἀπλῆς συναντήσεως μὲ ἄλλους ἀνθρώπους. Ὁ θεωρῶν τοὺς ἀνθρώπους φίλους αἰσθάνεται συναίσθημα ἀσφαλείας, ἐμπιστοσύνης, ἀνοχῆς, ἀγάπης. Δὲν ἔχει φόβους οὔτε δυσπιστίαν πρὸς αὐτούς, ἔστω καὶ ἂν ἐνίοτε τὸν ἀπατοῦν. Φωτεινὸν παράδειγμα εἰς τοῦτο μᾶς δίδει ὁ χαρακτήρ τοῦ Πεσταλότσι. Τοῦναντίον ἂν πιστεύῃ διὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους εἶναι ἐχθροὶ τοῦ ἡ ἐμπόδιον εἰς τὴν προσωπικὴν του ἀνάπτυξιν, τότε λαμβάνει μέτρα ἀμύνης καὶ ἐπιθέσεως, συμπεριφέρεται σὰν νὰ ζῇ εἰς ἐχθρικὴν χώραν. Ἡ ὅλη ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου καθορίζεται λοιπὸν ἀπὸ τὰς δύο αὐτὰς ἰδέας—γνώμας, *omnia ex opinione suspensa sunt*.

Ἀφοῦ ἡ Ἀτομικὴ Ψυχολογία εἶναι ἔρευνα ἀπόψεων, πρέπει νὰ ἔχη μέσα καὶ μεθόδους διὰ τῶν ὁποίων ἀνευρίσκει εἰς κάθε ἀνθρώπον τὰς πρωταρχικὰς ἀπόψεις, τὴν κοσμοθεωρίαν ἢ τὸ πρόγραμμα τῆς ζωῆς. Τὰ μέσα αὐτὰ εἶναι πολλὰ, διότι ὁ ἀνθρώπος εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις του ἐκδηλώνει κατὰ τινα τρόπον τὴν κοσμοθεωρίαν του ἢ τὸ πρόγραμμα ζωῆς. Ἐνα ἀπὸ τὰ εὐφύεστατα μέσα εἶναι ἡ λεγομένη **παλαιότερα ἀνάμνησις**. Ὅπως εἴπομεν, τὰ θεμελιώδη βιώματα σχηματίζονται κατὰ τὰ 5 πρῶτα ἔτη τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνεκα τούτου αἱ ἀνάμνησις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εὐρίσκονται χρονικῶς πλησίον εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς μορφώσεως τῶν βιωμάτων αὐτοῦ ἢ τοῦ προγράμματος τῆς ζωῆς. Ἐπειδὴ δὲ γνωρίζομεν ὅτι καὶ ἡ μνήμη εἶναι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ προγράμματος τούτου, τότε αἱ παλαιότεραι αὐταὶ ἀνάμνησις του ἐκφράζουν κατὰ τινα συμβολικὸν τρόπον τὸ πρόγραμμα αὐτό.

Παραδείγματά τινα θὰ τὸ διασαφήσουν καλύτερα. Κόρη καθηγήτρια, ποὺ εἶχεν ἰσχυρὰν τάσιν νὰ ἀποφύγῃ τὸν ρόλον τῆς γυναίκας, ἀναβάλλουσα ἐπὶ 3 χρόνια τὸν γάμον της μετὰ τοῦ μνηστῆρος της, μοῦ εἶπε τὴν ἐξῆς παλαιότεραν ἀνάμνησιν: «ἐνθυμοῦμαι ἀπὸ τῆς ἡλικίας 4 ἐτῶν ὅτι ὁ πατέρας μου μοῦ ἔδωσε καθάρσιον καὶ ἐγὼ ἔκαμα ἐμετόν». Τὸ γεγονός αὐτὸ συμβολίζει τὴν στάσιν της ἀπέναντι τοῦ ἀνδρός. Λέγει καθαρά «δὲν θέλω νὰ μοῦ δώσῃ τίποτα ὁ ἀνδρας, ἔστω καὶ ἂν εἶναι χρήσιμον διὰ τὴν ὑγείαν μου».

Ἐνας νέος ἡλικίας 18 ἐτῶν ἤρχισεν ὡς ἐξῆς τὰς ἀνακοινώσεις του εἰς τὸν ψυχολόγον. «Ἐγεννήθηκα νεκρός, ναι νεκρός, διὰτὶ ἐκπλήττεσθε: Εἶναι ἀλήθεια... «Πιστεύω ὅτι μέσα μου ζοῦν δύο πρόσωπα, τὸ ἓνα εἶναι ὁ Χ. (πραγματικὸ ὄνομά του) τὸν ὁποῖον δὲν ἀγαπῶ. Εἶναι ἀδέξιος, σὰν μικρὸ παιδί, ἀγαθός, κουτός, μειονεκτικὸς καὶ ἀποθαρομένος. Τὸ ἄλλο πρόσωπο λέγεται Α. (φανταστικόν). Αὐτὸς εἶναι θαρραλέος καὶ ἱκανὸς νὰ λύσῃ ὅλα τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς του». Ἐξ αὐτῶν καὶ ἄλλων ἀνακοινώσεων προκύπτει ὅτι ὁ νέος αὐτὸς ἐπίστευε ὅτι ἔχει διπλὴν προσωπικότητα καὶ μάλιστα ὅτι ἡ πρώτη θὰ ἀποθάνῃ καὶ θὰ ἀναστηθῇ ἡ δευτέρα. Ὁ νέος αὐτὸς μοῦ εἶπε τὴν ἐξῆς παλαιότεραν ἀνάμνησιν τῶν 4 ἐτῶν: «ἔπαιζα ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας μὲ ἓνα ψόφιο πουλάκι, τὸ ὁποῖον πολλὰς φορὰς ἔθαπτα καὶ ἔξέθαπτα καὶ τὸ κρεμοῦσα στὸ δένδρον». Εἰς αὐτό, ὡς βλέπετε, συμβολίζεται καθαρά ἡ ὅλη κοσμοθεωρία του, νὰ ἀποθάνῃ μειονεκτικὸς καὶ νὰ ἀναστηθῇ τέλειος. Ἰδοὺ τί γνώμη ἐσηματίσεν ἀπὸ τὰ μικρά του χρόνια καὶ σύμφωνα μ' αὐτὴν προσεπάθησε νὰ κανονίσῃ τὴν ζωὴν του, νὰ εὕρῃ στήριγμα «δὸς ποῦ στῶ» εἰς τὸ χάος τῶν σχέσεων. Ἀλλὰ εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν ἐναυάγησε καὶ ἐξήτα θεραπείαν (!).

Θὰ ἀναφέρω καὶ μίαν παλαιότεραν ἀνάμνησιν ἱστορικοῦ προσώπου. Ὁ Δ. Βικέλας εἰς τὸ βιβλίον του ἡ «Ζωὴ μου» γράφει: «ἡ μικρά μας οἰκία ἐκρέματο σχεδὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ὁ ἀφρὸς τῶν κυμάτων ὑψοῦτο μέχρι τῶν παραθύρων της» (4 ἐτῶν). Ἡ ἀνάμνησις αὐτὴ ἐκφράζει σαφῶς τὸ ἰσχυρὸν συναίσθημα ἀνασφαλείας καὶ φόβου τοῦ θανάτου ποὺ εἶχεν ὁ Βικέλας εἰς ὅλην τὴν ζωὴν. «Εἶχα τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ ἀποθάνω προῶρως» γράφει ἀλλαχοῦ (!).

(1) Ἡ περίπτωσις αὐτὴ ἐδημοσιεύθη γερμανιστὶ καὶ ἀγγλιστὶ εἰς περιοδικὰ τῆς Ἀτομικῆς Ψυχολογίας καθὼς καὶ εἰς τὸ βιβλίον μου «Ἡ Πρακτικὴ τῆς Ἀτομικῆς Ψυχολογίας».

(2) Ἰδὲ περιοδικὸν «Ἀτομικὴ ψυχολογία» τόμ. Γ' τοῦ 1934.

Τέλος θὰ ἀναφέρω τὴν περίπτωσιν ἑνὸς ἐγκληματίου, ὁ ὁποῖος ἐσκότωσε μὲ τσεκούρι τὴν γυναῖκά του καὶ τὰ 5 παιδιά του, ποὺ ἐξητάσαμεν μετὰ τοῦ διακεκριμένου ἱατροῦ κ. Δ. Κουρέτα.

—Τί θυμᾶσαι ἀπὸ τὰ μικρά σου χρόνια; (ρωτήσαμε).

—Τί νὰ θυμᾶμαι, νά, δουλειὰ ἔκανα ἀπὸ μικρός, μουστο, ξύλα κουβάλαγα, γαλιά φύλαγα, τσοπανᾶκος ἤμουνα. Ὁ πατέρας μου δὲν εἶχε ἄλλον γιὸ μέσα σὲ πέντε κορίτσια. Γεννήθηκα πρῶτος καὶ ἔπρεπε νὰ δουλέψω. Τί νὰ κάμω, παιγνίδια δὲν ἔπαιζα ποτέ. Ἡ μητέρα μου αὐστηρή, χούγιαζε γιὰ νὰ δουλεύω, πέθανε κι' ὁ πατέρας, φτώχεια εἶχαμε (!).

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἀνάμνησιν, ποὺ περιέχει παλαιὰ καὶ νέα στοιχεῖα, φαίνεται καθαρά ἡ κοσμοθεωρία τοῦ ἐγκληματίου αὐτοῦ. Ἡ ἐσφαλμένη στάσις του ποὺ πῆρε εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ἐργασίας, διότι εἰσῆλθεν ἑνωρὶς χωρὶς νὰ παίξῃ καὶ ἡ εὐθύνη διὰ τὴν ἀνατροπὴν τῶν κοριτσιῶν, ὑπάνδρευσε πέντε ἀδελφὰς καὶ εἶχε 4 δικὰ του κορίτσια. Τὴν ἐποχὴν ποὺ ἔκαμε τὸ ἐγκλημα εἶχε σταματήσει ἡ ἐργασία του.

Κρίνω περιττὸν νὰ ἀναφέρω ἄλλα παραδείγματα, παραπέμπω τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸ βιβλίον μου «Ἡ Πρακτικὴ τῆς Ἀτομικῆς Ψυχολογίας» καὶ εἰς τοὺς 8 τόμους τοῦ περιοδικοῦ «Ἀτομικὴ Ψυχολογία», ὅπου θὰ εὕρῃ πολλὰς περιπτώσεις.

Δὲν εἶναι μόνον ἡ παλαιότερα ἀνάμνησις ποὺ μᾶς ἀποκαλύπτει τὸ πρόγραμμα τῆς ζωῆς, ἀλλὰ ὅλη ἡ περασμένη ζωὴ καὶ συμπεριφορὰ τοῦ ἀνθρώπου.

Δὲν ἀρκεῖ μόνον νὰ εὕρωμεν τὸ πρόγραμμα αὐτό, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀφορμὰς ἢ τοὺς παράγοντας, ποὺ ἐπέδρασαν γιὰ νὰ τὸ μορφώσῃ. Ἡ Ἀτομικὴ Ψυχολογία κατατάσσει τοὺς παράγοντας αὐτοὺς εἰς 5 ὁμάδας, ποὺ εἶναι αἱ ἐξῆς: 1) Ὁ σωματικὸς ὁργανισμός, 2) ἡ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ θέσις τῶν γονέων, 3) ἡ σειρὰ τῆς γεννήσεως, 4) τὸ γένος καὶ 5) ἡ ἀγωγή.

Ὅτῳ π. χ. ὁ κ. Χ. ποὺ πίστευε πὼς ἔχει διπλὴν προσωπικότητα, ἔλαβεν ἀφορμὴν ἀπὸ τὸν λίαν μειονεκτικὸν ὁργανισμὸν του νὰ μορφώσῃ τὸ μνημονευθὲν πρόγραμμα. Ἐκεῖνος ποὺ πίστευε πὼς εἶναι ὁ Χριστὸς ἢ τὸ θῦμα τῆς κακίας τῶν ἀνθρώπων ἐμόρφωσε τὴν ἰδέαν αὐτὴν ἐξ ἀφορμῆς τῆς αὐστηρᾶς ἀνατροπῆς. Τὰ κορίτσια ποὺ μορφώνουν πρόγραμμα ζωῆς νὰ ἀποφύγουν τὸν ρόλον τῆς γυναίκας λαμβάνουν ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν μειονεξίαν τοῦ γένους τῶν κ.ο.κ.

Καὶ ἡ κληρονομικότης τί ρόλον παίζει; Ἡ Ἀτομικὴ Ψυχολογία δέχεται ὡς δεδομένα τὰς κληρονομικὰς προδιαθέσεις, αἱ ὁποῖαι μεταδίδονται διὰ τοῦ σωματικοῦ ὁργανισμοῦ καθὼς καὶ τὸ περιβάλλον ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἐγεννήθη καὶ ἀνετράφη, ἀλλ' ὑπεράνω αὐτῶν δέχεται τὴν δημιουργικὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία μόνον ἐξ ἀφορμῆς αὐτῶν ἢ σὰν νὰ γνωρίζῃ τὰ δεδομένα αὐτὰ μορφώνει τελειῶς ὑποκειμενικὸν πρόγραμμα ζωῆς, πολλάκις εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὰ δεδομένα. Τὸ ὑποκείμενον μόνον του σχηματίζει τὴν κοσμοθεωρίαν, μορφώνει ὅ,τι ὀνομάζομεν χαρακτήρα, ὅπως ὁ συγγραφεὺς ἑνὸς βιβλίου μορφώνει τοὺς χαρακτήρας τῶν ἡρώων του. Τὸ ὑποκείμενον ἔχει τὸ **βέτο** διὰ νὰ μιλήσωμε μὲ τὸ σημερινὸ λεξιλόγιον.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἴδιος ἀνθρώπος μὲ τὴν διάνοιάν του τὸ εὐόρωσε, ὁ ἴδιος πάλιν μπορεῖ νὰ τὸ ἀλλάξῃ «ὅ,τι εἰσῆλθεν διὰ τῆς διανοίας δύναται πάλιν νὰ ἐξέλθῃ δι' αὐτῆς». Γνώμας ἐσφαλμένας ἐσηματίσαμεν γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας εἰς τὸν κόσμον, καὶ δι' αὐτὸ ὑποφέρομεν, τὰ πάντα ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς γνώμης, *omnia ex opinione suspensa sunt*.

Ἡ ἀποψις αὐτὴ τῆς Ἀτομικῆς Ψυχολογίας εἶναι **δυναμικὴ** καὶ ὄχι **στατική**. Δέχεται τὴν προσωπικότητα ὄχι ὡς κάτι σταθερὸν κληρονομικῶς, ἢ ὡς ἐπικτητῶς καμωμένον, ἀλλὰ κάτι συνεχῶς ἐξελισσόμενον, μεταβαλλόμενον. Ὅποιος πιστεύσει αὐτὸ θὰ γίνῃ ὁ μορφωτὴς τοῦ ἑαυτοῦ του, ἢ μᾶλλον ὁ συνεχῶς ἀναμορφωτὴς ἑαυτοῦ, διότι τὰ πάντα εἰς τὴν ζωὴν του ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς γνώμης, *omnia ex opinione suspensa sunt*.

Γ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐπιθεωρητοῦ Δημοτικῶν Σχολείων

Ἡ μεταπολεμικὴ ἐγκληματικότητα τῶν ἀνηλίκων ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαγῶν καὶ ἡ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη ἠθικῆς διαπαιδαγωγήσεως τῆς σημερινῆς νεολαίας

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Ὁ Ἀμερικανὸς Τζάκι Μάρτιν κρούει τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου, ὅταν μᾶς λέγῃ εἰς ποίαν κατάστασιν εὐρίσκεται ἡ σημερινὴ νεολαία. Μᾶς τὸ λέγει καθαρά, ὅτι τὰ σημερινὰ παιδιὰ γνωρίζουν περισσότερα, ἔχουν ζήσει περισσότερον καὶ διανοητικῶς εἶναι περισσότερον ἀνεπτυγμένα, ἀπὸ τοὺς νέους οἱασδήποτε ἄλλης προγενεστέρως γενεᾶς, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι σωματικῶς καὶ πνευματικῶς εἶναι ἀξιολύπητα. Αὐτὴν λοιπὸν τὴν κατάστασιν πρέπει νὰ βελτιώσῃ σήμερον τὸ Κράτος, ἡ κοινωνία, ἡ ἐκκλησία, τὰ σχολεῖα. Οἱ πνευματικοὶ ἡγέται τοῦ τόπου μᾶς πρέπει νὰ ἀσχοληθῶσι μὲ τὸ σοβαρὸν κοινωνικὸν καὶ ἐθνικὸν αὐτὸ πρόβλημα τῆς ἠθικῆς διαπαιδαγωγήσεως τῶν νέων. Τὸ ζήτημα τῆς ψυχικῆς ἀναβαπτίσεως τῶν Ἑλληνοπαίδων δὲν πρέπει νὰ ἐξετασθῇ μὲ ἐπιπολαιότητα ἢ καὶ νὰ ἀντιμετωπισθῇ μὲ ἀδιαφορίαν. Πρέπει τὰ ἑλληνικὰ νειῶτα νὰ ξαναβροῦν τὸν δρόμον τῶν παραδόσεων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι στηρίζουν τὴν ὁμορφίαν τῆς ζωῆς, τὴν ἀρετὴν τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας καὶ τὰ ἀκατάλυτα ἰδανικὰ τῆς Φυλῆς μᾶς. Ἡ νεολαία μᾶς ἔχει ἀνάγκην ἠθικῆς διαπαιδαγωγήσεως μᾶλλον καὶ ὅχι μεγάλης σοφίας. Θὰ λάβῃ δὲ ἠθικὴν διαπαιδαγωγήσιν μόνον ἀπὸ ἠθικῶς ἀνθρώπων. Τὰ παιδιὰ μᾶς πρέπει νὰ παρακολουθοῦνται βῆμα πρὸς βῆμα ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου ἀπὸ ἀνθρώπων μὲ ἠθικὴν ὑπόστασιν, ἀπὸ ἀνθρώπων μὲ εὐθύτητα χαρακτῆρος. Οἱ παῖδες παρακολουθοῦν τὸν πνευματικὸν τὸν ἀρχηγόν. Τὰ μάτια τῶν ἀνηλίκων ἔχουν μεγάλην διεισδυτικὴν δύναμιν, ἡ δὲ ψυχὴ τῶν ἀφάνταστον διαίσθησιν. Οἱ ἀνήλικοι κάτω ἀπὸ τὴν προσποίησιν, ὅπου ὑπάρχει αὕτη, διακρίνουν τὴν πραγματικότητα, πίσω ἀπὸ τὸν ἡθοποιὸν βλέπουν τὸν πραγματικὸν ἄνθρωπον, ὁποῖος εἶναι καὶ ὅχι ὅπως αὐτὸς θέλει νὰ φαίνεται. Οἱ ἀνήλικοι πρέπει νὰ παρακολουθοῦνται ἀπὸ ἀνθρώπους τοὺς ὁποῖους νὰ βλέπουν ὡς φίλους καὶ γονεῖς, ὡς συντρόφους καὶ συμβούλους, ὡς πρόσωπα σεβαστὰ καὶ ἀγαπητὰ, ἄξια τῆς ἀγάπης τῶν καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν. Μόνον ἐὰν γίνῃ ἐπιλογὴ τοιούτων ἀνθρώπων, εἴτε ἐκ τῶν δημοδιδασκάλων καὶ καθηγητῶν εἴτε ἐκ τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν ἐπαλλήλων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκατασταθῇ ὁ ἀπαραίτητος πνευματικὸς δεσμὸς μεταξὺ ἀνηλίκων καὶ πνευματικῶν ἡγετῶν (ἐπιμελητῶν). Μόνον μὲ τοιοῦτους ἀνθρώπους ὡς ἐπιμελητὰς θὰ ἀσκηθῇ ἀγαθωτάτη ἐπίδρασις εἰς τὰς διανοίας καὶ τὰς ψυχὰς τῶν παίδων. Οἱ ἐν λόγῳ ἐπιμεληταὶ οἱ ὁποῖοι θὰ παρακολουθοῦν καὶ θὰ καθοδηγοῦν τοὺς ἀνηλίκους κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς τῶν, πρέπει νὰ λαμβάνουν ὁδηγίαν καὶ νὰ ὑποβάλλουν τακτικὰ ἐκθέσεις τῶν ἐνεργειῶν τῶν καὶ τῶν παρατηρήσεών τῶν εἰς μίαν δεκαμελῆ ἐπιτροπὴν, ἣτις θὰ κατευθύνῃ τὴν ὅλην ὑπόθεσιν τῆς διαπαιδαγωγήσεως τῆς νεολαίας ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ σχολείου ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐπιτροπὴ πρέπει νὰ ἀποτελῇται ἀπὸ παιδαγωγημένας καὶ μορφωμένας προσωπικότητας μὲ λεπτὰ ψυχικὰ αἰσθήματα, ὥστε νὰ ἐμπνέουν καὶ νὰ παρακινῶν τὸν καθένα εἰς μίμῃσιν. Πρέπει τὰ πρόσωπα τὰ ὁποῖα θὰ κατευθύνουν τὸν ἀγῶνα νὰ εἶναι **χαρῶπά, ἀγαθὰ, μελιχρία** καὶ εἰς τὸ πέρασμά τους νὰ σκορπίζουν χαρὰν εἰς ὅλους. Πρέπει νὰ εἶναι φίλοι καὶ νὰ ἀκτινοβολῇ ἡ φιλία καὶ ἡ καλωσύνη τῶν εἰς ὅλους ἐμπράκτως. Δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἐγωῖσται, διότι οἱ ἄλλοι θὰ περιμένουν πολλὰ ἀπὸ αὐτοὺς. Ὁ χαρακτήρ τῶν πρέπει νὰ εἶναι τοιοῦτος, ὥστε νὰ ἐμπνέουν ἐμπιστοσύνην εἰς ὅλους, ἀνηλίκους καὶ ἐπιμελητὰς. Ἐπίσης πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἐπιστημονικῶς κατηρτισμένοι. Νὰ εἶναι μία ἀνεξάντλητος πηγὴ γνώσεων παντὸς εἶδους. Νὰ εἶναι οἱ καλοὶ σύμβουλοι εἰς ἕκαστον πρόβλημα.

Ἡ τοιαύτη ἐπιτροπὴ πρέπει κατὰ τὴν γνώμην μᾶς ν' ἀποτελεσθῇ σήμερον: 1) ἀπὸ τὸν καθηγητὴν τῆς Παιδαγωγικῆς ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν κ. Ν. Ἐξαρχόπουλον, 2) ἀπὸ τὸν καθηγητὴν τῆς Ἑγκληματολογίας κ. Γαρδίκαν ἢ τὸν κ. Παπαζαχαρίου, 3) ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν ἢ τὸν νόμιμον αὐτοῦ ἀναπληρωτὴν, 4) ἀπὸ δύο Ἐκπαιδευτικοὺς Συμβούλους, 5) ἀπὸ τὸν εἰσαγγελέα τοῦ Ἀρείου Πάγου, 6) ἀπὸ τὸν Διευθυντὴν τῆς Ἀστυνομίας Πόλεων, 7) ἀπὸ τὸν Γενικὸν Διευθυντὴν τῆς Ὑγιεινῆς τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, 8) ἀπὸ τὸν Γενικὸν Διευθυντὴν τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου, 9) ἀπὸ τὸν πρόεδρον τῆς Ὁμοσπονδίας τῶν λειτουργῶν τῆς Μέσης Ἐκπαίδευσως καὶ 10) ἀπὸ τὸν Πρόεδρον τῆς διδασκαλικῆς Ὁμοσπονδίας. Πρὸς τὴν ἐπιτροπὴν οἱ ἐπιμεληταὶ δεόν νὰ ὑποβάλλωσι τακτικῶς ἐκθέσεις περὶ τῆς πορείας καὶ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν ἀνηλίκων. Ἐξ ἐτέρου ἡ ἐπιτροπὴ θὰ ζητῇ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν οἰκονομικὴν σχετικὴν πληροφορίαν παρὰ τῶν ἐπιμελητῶν. Οἱ ἐπιμεληταὶ δεόν νὰ εὐρίσκωνται εἰς διαρκὴ ἐπαφὴν καὶ νὰ συνεργάζωνται μετὰ τῆς **οἰκογενείας, τοῦ σχολείου καὶ τῶν προϊσταμένων** ἐργασίας τῶν ἀνηλίκων, δικαιούμενοι ὅπως ζητῶσι παρ' αὐτῶν πληροφορίας περὶ τῶν ἀνηλίκων καὶ ἔχοντες ταυτοχρόνως δικαίωμα εἰσόδου εἰς τὰς οἰκίας τῶν ἀνηλίκων, τὰ σχολεῖα καὶ τὰ ἐργαστήρια ἢ ἄλλους τόπους ἐργασίας αὐτῶν. Πάντως δεόν νὰ μὴ γίνωνται φορτικοὶ οὔτε εἰς τὴν οἰκογένειαν οὔτε εἰς τοὺς διδασκάλους, οὔτε εἰς τοὺς ἐργοδότας τοῦ ἀνηλίκου. Ἐφόσον ὅμως εὐρίσκουσιν ἀντίστασιν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν, δεόν νὰ καταφεύγωσιν εἰς τὴν δεκαμελῆ ἐπιτροπὴν. Ἀλλὰ πάντως ἐκεῖνο ὅπου ἔχει σημασίαν εἶναι ἡ εὐλικρινὴς προσπάθεια τῶν ἐπιμελητῶν, ὅπως κερδίσωσι τὴν ἀγάπην καὶ ἐμπιστοσύνην **τῶν γονέων καὶ συγγενῶν** τῶν ἀνηλίκων, **τῶν διδασκάλων** καὶ **τῶν προϊσταμένων** ἐν τῇ ἐργασίᾳ αὐτῶν. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἀπ' ἐτέρου θὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι ὅπως ἐπιτρέπωσι τὴν ἐπίσκεψιν εἰς τοὺς ἐπιμελητὰς καὶ ὅπως παρέχωσιν εἰς αὐτοὺς πᾶσαν δυνατὴν πληροφορίαν, δικαιούμενοι ἐξ ἄλλου ὅπως διὰ πᾶν παράπονον αὐτῶν ἐναντίον τῶν ἐπιμελητῶν καταφεύγωσιν ὁμοίως εἰς τὴν δεκαμελῆ ἐπιτροπὴν. Οἱ ἐπιμεληταὶ πρέπει νὰ στρέψωσι τὴν προσοχὴν τῶν εἰς τὴν ἀναψυχὴν τῶν ἀνηλίκων τῶν, νὰ βοηθήσωσιν αὐτοὺς ὅπως εὕρωσι καλοὺς φίλους πατάσσοντες αὐστηρῶς πᾶσαν κακὴν συναναστροφὴν αὐτῶν.

Ὁφείλουν νὰ συμβουλευθῶν τοὺς ἀνηλίκους, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ λησμονοῦν, ὅτι δεόν καὶ οἱ ἴδιοι νὰ δίδουν τὸ καλὸν παράδειγμα. Γενικῶς ἀπαιτεῖται ἐξαιρετικὴ λεπτότης ἐν τῷ χειρισμῷ τῆς ἐπιμελητείας, καθ' ὅσον καὶ αὕτη ἡ ἐλαχίστη παρέκκλισις εἶναι ἱκανὴ νὰ φέρῃ δυσάρεστα ἀποτελέσματα καὶ ν' ἀποβῇ εἰς βάρος τῶν ἀνηλίκων. Οἱ ἐπιμεληταὶ ὀφείλουν νὰ μεριμνήσωσι διὰ τὴν ἐξεύρεσιν ἐργασίας εἰς τοὺς ἀνηλίκους, οἵτινες διὰ διαφοροὺς λόγους δὲν θὰ φοιτῶσιν εἰς τὸ σχολεῖον, ὁμοίως δὲ καὶ διὰ τὴν ἐξασφάλισιν καὶ καλὴν χρησιμοποίησιν τῶν ἐκ τῆς ἐργασίας ἀπολαυῶν αὐτῶν.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ τεθῇ εἰς ἐφαρμογὴν ὁ Ἑλληνικὸς νόμος περὶ δικαστηρίων ἀνηλίκων, ὅστις ὁρίζει διάφορα «ἀναμορφωτικά» (παιδαγωγικά) μέτρα, ἢτοι τὴν ἐπίπληξιν (νουθέτησιν), τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀνηλίκων εἰς τοὺς γονεῖς, ἐπιτρόπους ἢ κηδεμόνας τῶν, τὴν τοποθέτησιν αὐτῶν εἰς πρόσωπα ἔντιμα, εἰς ἐταιρείας προστατευτικὰς τῶν ἀνηλίκων ἢ εἰς ἰδρύματα παρόμοια, τὴν τοποθέτησιν τῶν εἰς κατάλληλα κρατικά, δημοτικά, κοινοτικά καὶ ἰδιωτικά κατστήματα.

Οἱ ἐπιμεληταὶ πρέπει κατόπιν ἀδείας τῆς δεκαμελοῦς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς νὰ καλοῦν τοὺς γονεῖς καὶ διδασκάλους ἀτομικὰ καὶ ὁμαδικὰ καὶ νὰ ἀλλάζωσι τὰς γνώμας τῶν διὰ τὴν ἀνατροφὴν καὶ ἠθικὴν διαπαιδαγωγήσιν τῶν ἀνηλίκων, νὰ συζητοῦν διὰ τὸ μέλλον τῶν, νὰ ἐπισκέπτονται ἐν ἀνάγκῃ τοὺς γονεῖς, νὰ δείχνουν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν συναναστροφὴν τῶν, νὰ μὴ τοὺς περιοροῦν, νὰ διοργανώωσιν ἐορτὰς ψυχαγωγικὰς πρὸς χάριν τῶν γονέων καὶ τῶν ἀνηλίκων, νὰ εἶναι οἱ ἀπόστολοι τῆς καλωσύνης, νὰ ἀκτινοβολοῦν καὶ νὰ φωτίζουν τὸν καθένα. Νὰ εἶναι ἀκέραιοι πάντοτε, ἠθικοὶ χαρακτήρες καὶ νὰ στέκωνται ὡς φάροι οἱ ὁποῖοι θὰ φωτίζουν ὅλους. Αἱ πράξεις τῶν ἐπιμελητῶν πρέπει νὰ εἶναι τοιαύ-

ται, ὥστε νὰ παρέχουν εἰς τοὺς ἀνηλίκους ἠθικὰ παραδείγματα, πρότυπα, ἅτινα νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς ὁδηγοὶ ἐν ταῖς πράξεσιν αὐτῶν.

Πρέπει νὰ κάμνουν τακτικὰ διαλέξεις εἰς συγκεντρώσεις ἀνηλίκων, ὥστε νὰ ἐμφυτεύσωσιν εἰς τὰς ψυχὰς των 1) *εὐσέβειαν*, 2) *φιλοπατρίαν*, 3) *τιμιότητα*, 4) *συνεργασίαν*, 5) *ἐργατικότητα*, 6) *ἀλτρουϊσμόν*, 7) *ἱπποτισμόν*, 8) *τάξιν*, 9) *εὐπείθειαν*, 10) *εὐγένειαν*, 11) *σεβασμόν*, 12) *φιλαλήθειαν*, 13) *συμπάθειαν διὰ τὴν δυστυχίαν τοῦ ἄλλου καὶ χαρὰν διὰ τὴν εὐτυχίαν του*, 14) *καθαριότητα*, 15) *ὕπακοήν*, 16) *καταδεκτικότητα*, 17) *ἀγνότητα*, 18) *εὐθύνην*, 19) *φιλεργίαν*, 20) *ὕπομονήν*, 21) *αὐτοσεβασμόν*, 22) *αὐτοπεποίθησιν*, 23) *ἀφιλοκέρδειαν*, 24) *γενναιοδωρίαν*, 25) *σθένος*, 26) *θάρρος*, 27) *καρτερίαν*, 28) *ἡρωϊσμόν*, 29) *οἰκονομίαν*, 30) *συναδελφωσύνην*, 31) *αἰσιοδοξίαν*, 32) *ἐγκράτειαν*, 33) *δικαιοσύνην*, 34) *ἀποφασιστικότητα*, 35) *ἀφοσίωσιν πρὸς τὸ καθήκον*, 36) *πειθαρχημένην ἐλευθερίαν* κλπ. Καλὸν θὰ εἶναι νὰ συνταχθῇ καὶ ἓνα ἀναγνωστικὸν μὲ τὰ ὡς ἄνω θέματα καὶ νὰ μὴ λείπῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας οὐδενός, μικροῦ ἢ μεγάλου ἀκόμη. Τὸ χρυσοῦν βιβλίον τοῦ Πλουτάρχου «περὶ παιδων ἀγωγῆς», τὸ ὁποῖον ἐμπεριέχει πολυτίμους συμβουλὰς π. χ. τί ἀξίζει νὰ ἐπιδιώκωμεν καὶ τί νὰ ἀποφεύγωμεν, πῶς πρέπει νὰ φερόμεθα πρὸς τὸν Θεόν, πῶς πρὸς τοὺς γονεῖς, πῶς πρὸς τοὺς γερωντοτέρους μας, πῶς πρὸς τοὺς ἄρχοντας τῆς Πολιτείας, πῶς πρὸς τοὺς φίλους, πῶς πρὸς τὰς γυναῖκας, πῶς πρὸς τὰ τέκνα μας, πῶς πρὸς τοὺς ὑπηρέτας κλπ., ὑποχρεωτικῶς πρέπει νὰ εὐρίσκειται εἰς τὰς χεῖρας μικρῶν καὶ μεγάλων.

Οἱ ἐπιμεληταὶ μὲ τὰς ἐπ' εὐκαιρίᾳ διαλέξεις των καὶ νουθεσίας, πρέπει νὰ προσφυλάσσουσιν τοὺς ἀνηλίκους ἀπὸ τὰ διδάγματα τῆς ὑλοφροσύνης καὶ τὰς μεθόδους τοῦ ἀντεθνικοῦ νεωτερισμοῦ ὡς καὶ ἀπὸ τὸν προσηλυτισμόν πάσης ἀντιχριστιανικῆς διδασκαλίας, ἥτις προσπαθεῖ νὰ οβύσῃ τὰ ἰδανικὰ τοῦ ἔθνους μας διὰ τῶν ὁποίων ἐμεγαλουργήσῃ καὶ ἀνεδείχθῃ ἐπίσηλον μεταξὺ ὅλων τῶν ἐθνῶν. Ἐπίσης τὰ ἐνδεικτικὰ καὶ τὰ ἀπολυτήρια τῶν μαθητῶν ὅλων τῶν σχολείων νὰ εἶναι διπτυχα καὶ εἰς τὸ ἐν μέρος νὰ ἀναγράφονται οἱ βαθμοὶ τῆς προόδου εἰς τὰ διάφορα μαθήματα, εἰς δὲ τὸ ἄλλο οἱ βαθμοὶ εἰς τὴν *εὐσέβειαν*, *φιλοπατρίαν*, *τιμιότητα*, *συνεργασίαν*, *ἐργατικότητα*, *ἀλτρουϊσμόν*, *ἱπποτισμόν*, *τάξιν*, *εὐπείθειαν*, *εὐγένειαν*, *σεβασμόν*, *φιλαλήθειαν* κλπ. καὶ νὰ καθιερωθῇ διὰ νόμου, ὅτι οὐδεὶς θὰ ἐγγράφηται εἰς ἀνωτέραν τάξιν ἢ θὰ προσλαμβάνεται εἰς μίαν ὑπηρεσίαν δημοσίαν ἢ ἰδιωτικὴν ἐὰν δὲν ἔχῃ λάβει ἀρίστους βαθμοὺς εἰς τὰ ἀνωτέρω. Τὸ τοιοῦτον ἐφαρμόζεται ἤδη εἰς τὸ Πειραματικὸν Σχολεῖον Ἀθηνῶν, ὅπου καὶ ὁ ἀριστος μαθητὴς ἀκόμη δὲν προάγεται, ἐὰν δὲν ἔχῃ καλὴν διαγωγήν.

Εἶναι ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη νὰ τεθῇ εἰς ἐφαρμογὴν ἀμέσως ὁ νόμος 5098 κατὰ τὸν ὁποῖον ὀρίζεται ὁ χωρισμός τῆς δίκης εἰς τὰς περιπτώσεις καθ' ὅς συνεκατηγοροῦνται ἀνήλικοι μετ' ἐνηλίκων. Διὰ τοῦ ἄρθρου 9 λαμβάνεται μέριμνα διὰ τὴν ἀνάδειξιν εἰδικῶν εἰσαγγελέων ἀνηλίκων εἰς τὰ μεγάλα κέντρα, ἥτοι εἰς τὰς πόλεις Ἀθηνῶν, Πειραιῶς, Θεσσαλονίκης καὶ Πατρῶν, καὶ εἰς τὰς ὁποίας ἡ ἐγκληματικότητα τῶν ἀνηλίκων ἐμφανίζεται πλέον νῆξημένη. Εἰς τὰς λοιπὰς πόλεις τὴν ποινικὴν ἀγωγὴν ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου ἀνηλίκων ἀσκεῖ ὁ ἀρμόδιος Εἰσαγγελεὺς Πλημμελειοδικῶν.

Νὰ τεθῇ ἐπίσης εἰς ἐφαρμογὴν ὁ νόμος 2135, ὅστις προβλέπει εἰδικούς Εἰσαγγελεῖς ἀνηλίκων. Διὰ τοῦ νομοθετήματος τούτου δημιουργεῖται φυτώριον δικαστῶν ἀνηλίκων καὶ ἀσφαλῶς θὰ προκληθῇ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ δικαστικοῦ σώματος πρὸς τὸν νέον θεσμόν, πρὸς ὃν ἀπαθῶς ἔχει μέχρι τῆς σήμερον.

Ἡ δεκαμελής ἀνωτάτη ἐποπτικὴ ἀρχή, οἱ ἐπιμεληταὶ καὶ τὸ νέον φυτώριον δικαστῶν τῶν ἀνηλίκων, πρέπει νὰ προσέξουσιν τοὺς παράγοντας, οἵτινες ἐργάζονται ἀντίθετα πρὸς τὴν ἠθικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀνηλίκων. Οἱ ἀνήλικοι, ὡς γνωστόν, ὅπως γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν ψυχολογίαν, δὲν εἶναι ἄγγελοι οὔτε δαίμονες ἐκ φύσεως. Ἐχουν μέσα των προδιαθέσεις ἀγαθὰς καὶ κακὰς. Ὁ βαθμὸς καὶ ἡ ἀντιστοιχία τοικίλλει εἰς ἕκαστον ἄτομον. Παράγοντες οἵτινες ἐργάζονται ἐναντίον τῆς ἠθικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀνηλίκων εἶναι: 1) *ἡ οἰκογένεια* ἐκείνη ἥτις εὐρίσκειται

εἰς ταπεινὸν ἠθικὸν ἐπίπεδον, 2) *ἡ κακὴ συναναστροφὴ*, 3) *ἡ κακὴ ὑγεία*, 4) *ἡ κακὴ κοινωνία*, 5) *τὰ ἀκατάλληλα βιβλία καὶ αἱ ἀκατάλληλοι κινηματογραφικαὶ παραστάσεις, τὸ ἀκατάλληλο σπῖτι* κλπ. Μία οἰκογένεια ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς ταπεινὸν ἠθικὸν ἐπίπεδον, διαπαιδαγωγεῖ καταστρεπτικῶς τοὺς ἀνηλίκους. Οἱ κακοὶ φίλοι κάμνουν πάντοτε κακὰς ὑποδείξεις εἰς τοὺς φίλους των. Ἡ κακὴ ὑγεία ὠθεῖ τοὺς ἀνηλίκους εἰς πολλὰ παραπτώματα. Ὁ ἀσθενικὸς ἀνήλικος ἐνδέχεται νὰ περιπίπτῃ εἰς περισσότερα παραπτώματα ἀπὸ ἓνα ἄλλον ἀνήλικον ὁ ὁποῖος ἔχει καλὴν ὑγείαν. Ἐπίσης *ἡ κακὴ διοικουμένη κοινωνία ἔχει πάντοτε κακὴν ἀπήχησιν εἰς τὴν ἠθικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀνηλίκων*. Π. χ. Ὁ ἀτιμώρητος συνεργάτης τῶν κατακτητῶν καὶ ὁ ἀτιμώρητος ἐγκληματίας, ὁ ἀτιμώρητος καταχραστής, ἡ καταστρατήγησις τῶν νόμων μὲ χρήματα, ἡ εὐκολία μετὰ τῆς ὁποίας κερδίζουν ἄφθονα χρήματα διάφορα ἄτομα τὰ ὁποῖα ποτὲ δὲν ἐργάζονται, τὰ κοινωνικὰ ψέμματα, ὁ παντοπώλης ὁ ὁποῖος ζυγίζει ξύκινα ἐνώπιον τῶν ἀνηλίκων καὶ ἄλλα πολλὰ διδάσκουν ἀστραπιαίως τοὺς ἀνηλίκους πῶς μόνον τὸ κακὸν ἀμείβεται καὶ τὸ καλὸν περιφρονεῖται. Ὅταν τοιαῦτα πράγματα γίνονται καθημερινῶς ἐνώπιον τῶν ἀνηλίκων, ποτὲ δὲν θὰ πραγματοποιηθῇ *ἡθικὴ ἀνάγκη* τῶν σημερινῶν ἀνηλίκων, τῶν αὐριανῶν δηλαδὴ νέων πόλιτῶν τῆς πατρίδος μας.

Τὰ ἀκατάλληλα βιβλία καὶ αἱ ἀκατάλληλοι κινηματογραφικαὶ παραστάσεις διαστρεβλώνουν καθημερινῶς ἐνώπιον τῶν γονέων, τῶν διδασκάλων καὶ γενικῶς τῶν ἀρμοδίων, τὴν ἠθικὴν ὑπόστασιν τῶν ἀνηλίκων καὶ γίνονται σοβαρὸν ἐμπόδιον εἰς τὴν ὁρθὴν ἠθικὴν ἀνάπτυξιν των. Εἶναι ἀκατανόητον πρᾶγμα, πῶς ἐπιτρέπομεν τὴν κυκλοφορίαν ἀσέμνων περιοδικῶν καὶ βιβλίων καὶ τὴν ἐμφάνισιν ἀκατάλληλων κινηματογραφικῶν ταινιῶν, καθ' ἣν στιγμὴν γνωρίζομεν, ὅτι οἱ ἀνήλικοι δὲν ἔχουν ἀνεπτυγμένην τὴν κρίσιν των ἀρκετὰ καὶ δὲν δύνανται νὰ κριτικάρουν φαντασιώδεις θεωρίας καὶ γνώμας καὶ ἀνύπαρκτα πράγματα, εἰκόνας πολλὰκις αἱ ὁποῖαι ζαλίζουν, φουσκώνουν, ἐξάπτουν τὸν νοῦν των καὶ διαστρεβλώνουν τὴν συμπεριφορὰν των.

Ἐπίσης ἐμπόδιον σοβαρὸν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν ἠθικὴν διαπαιδαγωγήσιν τῶν ἀνηλίκων ἀσκεῖ ἡ ἀκατάλληλος κατοικία. *Ἡ τρώγλη σκοτώνει τοὺς ἀνηλίκους*, προμηθεύει τὰ Νοσοκομεῖα, στρατολογεῖ διὰ τὸ ἐγκλημα καὶ τὰ πορνεία, δημιουργεῖ τὸ κοινωνικὸν μῖσος.

Μεγάλοι ἀρεταί, σημαντικώτατοι καλαὶ ἔξεις, ὅπως εἶναι ἡ *καλαισθησία*, ἡ *καθαριότης*, ἡ *αἰσιοδοξία*, ὁ *αὐτοσεβασμός* καὶ ὁ *σεβασμός* τῶν ἄλλων καὶ τόσα ἄλλα ἡμποροῦν νὰ ἀναπτυχθῶν εἰς τὴν κατάλληλον κατοικίαν ἢ ἀκριβῶς νὰ συμβῇ τὸ ἀντίθετον εἰς τὴν ἀκατάλληλον τοιαύτην. Ἡ δυσμενὴς ἐπίδρασις τῆς τρώγλης εἰς τὴν ἠθικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀτόμου καὶ ἰδίως τῶν ἀνηλίκων εἶναι ἀναπόφευκτος.

Ὁ περίφημος Βέλγος δικαστὴς ἀνηλίκων εἰς τὰς Βρυξέλλας Paul Wets, εἰς μίαν σχετικὴν ἐκθεσίν του πρὸ ἑτῶν ἔγραψεν: «Ἐπειτα ἀπὸ 16 ἔτη κατὰ τὰ ὁποῖα βλέπω αὐξανομένην τὴν πείραν μου εἰς τὰ ζητήματα προστασίας τῶν ἀνηλίκων καὶ τῆς περιστολῆς τῆς ἐγκληματικότητος, δύναμαι νὰ βεβαιώσω ὅτι μεταξὺ τῶν διαφόρων αἰτιῶν τῆς ἐγκληματικότητος ὡς βαρυτέραν πρέπει νὰ ἀναγνωρίσῃ κανεὶς ἐκείνην τῆς τρώγλης. Ἡ τρώγλη εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους δημιουργοὺς τῆς ἀνηθικότητος, ἡ ὁποία ἐκδηλουμένη ὑπὸ ὅλας τῆς μορφᾶς, ὁδηγεῖ μοιραίως τοὺς ἀνηλίκους ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων. / Εὐρισκόμεθα ἀπὸ τινος χρόνου ἐνώπιον μιᾶς τρομακτικῆς αὐξήσεως τῶν περιπτώσεων αἰμομιξίας, ποὺ εἶναι μοιραία συνέπεια τῆς υπερπληρώσεως τῶν τρωγλῶν καὶ τῆς ἀνάγκης εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀτυχεῖς αὐτοὺς καὶ τῶν δύο φύλων, νὰ ζοῦν εἰς μίαν διαρκῆ ἐπαφὴν κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα. Δὲν εἶναι σπάνιον νὰ συναντᾷ κανεὶς «παιδιὰ τῆς δικαιοσύνης», τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς οἰκογενείας 7 ἢ 8 μελῶν, τὰ ὁποῖα κατοικοῦν συνηθέστατα εἰς ἓν ἢ δύο δωμάτια καὶ κατακλίνονται συνήθως εἰς κοινὴν κλίνην ἄρρενα καὶ θήλεα. Δύναμαι καὶ πάλιν νὰ διαβεβαιώσω, ὅτι ἔχουν πλήρες δίκαιον ἐκεῖνοι οἵτινες χαρακτηρίζουν τὴν τρώ-

γλην ὡς ἔνοχον τῆς διαφθορᾶς τῶν ἀτόμων. Ὁ διεθνῶς γνωστὸς δικαστὴς ἀνγλίκων εἰς τὸ Βερολῖνον Herbert Francke εἰς τὸ θαυμάσιον βιβλίον του «*Τὸ παραστράτημα τῶν ἀνγλίκων καὶ ἡ καταπολέμησις του*» γράφει: «Ἀναρίθμητοι νέοι ζοῦν ὑπὸ συνθήκας κατοικίας, ἀπὸ τὴν ψυχοκτόνον στενοχωρίαν τῆς ὁποίας ἡ νεαρὰ τάσις τῆς ζούσης στρέφεται πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν χαρὰν. Ἡ ὑπερπλήρης κατοικία ὠθεῖ τὸν ἔφηβον τῶν κατωτέρων κοινωνικῶν στρωμάτων πρὸς τὸν δρόμον καὶ τὰ ψυχαγωγικὰ κέντρα καὶ τὴν νεαρὰν κόρη πρὸς τὰς «σχέσεις». Εἰς ὁρισμένα διαμερίσματα πόλεων δὲν εἶναι τίποτε τὸ σπάνιον ὁ ὕπνος 5—8 ἀτόμων μέσα εἰς ἓν δωμάτιον, συνηθέστατον δὲ εἶναι ὁ ὕπνος δύο παιδιῶν εἰς τὴν ἰδίαν κλίνην. Κάθε νέα ἐργατικὴ κηπούπολις, κάθε συγχρονισμένη ὁμάς λαϊκῶν κατοικῶν εἶναι ἓνα νέον στοιχείον εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ παραστρατήματος τῶν νέων». Ἐπίσης ὁ διεθνῶς γνωστὸς Οὐγγρὸς δικαστὴς παιδιῶν Peter Nemeth, ὁ ὁποῖος ἔγινε γνωστὸς καὶ εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινὸν μετὰ τὴν σειρὰν τῶν διαλέξεών του, τὰς ὁποίας μετακληθεὶς ἔκαμε πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐπὶ θεμάτων σχετιζομένων μετὰ τὴν διαφθορὰν καὶ τὴν ἐγκληματικότητα τῶν ἀνγλίκων, ἐξετάζων τὰς αἰτίας τοῦ παραστρατήματος τῶν ἀνγλίκων καὶ ἰδίως τῆς ἐκπορνεύσεως τῶν νεανίδων, μεταξὺ τῶν πρώτων τοποθετεῖ τὴν ἀθλιότητα τῆς κατοικίας, τὸ σκόρπισμα τῆς οἰκογενείας, τὴν ἑλλειψιν τῆς ἀναγκαίας χαρᾶς καὶ συμπαθείας. Ἐδῶ εἰς τὴν πατριδα μας ὑπάρχουν αἱ περίφημοι αὐλαί, αἱ πολυκατοικίαι τῶν παλαιότερων χρόνων, ὅπου συνήθως στεγάζεται τὸ πλεόν ἐτερόκλητον πλῆθος ἀτόμων, ὅπου πολλὰ βοηθητικὰ διαμερίσματα εἶναι κοινὸχρήστα, ὅπου συμφύρονται καλοὶ καὶ κακοί, μεγάλοι καὶ μικροὶ καὶ ὅπου οἱ τελευταῖοι αὐτοὶ κατὰ τὰ πρώτα παιδικὰ τοὺς χρόνους ἀναπτύσσονται ἀνάμεσα εἰς τὰ σκουπίδια καὶ τὰ βρωμόνερα καὶ βλέπουν παραδείγματα ἐλάχιστα ἐποικοδομητικά. Ὑπάρχουν πράγματι βαθμοὶ ἀθλιότητος τοὺς ὁποίους δὲν δύναται νὰ φαντασθῇ κανεὶς, ἐὰν δὲν τὸν φέρῃ ἡ τὸ ἐπάγγελμά του ἢ ἄλλη αἰτία κοντὰ τῆς. Μέσα εἰς σκοτεινὰ ἐλεεινὰ διαμερίσματα, ἄρρωστοι γονεῖς, ἀτροφικὰ μισόγυμνα παιδιά, κουρέλια, δυσσομία, τελεία ἑλλειψις ἀέρος, φωτός, χαρᾶς. Ὅλα τὰ παιδιά ποὺ κατοικοῦν ἐκεῖ **εἶναι δειλά, καχύποπτα, κακομοιριασμένα, σωρεία ἀπὸ κακὰς συνηθείας, ἀλητεία βαθεῖα ριζωμένη** καὶ γενικῶς καθυστερημένα εἰς τὴν σωματικὴν ἀνάπτυξιν.

Ἐπίσης ἡ οἰκογένεια ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς ταπεινὸν ἠθικὸν ἐπίπεδον διαπαιδαγωγεῖ καταστρεπτικῶς τοὺς ἀνήλικους. Οἱ ὄρφανοὶ ἀνήλικοι καὶ οἱ ἀνήλικοι μὲ γονεῖς ἐν διαζεύξει ἔχουν ἐσφαλμένην ἀντίληψιν τῆς ζωῆς καὶ διατρέχουν πολλοὺς κινδύνους νὰ καταντήσουν νευρικοὶ ἢ καὶ ἀπλοὶ ἐγκληματίαι. Εἶναι ἀπαραίτητον λοιπὸν νὰ ὑψωθῇ τὸ μορφωτικὸν ἐπίπεδον ἐκάστης οἰκογενείας. Πρέπει νὰ ὑποχρεωθοῦν διὰ νόμου τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τὰ ὁποία δὲν ἔχουν τελειώσει τοῦλάχιστον τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, νὰ τελειώσουν κατόπιν παρακολουθήσεως μαθημάτων εἰς νυκτερινὰ σχολεῖα. Νὰ ἀποστέλλεται δωρεὰν ἐν ἐβδομαδιαίον περιόδον εἰς ἐκάστην οἰκογένειαν ἐκ μέρους τῆς δεκαμελοῦς ἐπιτροπῆς δαπάναις τοῦ Κράτους μὲ κατὰλληλα ἄρθρα **παιδαγωγικά, ἀγωγῆς τοῦ πολίτου, οἰκονομικά, γεωργικά, θρησκευτικά, ὑγιεινῆς κ.λ.π.**

Ὅταν οἱ ἀνήλικοι βλέπουν τοὺς γονεῖς των νὰ εἶναι ἀγαπημένοι καὶ νὰ ἐργάζονται τίμια, ὅταν τὸ σπιτικὸν τους δὲν σείεται ἀπὸ καυγάδες, ἀλλὰ εἶναι ἡρεμὸν καὶ εὐτυχισμένον, ἀναπτύσσονται οὗτοι μὲ κανονικὸν τὸν νευροψυχικὸν τους κόσμον καὶ ἀποφεύγουν τὸ ἐγκλημα.

Τὸ κήρυγμα τῆς ὀλιστικῆς ζωῆς κατὰ τὸν τελευταῖον καιρὸν ἐπροξένησε μεγάλο κακὸ εἰς τὰς περισσοτέρας οἰκογενείας. Οἱ ἀνθρώποινοι θεσμοὶ ἐκλονίσθησαν μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε τὸ θέαμα τῆς διαλύσεως τῆς οἰκογενείας νὰ προξενῇ μεγάλον πόνον. Τὰ δικαστήρια τόσον εἰς τὰς τακτικὰς ὥσον καὶ εἰς τὰς προεδρικὰς διαδικασίας δὲν προφθάνουν κυριολεκτικῶς νὰ βγάξουν ἀποφάσεις. Ἐκατὸν πενήτην καὶ πλέον εἶναι τὰ διαζύγια τὰ ὁποία δικάζονται ἐκάστην Δευτέραν εἰς τὴν τακτικὴν διαδικασίαν τῆς πρωτευούσης. Κύματα ὀλόκληρα ἀπὸ τοιαύτας ἀγωγάς. Ἐνα πλῆθος ἀπὸ κουρασμένους ἀνθρώπους, μὲ ἀτελείωτη σειρὰ ἀπὸ ἀνθρώπους μὲ τρικυμισμένην τὴν ψυχὴν, παρελαύνουν διὰ νὰ ζητή-

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΚΟΥΡΜΟΥΛΗ
Υφηγητοῦ τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΗΘΟΥΣ

(ΚΡΙΤΙΚΗ ΜΙΑΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ τοῦ κ. Κ. ΔΗΜΑΡΑ)

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τεύχους)

Ἐξ ὧσων ἐξετέθησαν μέχρι τοῦδε καὶ πρόκειται ἀκόμη νὰ ἐκτεθοῦν ἀποδεικνύεται ἐπαρκῶς κατὰ πόσον ὁ κ. Δημαρᾶς κατώρθωσε νὰ κρατήσῃ τὴν περὶ τοῦ βιβλίου μου κρίσιν του εἰς τὰ ὅρια τῆς ἡρέμου καὶ εὐπρεποῦς συζητήσεως. Καὶ ὅμως αὐτός, ὁ ὁποῖος δὲν διστάζει νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ τραυματίσῃ τὴν ἠθικὴν ὑπόληψιν τοῦ μεθ' οὗ συζητεῖ, εὐρίσκει συχνάκις τὴν εὐκαιρίαν νὰ παραστήσῃ τὸν ἠθικοδιδάσκαλον. Οὕτω σ. 765 τῆς «*Παιδείας*» μου παρατηρεῖ: «*Δυστύχημα εἶναι ποὺ ὁ νέος κριτικὸς παρασύρεται σὲ ἀνοικεῖους χαρακτηρισμοὺς γιὰ τὸν κρινόμενον: «ἐπιπολαία ἐνασχόλησις», «ἀνιστόρητος ἰσχυρισμός», «ἀξιοθρήνητος κατάστασις», «ἀσυνχώρητος ἐπιστημονικὴ ἀδυναμία» καὶ ἄλλες τέτοιες ἐκφράσεις εἶναι ἀπὸ κείνες ποὺ βρῖσκουμε σὲ παλαιότερες συζητήσεις, ἀλλὰ ποὺ θὰ ἔπρεπε πιά νὰ λείπουν ἀπὸ τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ τῆς κριτικῆς ἐρευνῆς.*»

Τὸ ἀνθολόγιον αὐτὸ τῶν φράσεων μου, ὅπως ἀπολύτως καὶ ἄνευ ἀναφορᾶς πρὸς τὸν ὅλον λόγον μου παρατίθεται ὑπὸ τοῦ κ. Δημαρᾶ, εἶναι βεβαίως δυνατόν νὰ προδιαθέσῃ δυσμενῶς πρὸς τὸν ἀναγνώστην περὶ ἐμοῦ, πράγμα τὸ ὁποῖον ἐπιδιώκει ὁ κριτὴς μου. Τὰ πράγματα ὅμως ἔχουσιν ἄλλως. Ἐκάστη τῶν ἀνωτέρω φράσεων μου εἶναι συμπτῶμα ἀναλυτικῆς ἀποδείξεως πότε μίᾳ ἀδίκου κρίσεως καὶ πότε μίᾳ δεινῆς κακοδιδασκαλίας, ἐφ' ἧς στηρίζεται ἐκάστοτε ὁ κ. Ἀνδριώτης, διὰ νὰ προβῇ εἰς ἀνοικεῖους χαρακτηρισμοὺς περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Κάλβου. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ κ. Ἀνδριώτης θὰ εὕρῃ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν κ. Δημαρᾶν, συγκεκριμένην καὶ σοβαρὰν τὴν φράσιν μου. Διότι, παρὰ τὴν αὐ-

σουν τὴν καταδίκην των καὶ ἓνας πολλαπλάσιος ἀριθμὸς μαρτύρων διὰ νὰ τοὺς διευκολύνουν εἰς τὴν προσπάθειάν των αὐτὴν τῆς διαλύσεως καὶ τοῦ καταποντισμοῦ τοῦ οἰκογενειακοῦ σκάφους. Καὶ ἐκεῖ λοιπὸν ἡ ἐπιτροπὴ πρέπει νὰ δώσῃ μεγάλην προσοχήν, διότι οἱ ἀνήλικοι τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν θὰ καταντήσουν ἐπιζητήσιμοι πολῖται εἰς τὴν αἰθριανὴν κοινωνίαν. Ὅταν ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ σπιτιοῦ δὲν εἶναι καθαρὴ ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως, τότε τὰ ἀποτελέσματα μᾶς εἶναι γνωστά. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ δυστυχῶς παρατηρεῖται ὅχι μόνον εἰς ὅλα τὰ κράτη, τὰ ὁποία ἐγνώρισαν κατοχήν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ ὁποία δὲν ἐγνώρισαν κατοχήν. Τελεία διαφθορὰ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τελεία διαφθορὰ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ἀμερικὴν. Ἡ οἰκογένεια εἰς τὴν Ἀγγλίαν διέρχεται ἠθικὴν κρίσιν. 300.000 αἰτήσεις διαζυγίων ὑπάρχουν εἰς τὰ Ἀγγλικά Δικαστήρια. 56.000 νόθα παιδιά ἔχει περισυλλέξει ἀπὸ τοὺς δρόμους ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, ἐκτὸς τῶν μυστικῶν καὶ ἀγνώστων ἐπεισοδίων καὶ σκανδάλων. Τὰ περισσότερα κορίτσια μέχρι τοῦ 20 ἔτους καὶ πολλὰ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου των εὐρίσκονται εἰς κατάστασιν ἐγκυμοσύνης, διότι αἱ νέα θεωρίαι περὶ τοῦ ἐλευθέρου ἔρωτος ἐρριζοβόλησαν ἐπικινδύνως εἰς τὰς ψυχὰς τῆς νεολαίας. Εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας κατὰ τὸ 1945—46 80.000 παράνομα βρέφη ἐγεννήθησαν ἀπὸ νεανίδας, αἵτινες ἐζήτησαν ἐργασίαν εἰς τὰς μεγαλουπόλεις ἢ μετέβησαν δι' ἀνωτέρας σπονδὰς, καὶ τὰ ὁποία πωλοῦνται ἤδη εἰς τὴν μαύρην ἀγορὰν καὶ ἀγοράζονται ἀπὸ ἀτέκνους γονεῖς.

Τί νὰ περιμένῃ κανεὶς, ὅταν οἱ ἀνήλικοι βλέπουν τοὺς γονεῖς των καὶ γενικῶς τοὺς γύρω των νὰ ἀλληλοισακώνωνται, νὰ ἡβρίζονται, νὰ κλέπτουν καὶ νὰ διαπράττουν διαφόρους ἀνηθικότητας καὶ γενικῶς, ὅταν ὁ πατέρας ἔχῃ φίλην καὶ ἡ μητέρα φίλον;

(Ἀκολουθεῖ)

στηρότητα της φράσεώς μου, οὐδέποτε μετεχειρίσθην λόγους ισοδυνάμους πρὸς ἐκείνους τοὺς ὁποίους αὐτὸς μετεχειρίσθη κρίνων τὸν Κάλβον. Πολὺ δὲ περισσώτερον οὐδέποτε μετεχειρίσθην ἐγὼ ἐκφράσεις ἀναλόγους πρὸς ἐκείνας τὰς ὁποίας ἐχρησιμοποίησεν ὁ κ. Ἀνδριώτης διὰ τὰ ἐλέγξῃ τὸν μακαρίτην καθηγητὴν Γ. Ἀποστολάκη (Ἰδ. τοῦ βιβλίου μου «Ἡ γλῶσσα τοῦ Κάλβου» σ. 13) ἢ τὸν τέως προϊστάμενόν του καθηγητὴν κ. Φ. Κουκουλὲν (Ἰδ. Byz.—neugr. Jahrb. 17 (1943) σ. 108 καὶ ἐξ.).

Ἄλλ' ὁ κ. Δημαρᾶς μὴ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν τοὺς μὴ παροικοῦντας τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ γνωρίζοντας πρόσωπα καὶ πράγματα, προσπαθεῖ νὰ με παραστήσῃ ὡς... ὕβριστήν τοῦ κ. Ἀνδριώτη. Τοῦτο τοῦ χρειάζεται, διότι θὰ βοηθήσῃ αὐτὸν κατωτέρω νὰ εἰσαγάγῃ νέαν καὶ περιορῶν μέθοδον κριτικῆς, καθ' ἣν πρέπει νὰ ἐξετάζωνται *«τὰ ζητήματα τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου καὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἥθους»* τοῦ τρόπου, δηλαδή, *«μὲ τὸν ὁποῖο ὁ συγγραφέας χρησιμοποιεῖ τὰ ὅσα γνωρίζει»*.

Ὁ τρόπος *«μὲ τὸν ὁποῖο ὁ συγγραφέας χρησιμοποιεῖ τὰ ὅσα γνωρίζει»* δύναται κάλλιστα καὶ ἀριστα νὰ ἐλεγχθῇ ἐκ τῆς κριτικῆς τῆς μεθόδου, ἣν ἀκολουθεῖ οὗτος. Ἡ ἀστυνομικὴ ἐνέργεια τοῦ ἐλέγχου τοῦ *«ἐπιστημονικοῦ ἥθους»* ἐμφανίζει περίπτωσιν ἐφαρμογῆς, ὅταν πρόκειται καταφανῆς ἐνδιάθετος προθέσις τοῦ συγγραφέως νὰ διαστρέψῃ τὴν ἀλήθειαν, ὅτε βεβαίως δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ *«ἐπιστημονικῆς μεθόδου»*, ἂν πράγματι ἐπιστήμη εἶναι ἡ κατάκτησις καὶ ἀπόδειξις τοῦ ἀληθοῦς. Ἐπομένως ἡ ἀνωτέρω ὑπὸ τοῦ κ. Δημαρᾶ προτεινομένη διμερὲς ἐξέτασις τοῦ κρινομένου ἔργου, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ κατὰ τὸ κοινῶς λεγόμενον *«ἀέρας φρέσκος»*, ὅταν πρόκειται ἀληθῶς περὶ κρίσεως ἐπιστημονικοῦ ἔργου.

Τὰ πράγματα ὅμως ἔχουσιν ἄλλως, ὅταν πρόκειται περὶ ἐλέγχου κριτικῆς, τοῦ τύπου τῶν κριτικῶν, τὰς ὁποίας ἐπιχειρεῖ ὁ κ. Δημαρᾶς. Δὲν εἶμαι ἐγὼ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ὑπεστήριξε καὶ ἀπέδειξε προσφάτως ὅτι ὁ κ. Δημαρᾶς ἀρέσκειται νὰ ἐντάσσεται εἰς *«κλίνας»* καὶ νὰ ἐνεργῇ ὡς ὁπαδὸς αὐτῶν τὴν πολιτικὴν τοῦ *«ἀμείλιχτου διωγμοῦ κάθε ἔργου, κάθε προσώπου, πού ἔτυχε νὰ βρίσκειται ἔξω ἀπὸ τὸν μαντρότοιχο τῆς κλίκας»* (Ἰδ. Ν. Ἑστίας ἐνθ. ἀν.). Ἐάν τοῦτο εἶναι ἀληθές, τότε βεβαίως πρέπει ὁ ἐλεγχος τῶν γραφομένων του νὰ ἀποδεικνύῃ ὅτι γράφων οὗτος ὅσα γράφει, δὲν ἐπιχειρεῖ τὴν εὔρεσιν τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ τὴν ἐπὶ βλάβῃ αὐτῆς ὑπεράσπισιν τῶν ὁπαδῶν τῆς *«κλίκας»*, τῆς ἀναλόγου πρὸς τὴν περίστασιν *«κλίκας»*, διότι ἀτυχῶς ὁ κόσμος ἐντὸς τοῦ ὁποίου κινεῖται ὁ κ. Δημαρᾶς, ἀποτελῶν αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν *«κλίαν»*, ὑποδιαιρεῖται εἰς ἄλλας πολλὰς *«κλίνας»*, ποικιλομένας ἀνάλογως τῶν περιστάσεων.

Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς περὶ ἐμοῦ κριτικῆς τοῦ κ. Δημαρᾶ ἔχομεν τὴν περίπτωσιν τῆς ἐπιθέσεως ἐναντίον μου ὁπαδοῦ *«κλίκας»*, μᾶς ἀπὸ τὰς πολλὰς, ἢ μᾶλλον ἐκείνης τῆς *«κλίκας»* ἀπὸ τῆς ὁποίας πηγάζουν αἱ λοιπαί. Ὁ κ. Δημαρᾶς, ὁ ὁποῖος θὰ ἔπρεπε πρωτίστως νὰ συζητήσῃ ἐν τῇ κριτικῇ ὅσα περὶ αὐτοῦ γράφω ἐν τῷ βιβλίῳ μου, ὑποκρίνεται τὸν *«ἀνήμερον»*, ἀποφεύγει νὰ λάβῃ οἷανδήποτε θέσιν εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰδικῶς εἰς τὸ ἀναφύεν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ αὐτοῦ ζήτημα καὶ ἀναλαμβάνει νὰ δικηγορήσῃ ὑπὲρ τοῦ κ. Ἀνδριώτη. Ὁχι βεβαίως διότι ὁ κ. Ἀνδριώτης ἔχει ἀνάγκη τῆς ἐπιστημονικῆς ὑποστηρίξεως τοῦ κ. Δημαρᾶ, ἀλλὰ διότι ὁ κ. Ἀνδριώτης ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ συζητήσῃ μετ' ἐμοῦ αὐστηρῶς ἐπὶ τῆς οὐσίας τοῦ ζητήματος τῆς γλώσσης τοῦ Κάλβου. Προσέρχεται λοιπὸν ἐθέλοντῆς ὁ κ. Δημαρᾶς καὶ ἀναλαμβάνει νὰ με πλήξῃ ἐκ τῶν ὀπισθεν.

Ἡ μέθοδος, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν εἶναι μὲν πονηρά, ἀλλὰ δὲν εἶναι καθόλου εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ ἐλέγχου, διὰ τῆς ἐφαρμογῆς ἀκριβῶς ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος προτείνει, ἥτοι τῆς ἐρεῖνης *«τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἥθους... τοῦ τρόπου, δηλαδή, μὲ τὸν ὁποῖο ὁ συγγραφέας χρησιμοποιεῖ τὰ ὅσα γνωρίζει»*. Νομίζω ὅτι καὶ ἐξ ὧν μέχρι νῦν ἐξέθηκα καὶ ἐξ ὧν πρόκειται νὰ ἀκολουθήσουν ἐμφανίζεται περίπτωσις ἐφαρμογῆς τῆς ὑπὸ

τοῦ ἰδίου τοῦ κ. Δημαρᾶ προτεινομένης μεθόδου, μετὰ τὴν ἀπόδειξιν τῆς καταφανοῦς ἐνδιαθέτου προθέσεως αὐτοῦ νὰ διαστρέψῃ τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν.

Πρὶν ἢ εἰσελθῇ εἰς τὴν περὶ ἐμοῦ κρίσιν αὐτοῦ ὁ κ. Δημαρᾶς, ἀναφερόμενος εἰς τὴν δημιουργήσαν τὴν ὅλην συζήτησιν πραγματείαν τοῦ κ. Ἀνδριώτη γράφει: *«Ταυτόχρονα μὲ τὴν ἐργασία μου δημοσιευμένη στὸ σχετικὸ «Ἀφιέρωμα» τῆς «Νέας Ἑστίας» (Χριστούγεννα 1946), ὁ καθηγητὴς κ. Ν. Π. Ἀνδριώτης ἔδωκε στὸ ἴδιο τεῦχος τῆς «Νέας Ἑστίας» μιὰ ἐμπεριστατωμένη μελέτη του μὲ τὸν τίτλο: «Ἡ γλῶσσα τοῦ Κάλβου». Στὴν μελέτη αὐτὴν ὁ καθηγητὴς Ἀνδριώτης τονίζει, ὅπως καὶ οἱ περισσότεροι μελετητὲς τοῦ ποιητῆ, τὰ ἀρχαῖα στοιχεῖα τῆς Καλβικῆς γλώσσας καὶ ἀναγνωρίζει ὅτι εἰσάγονται «συνειδητὰ, σκόπιμα». Ἐνῶ ὅμως πλησιάζει ἔτσι πολὺ στὴν ὁρθή, κατὰ τὴν κρίση μου, ἐρμηνεία τῆς γλωσσικῆς ἰδιορρυθμίας τοῦ Κάλβου, εἰσάγει διάφορα δευτερεύοντα ἐρμηνευτικὰ στοιχεῖα (ἀπουσία γλωσσικοῦ αἰσθητηρίου, στιχουργικὲς δυσχερεῖες, ἀγνοία τῆς γλώσσας) ποὺ, καὶ ἂν ὑπάρχουν, ἀποτελοῦν σύνδρομα αἰτία ποὺ δὲν ὁλοκληρώνουν ἀπὸ τῆς γλωσσικῆς ἀποψῆς τὴν προσωπικότητα τοῦ ποιητῆ. Νομίζω πολὺτιμὴ τὴν ἐργασία του γιὰ ὅ,τι ἀφορᾷ στὴν κωδικοποίηση τῆς γλώσσας τοῦ Κάλβου, ἀλλὰ μὲν ἔπιφυλακτικὸς μπροστὰ στὰ συμπεράσματά της ποὺ μοῦ φαίνονται φτωχά, ὅπως καὶ μπροστὰ στὶς αἰσθητικὲς κρίσεις του γιὰ τὴν ποίηση τοῦ Κάλβου, μὲ τίς ὁποῖες διαφωνῶ».*

Αὐτὰ λέγονται εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ κ. Δημαρᾶ ἐπιστημονικὴ κριτικὴ. Διαφωνεῖ πρὸς τὰ γλωσσολογικὰ συμπεράσματα καὶ τὰς αἰσθητικὰς κρίσεις τοῦ συγγραφέως, δηλαδή πρὸς ὅ,τι ἀκριβῶς ἐπεχείρησεν ὁ κ. Ἀνδριώτης νὰ ἀποδείξῃ, ἥτοι ὅτι ὁ Κάλβος ἠγνόει τὴν γλῶσσαν καὶ ἔστερεῖτο ἀξιολόγου ποιητικῆς πνοῆς. Μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ συμφωνοῦμεν μετὰ τοῦ κ. Δημαρᾶ, διότι καὶ ἐγὼ εἰς τὰ αὐτὰ συμπεράσματα κατέληξα, ἀφοῦ ὅμως ἀπέδειξα προηγουμένως ὡς ἐπιστημονικῶς ἐσφαλμένα ὅσα ὁ κ. Ἀνδριώτης ἔγραψε ἐναντίον τοῦ ποιητοῦ τῶν Ῥόδων.

Ἀπὸ τοῦ σημείου ὅμως αὐτοῦ καὶ ἐξῆς ἀρχίζει νὰ διακρίνηται ἡ προθέσις τοῦ ὁπαδοῦ τῆς *«κλίκας»*.

Ἰδοὺ ἀπτὰ τὰ δείγματα τῆς κριτικῆς ἀπροσωποληψίας τοῦ κ. Δημαρᾶ. Τὰ γλωσσολογικὰ συμπεράσματα τοῦ κ. Ἀνδριώτη φαίνονται εἰς αὐτὸν *«φτωχὰ»* καὶ πρὸς τὰς αἰσθητικὰς αὐτοῦ κρίσεις περὶ τοῦ ποιητοῦ *«διαφωνεῖ»*. Τοῦτο ὅμως οὐδὲν σημαίνει. Ὁ κ. Ἀνδριώτης εἰσάγει εἰς τὴν ἔρευναν αὐτοῦ διάφορα *«δευτερεύοντα»*, κατὰ τὸν κ. Δημαρᾶν, ἐρμηνευτικὰ στοιχεῖα: *«ἀπουσία γλωσσικοῦ αἰσθητηρίου, στιχουργικὲς δυσχερεῖες, ἀγνοία γλώσσας»*, τὰ *«δευτερεύοντα»* δὲ ταῦτα ἐρμηνευτικὰ στοιχεῖα *«δὲν ὁλοκληρώνουν ἀπὸ τῆς γλωσσικῆς ἀποψῆς τὴν προσωπικότητα τοῦ ποιητῆ»*. Εἶναι πιθανὸν ὁ κ. Δημαρᾶς νὰ ὑπέλαβεν ὡς πολὺ ἀφελεῖς τοὺς ἀναγνώστας τῆς *«Παιδείας»* καὶ νὰ μὴ ἐθεώρησεν ἑαυτὸν ὑποχρεωμένον νὰ σεβασθῇ τὴν νοημοσύνην των. Δὲν ἐσκέφθη ὅμως, ὅτι εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τὰ γραφόμενά του θὰ ἐτίθεντο ὑπὸ τὴν κρίσιν καὶ εἰδικῶν, θὰ ἐτίθεντο ὑπὸ τὴν κρίσιν καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ κ. Ἀνδριώτη, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπομείνῃ αὐτὴν τὴν εἰς βάρος τῆς ἐπιστήμης, ἣν θεραπεύει, διαστρέβλωσιν τῶν πραγμάτων.

Ἐδῶ ἔρχεται εἰς καθήκον τῆς Γλωσσολογίας, ὁ κ. Ἀνδριώτης, γράφει ὁλοκληρὸν μελέτην περὶ τῆς γλώσσης τοῦ Κάλβου, ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ ποιητὴς ἔστερεῖτο γλωσσικοῦ αἰσθητηρίου, ὅτι δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ στιχουργῇ ἀναμαρτήτως καὶ ὅτι ἠγνόει τὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἔγραφε, καὶ ὁ κ. Δημαρᾶς ὑποστηρίζει σοβαρῶς, ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι *«δευτερεύοντα»* ἐρμηνευτικὰ στοιχεῖα *«ποὺ καὶ ἂν ὑπάρχουν δὲν ὁλοκληρώνουν ἀπὸ τῆς γλωσσικῆς ἀποψῆς τὴν προσωπικότητα τοῦ ποιητῆ»*! Ποῖα λοιπὸν εἶναι τὰ *«πρωτεύοντα»* ἐρμηνευτικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπουν εἰς ἡμᾶς νὰ συλλάβωμεν *«ἀπὸ τῆς γλωσσικῆς ἀποψῆς τὴν προσωπικότητα τοῦ ποιητῆ»*;

Ἀπάντησις εἰς τὸ ἀδυσώπητον αὐτὸ ἐρωτηματικὸν δὲν ὑπάρχει, διότι ὁ κ.

Δημαρᾶς ἔγραψε τὰ ἀνωτέρω δικηγορῶν χάριν τῶν ἀφελῶν καὶ ὄχι κατ' ἐπιστήμην κρίνων.

Ἐκεῖ ὅμως ὅπου καταδεικνύεται τὸ μέγεθος τῆς κριτικῆς «ἀνωτερότητας» τοῦ κ. Δημαρᾶ, εἶναι ὅταν οὗτος, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι «διαφωνεῖ» πρὸς τὰς αἰσθητικὰς κρίσεις τοῦ κ. Ἀνδριώτη καὶ εὐρίσκει «φτωχὰ» τὰ γλωσσολογικά του συμπεράσματα, κρίνει ἐν τούτοις τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ «ἐμπεριστατωμένην» καὶ «πολύτιμη... γὰρ ὅτι ἀφορᾷ στὴν κωδικοποίηση τῆς γλώσσας τοῦ Κάλβου».

Πρόκειται πλέον περὶ καθαρᾶς προσπάθειας τοῦ κ. Δημαρᾶ νὰ καταπλήξῃ τὸν ἀναγνώστην διὰ τοῦ δυσνοήτου «κωδικοποίηση». Ὁ κ. Δημαρᾶς δὲν εἶναι ἀφελὴς καὶ γνωρίζει πολὺ καλῶς ὅτι ὁ κ. Ἀνδριώτης δὲν ἐπεχείρησε τὸ παρὰπαν «κωδικοποίηση τῆς γλώσσας τοῦ Κάλβου». Οὐδὲ ἐν—ἐπαναλαμβάνω οὐδὲ ἐν—στοιχείον τῆς γλώσσας τοῦ Κάλβου ἐκωδικοποίησεν ὁ Ἀνδριώτης, οὔτε τὸ γλωσσάριον, οὔτε τὰ γραμματικὰ στοιχεῖα τοῦ λόγου του (ῥήμα, ὄνομα, ἐπίρρημα κ.λ.π.), οὔτε τὰ συντακτικὰ σχήματα τοῦ ποιητοῦ, οὔτε τὰ στιχογραφικὰ αὐτοῦ μέσα, οὔτε τίποτε ἀπολύτως. Ἐπεχείρησεν ἐπὶ μέρους παρατηρήσεις, ἀφορώσας εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ καλὴν ἢ κακὴν χρῆσιν τῆς γλώσσας, ἀφορώσας ἀκόμη καὶ εἰς τὴν στιχογραφικὴν ἱκανότητα τοῦ Κάλβου καὶ εἰς τὸ ποιητικὸν αὐτοῦ αἶσθημα, ἀλλὰ περὶ κωδικοποιήσεως οὐδὲ λόγος εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ. Οὐδὲν στοιχείον τῆς γλώσσας τοῦ ποιητοῦ ἐξήντησε κατὰ τὴν ἔρευναν αὐτοῦ ὁ κ. Ἀνδριώτης εἰς τρόπον ὥστε, ἔστω καὶ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸ ἐν τούτῳ στοιχεῖον, νὰ δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι πρόκειται περὶ «κωδικοποίησης». Ὁ κ. Δημαρᾶς γνωρίζει πολὺ καλῶς πάντα ταῦτα, ἀνελεύθερος ὅμως εἰς τὴν κρίσιν αὐτοῦ, προβάλλει τι τὸ ὅποιον δὲν πιστεύει καὶ τοῦτο πρὸς ὠρισμένον εὐδιάκριτον σκοπὸν. Καὶ ὅμως αὐτὸ δὲν τὸν ἐμποδίζει εὐθύς ἐν συνεχείᾳ νὰ ὁμιλήσῃ περὶ δῆθεν ἰδικῆς μου «ἐμπάθειας», ἢ ὅποια μὲ «ἐμπόδιση» νὰ ἱστορήσω «σωστὰ τὰ πράγματα» καὶ ἀκόμη χειρότερον νὰ εἴπῃ περὶ ἐμοῦ καὶ δὴ καὶ προκειμένου περὶ ζητημάτων, τὰ ὅποια, ὡς ἀπέδειξα ἀνωτέρω, δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ κρίνῃ, τὰ... ἥκιστα ἐμπαθῇ ἐκεῖνα: «τέτοιες ἐνέργειες εἶναι ζητήματα ἡθους».

Ὡλισμένος διὰ τῶν ἀνωτέρω... ἀπροσωπολήπτων κριτικῶν ἐφοδίων ὁ κ. Δημαρᾶς ἐπιχειρεῖ νὰ κρίνῃ τὴν οὐσίαν τοῦ βιβλίου μου, καταβάλλων, ὅπως ἰσχυρίζεται, συνειδητὴν προσπάθειαν «γὰρ νὰ λείψῃ κάθε ἔχνος ὑποκειμενισμοῦ ἀπὸ τὸ σημειωμὰ» του. Πόσον δύσκολον εἶναι νὰ ἀποδείξῃ ἀληθῆ τὸν ἰσχυρισμὸν του αὐτὸν ὁ κ. Δημαρᾶς! Διαψεύδει αὐτὸς ἑαυτὸν ἀνὰ πᾶν βῆμα τῆς κριτικῆς του πορείας.

Ἀντιπαρέρχομαι ὠρισμένα «κωφὰ βέλη», σκοποῦντα νὰ δημιουργήσουν εἰς τὸν ἀναγνώστην τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι δῆθεν ἐξ οἴκτου πρὸς ἐμὲ κινούμενος ἀποφεύγει νὰ ἀποκαλύψῃ πλήθος ἀμέτρητον σφαλμάτων τοῦ βιβλίου μου (πβ. σ. 765 β. στ. 10—6, κάτωθεν, σ. 766 α. στ. 1—7, σ. 767 β. στ. 13—17, αὐτόθ. στ. 14—13 κάτωθεν, σ. 768 α. στ. 2—3 καὶ σ. 768 β. στ. 19—21). «Ἐτέτοιες ἐνέργειες» δὲν εἶναι ἔργον πνευματικοῦ ἀνδρὸς κρίνοντος ἐπιστήμονα, ἀλλὰ πραγματικῶς «εἶναι ζήτημα ἡθους», καὶ θὰ παραμείνουν τοιοῦτον μέχρις ὅτου ὁ κ. Δημαρᾶς ἀποδείξῃ πῶς καὶ ποῦ σφάλλομαι εἰς τὰς ἀνωτέρω περιπτώσεις.

Ἄς ἴδωμεν νῦν πῶς ὁ κ. Δημαρᾶς κρίνει τὴν οὐσίαν τῶν ἐπιστημονικῶν μου ἀπόψεων περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Κάλβου.

Προλογίζων τὸ βιβλίον μου ἐχαιρέτισα τὴν ἐπὶ κατοχῆς ἀπόφασιν τῆς «Νέας Ἑστίας», ἥτις ἐπιθυμοῦσα νὰ συμβάλῃ καὶ αὐτὴ διὰ νὰ κρατηθοῦν «δρῦες οἱ ψυχές» τῶν Ἑλλήνων, ἐφρόντισε νὰ προβάλλῃ τὸ ἔργον δύο πνευματικῶν μορφῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, τοῦ Παπαδιαμάντη καὶ τοῦ Κάλβου. Συνδυάζων δὲ τὴν εἰλικρινῶς ἐθνικὴν ταύτην ἀπόφασιν τῆς «Νέας Ἑστίας», πρὸς τὸ γεγονὸς ὅτι καὶ ὅταν ἐδέχθημεν τὴν Ἰταλικὴν ἐπίθεσιν, ἡ πνευματικὴ Ἑλλὰς ἀντεμετώπισε τὸν εἰσβολέα διὰ στόματος τοῦ Α. Παράσχου, καθαρολόγου καὶ τούτου, ἔχα-

ρακτήρισα τὸ πρᾶγμα ὡς πιθανὴν ἐπαλήθευσιν τῆς βεβαιότητος τοῦ Παλαμᾶ, ὅτι θὰ ἔλθῃ ποτὲ ἡ ἡμέρα τοῦ διαφωτισμοῦ τῆς φιλολογικῆς συνειδήσεως «τῆς πατρίδος ἡμῶν».

Ὁ κ. Δημαρᾶς ἐπειράχθη, διότι ἐξῆρα τὴν προβολὴν τῶν καθαρολόγων τούτων λογοτεχνῶν καὶ ἠθέλησε νὰ μετριάσῃ τὴν σοβαρότητα τῆς παρατηρήσεώς μου διὰ τῶν... ἐπιχειρημάτων, ὅτι τόσο κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀλβανικοῦ πολέμου ὅσον καὶ εἰς τὸν μυστικὸν τύπον τῆς κατοχῆς ἐχρησιμοποιήθησαν κείμενα πατριωτικὰ «τῆς δημοτικῆς, φυσικῆς, γλώσσας», ὅτι κατὰ τὴν κηδείαν τοῦ Παλαμᾶ «τραγουδήθηκε» ὁ ἐθνικὸς ὕμνος καὶ ὅτι τέλος τὰ διάφορα «τεύχη Παλαμᾶ», ἐξεδόθησαν ἐπὶ κατοχῆς. Ἐγὼ ὅμως ὁμίλησα περὶ ἐπιστροφῆς, ἥτοι περὶ μεθοδικῆς κατὰ προτίμησιν χρησιμοποίησεως δι' ἐθνικοὺς σκοποὺς τοῦ ἔργου τῶν ἀνωτέρω λογοτεχνῶν. Ἡ «Νέα Ἑστία» δηλαδὴ ἐξέδωκεν ἐπὶ κατοχῆς τὸ τεῦχος Παπαδιαμάντη, διότι ἐσκέφθη «πῶς τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ ἑλληνικῇ ἀπόγνωσιν μόνο ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης μπορούσε νὰ τὴν κρατήσῃ στὰ χέρια του, νὰ τὴν γλυκάνει λίγο καὶ σιγὰ-σιγὰ νὰ τὴν δαπύσῃ μὲ πίστη, μὲ τὴν ἀκατανίκητη καὶ δημιουργικὴ πίστη του», ἐπεχείρησε δὲ νὰ ἐκδώσῃ τὸ τεῦχος Κάλβου, διότι ἐνόμισεν, ὅτι «ὁ Ἀνδρέας Κάλβος ἔπρεπε νὰ ὑψωθεῖ ἀνάμεσα στὴ δουλειὰ ἀρρενωπὸς καὶ προκλητικὸς, ποιητὴς καὶ Ἑλληνας». Ὁ ἐθνικὸς ὕμνος, ὅστις ἐψάλλετο ὄχι μόνον εἰς τὴν κηδείαν τοῦ Παλαμᾶ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὅπουδήποτε προεβάλλετο ἐθνικὴ ἀντίστασις, δὲν ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς ποίημα τοῦ Σολωμοῦ, ἀλλ' ὡς ἐθνικὸς ὕμνος, ὡς ἐθνικὸν σύμβολον. Τέλος τὰ «τεύχη Παλαμᾶ» ἐξεδόθησαν ἐπὶ κατοχῆς, δι' οὗς λόγους ἐξέδωκεν ἡ «Νέα Ἑστία» τὸ τεῦχος Παπαδιαμάντη καὶ ἐπεχείρησε νὰ ἐκδώσῃ τὸ τεῦχος Κάλβου ἢ διὰ τὸ γεγονὸς ὅτι τότε ἀπέθανεν ὁ ποιητής; Τίνα σχέσιν ἔχουν τὰ «ἐπιχειρήματα» αὐτὰ τοῦ κ. Δημαρᾶ πρὸς ὅσα ἐγὼ ὑπεστήριξα; Καὶ ὅμως ἰδοὺ ἡ κρίσις του: «Φανερόν ὅτι στὰ ζητήματα αὐτὰ ἓνα πάθος ἐμπόδισε τὸν κριτικὸν νὰ ἱστορήσῃ σωστὰ τὰ πράγματα!»

Εἰς τὸ ἀνωτέρω εἰσαγωγικὸν σημειωμὰ μου προέταξα τὴν ἐξῆς γενικὴν κρίσιν: «Κατὰ τὰς ἀγωνιώδεις στιγμὰς τῶν ἐθνικῶν κινδύνων αἱ πνευματικαὶ δυνάμεις ἐπιστρατεύονται διὰ νὰ τονώσουν τὸ φρόνημα καὶ νὰ κρατήσουν ὑψηλὰ τὰς καρδίας τοῦ δοκιμαζομένου λαοῦ. Οὐδεμία δὲ κριτικὴ δύναται νὰ ἐκτιμήσῃ καὶ καταξιώσῃ τὸ ἔργον λογοτέχνου τινὸς τόσο, ὅσον ὁ ἐθνικὸς πυρετὸς τῶν στιγμῶν ἐκείνων, κατὰ τὰς ὁποίας σύμπαν τὸ ἔθνος ἀποβλέπει πρὸς τὰς πνευματικὰς αὐτοῦ ἀξίας, διὰ νὰ ἀντλήσῃ θάρρος, παραδείγματα, κατευθύνσεις».

Ὁ περιεργὸς κριτικὸς μοῦ παρατηρεῖ ὅτι «τὸ ἀξιολογικὸν αὐτὸ κριτήριο δὲν εἶναι παραδεκτὸν ἀπὸ τὴν φιλολογία... Δύο πράγματα ξεχωριστά: ἡ πατριωτικὴ συγκίνησις ποὺ προκαλεῖ ἓνας ποιητὴς σὲ «σύμπαν τὸ ἔθνος» καὶ ἡ καταξίωσις τοῦ ἔργου ἐνὸς λογοτέχνου καὶ τὰ δύο τὰ ἐξετάζει ἡ φιλολογία χωρὶς νὰ τὰ ἀνακατεύει». Ὁ κ. Δημαρᾶς παρεμφερῶς τοὺς λόγους μου προσπαθῶν νὰ πείσῃ ὅτι ὁ μεθ' οὗ συζητῇ «Ὑφηγητὴς τῆς γλωσσολογίας, δὲν ἀναμέτρησε ἀκριβῶς τὶς δυνάμεις του, πρὶν μπεῖσ' ἐναντὶ ἀγῶνα τοῦ ὁποίου τὸ θέμα δὲν εἶναι στενὰ γλωσσολογικόν». Ἀλλ' ἐρωτᾶται: Παραγνώρισα ἐγὼ ἢ ἡρνήθην τὴν ἔξω τοῦ ἐθνικοῦ πυρετοῦ καταξίωσιν τοῦ ἔργου ἐνὸς λογοτέχνου; Ὑπετίμησα τὴν κριτικὴν ἀξιολόγησιν μιᾶς πνευματικῆς ἀξίας πέρα πάσης ἑωτερικῆς ἐπιδράσεως; Ἀπλῶς ἐξῆρα τὸν πανίσχυρον παράγοντα τοῦ ἐθνικοῦ πυρετοῦ, ὡς τὸν κατ' ἐξοχὴν δυνάμενον νὰ ἐπιβάλλῃ τὸ ἔργον λογοτέχνου τινός, εἰπὼν ὅτι οὐδεμία ἄλλη δύναμις εἶναι ἰσχυρὰ πρὸς τοῦτο «τόσον, ὅσον» αὐτός.

Ἀπὸ ποίαν φιλολογίαν «δὲν εἶναι παραδεκτὸν» τὸ ἀξιολογικὸν αὐτὸ κριτήριον; Πρὸς ποίους ἀναγνώστας ἀπευθύνεται λοιπὸν ὁ κ. Δημαρᾶς καὶ (διὰ νὰ μεταχειρισθῶ καὶ πάλιν τὴν φράσιν του) ποίους «προσπαθεῖ νὰ γελάσῃ»;

Ἐπείγομαι ὅμως νὰ φθάσω εἰς τὸ κέντρον βαρύτητος τῆς κριτικῆς τοῦ κ. Δημαρᾶ, διότι φοβοῦμαι ὅτι ὁ ἀναγνώστης μου θὰ ἐκουράσθῃ πλέον παρακολου-

Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΟΛΛΑΝΔΙΑ

Συνέδριον οικογενειακής αγωγής.—Το Σωματεῖον διὰ τὴν Ἀνακαίνισιν τῆς Ἀγωγῆς καὶ τῆς Διδασκαλίας ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Συνδέσμου πρὸς προστασίαν καὶ αὐγὴν τῆς παιδικῆς ἡλικίας καὶ τοῦ Συνδέσμου Montessori ὠργάνωσεν ἐν συνέδριον διὰ τὴν οἰκογενεῖαν, τὸ ὁποῖον ἔλαβε χώραν ἐν Οὐτρέχτῃ ἀπὸ 9—11 Ἀπριλίου τοῦ 1947. Κατὰ τὰς ἑρεῖς ταύτας ἡμέρας γονεῖς καὶ διδάσκαλοι ἀντήλλαξαν γνώμας ἐπὶ προβλημάτων σχετικῶν μὲ τὴν οἰκογενειακὴν αὐγὴν: ὡς τοῦ κύρους τῆς οἰκογενείας, τῆς σχολικῆς καὶ ψυχικῆς αὐγῆς τῶν παιδιῶν, τῶν διαμαχῶν μετὰ τὸν γονεῶν καὶ τέκνων, τῆς καλαισθητικῆς αὐγῆς ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, τῶν ἀνωμάτων παιδιῶν, τῶν ἀνατρεπτικῶν ἰδεῶν παρὰ τῇ νεολαίᾳ καὶ τῇ οἰκογενείᾳ, τοῦ παιγνιδίου κλπ. Τοῦ συνεδρίου προήδρευεν ὁ κ. Kees Boeke, ὁ ὁποῖος ἐπέμεινεν ἐπὶ τῆς ἀνάγκης τῆς πνευματικῆς διαφωτίσεως τῆς οἰκογενείας. Κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς συνεδριάσεως τῆς ὁλομελείας τοῦ συνεδρίου οἱ σύεδροι ἔσχον τὴν εὐτυχίαν ν' ἀκούσουν τὴν Καν Montessori, ἡ ὁποία ἐπισκεπτομένη διὰ πρώτην φοράν ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ πολέμου τὴν Ὀλλανδίαν ὡμίλησε δημοσίᾳ περὶ «τῆς αὐγῆς τοῦ νέου ἀνθρώπου». Τὸ συνέδριον διωργάνωσεν ἐπίσης ἔκθεσιν, ἐν ᾗ ἐπιδείχθησαν διάφορα δημοσιεύματα περὶ τῆς παιδικῆς ἡλικίας, βιβλία διὰ παιδιά, παιγνίδια παιδαγωγικά καὶ ἐργασίαι καὶ ἀντικείμενα ἐκτελεσθέντα ὑπὸ μαθητῶν τῶν σχολείων Montessori.

ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ

Σχολικαὶ βιβλιοθήκαι.—Διὰ Νομοθετικοῦ διατάγματος δημοσιευθέντος ἐσχάτως καθορίζεται ἡ σύστασις σχολικῶν βιβλιοθηκῶν ἐν τοῖς σχολείοις τῆς Στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως. Αἱ βιβλιοθήκαι αὗται θὰ εἶναι προσίται ὅχι μόνον εἰς τοὺς σημερινοὺς μαθητάς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πρῶν τοιοῦτους δανειζόμενους βιβλία πρὸς ἀνάγνωσιν κατ' οἶκον. Μία τοιαύτη βιβλιοθήκη ἡμπορεῖ νὰ χρη-

σιμοποιηται ὑπὸ περισσοτέρων σχολείων, ἐὰν ταῦτα εὐρίσκωνται πλησίον τοῦ κεντρικοῦ σχολείου, ἐν ᾧ ἡ βιβλιοθήκη. Αἱ σχολικαὶ βιβλιοθήκαι θὰ λαμβάνουν βοηθήματα παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας, τῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν καὶ παρ' ἰδιωτῶν. Τὰ βιβλία θὰ ἐκλέγη εἰδικῇ ὑπηρεσίᾳ ἐξαρτωμένη ἀπὸ τὸ Ἐθνικὸν Συμβούλιον ἐκπαιδεύσεως.

ΕΛΒΕΤΙΑ

Σχέσεις σχολείου καὶ οἰκογενείας.—Ἐν Ἑλβετίᾳ καλοῦνται οἱ γονεῖς ἀπαξ τοῦ ἔτους νὰ παρίστανται ἐπὶ μίαν ἡμέραν εἰς τὰ παρεχόμενα ἐν τῷ σχολείῳ μαθήματα τῶν τέκνων τῶν. Τότε λαμβάνουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀντιληφθῶν τὴν συμπεριφορὰν τῶν τέκνων τῶν ἐν ἀτμοσφαίρᾳ ὅλως διαφόρῃ τοῦ οἰκογενειακοῦ τῶν περιβάλλοντος καὶ νὰ γνωρίσουν καλὺτερον τοὺς διδασκάλους τῶν. Ἡ ἀναγκαία αὕτη συνεργασία μετὰ τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας δίδει ἀφορμὴν εἰς τὴν συγκρότησιν ἐσπερίδος τῶν γονεῶν, ἡ ἡ λαμβάνει χώραν ἅπαξ τοῦ ἔτους γενικῶς ἐν τοῖς σχολείοις. Πατέρες καὶ μητέρες δεξιούμενοι ὑπὸ τοῦ διδασκάλου τῆς τάξεως δικαιούνται νὰ ἐκφέρουν κατ' αὐτὴν κρίσεις, νὰ ἐκφράζουν ἐπιθυμίας, νὰ δίδουν πρακτικὰς συμβουλὰς. Εἰς τὴν Ἐπιθεώρησιν τοῦ διδάσκοντος προσωπικοῦ «Σχολεῖον καὶ Οἰκογενεῖα», ἡ ὁποία ἀποστέλλεται εἰς ὅλας τὰς οἰκογενείας, καλλιεργεῖται καὶ προάγεται ὁλοῦν ἡ τάσις, ὅπως συσφιγθοῦν οἱ δεσμοὶ μετὰ τὸ σχολεῖον καὶ οἰκογενείας.

Ὑπηρεσία σχολικοῦ κινηματογράφου.—Περίπου 150 κινηματογραφικαὶ ταινίαι εἶναι ἤδη εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἑλβετικῶν σχολείων ἐγκεκριμέναι ὑπὸ εἰδικῆς πρὸς τοῦτο Ἐπιτροπῆς. Ἡ κεντρικὴ ὑπηρεσία σχολικοῦ κινηματογράφου ἐδρεύουσα ἐν Βέρνη ἀσχολεῖται συστηματικῶς μὲ τὴν ἀγοράν, συντήρησιν καὶ διάδοσιν αὐτῶν. Ἐκαστον σχολεῖον δικαιούται νὰ χρησιμοποιῇ ὅσας δὴποτε ἐξ αὐτῶν κατ' ἔτος πληρῶν ἔτησιαν συνδρομὴν ἀνάλογον πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν τοῦ ἀπὸ τῆς τε-

θῶν με ἀνασκευάζοντα τὰ διάφορα ἑτεροζητητικὰ στοιχεῖα τῆς κριτικῆς αὐτοῦ, τὰ ὅποια, ὅσον καὶ ἂν εἶναι ἄφθονα καὶ ἔχουν τοποθετηθῇ ἀριστοτεχνικῶς εἰς τὰ διάφορα σημεῖα τῆς «κριτικῆς» του, εἰς τρόπον ὥστε νὰ προκαταλαμβάνηται ὁ ἀνίδεος τῶν μεθόδων τῆς «κρίσεως» ἀναγνώσεως ἀνὰ πᾶν βῆμα, εἶναι παρὰ ταῦτα ἀνίσχυρα νὰ διασείσουν ἔστω καὶ μίαν λέξιν ἐκ τοῦ περιοχομένου τοῦ βιβλίου μου.

(Ἀκολουθεῖ)

Η ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΧΑΡΙΛΑΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ, Δημ/λου

ΕΠΙ ΤΗ ΛΗΞΕΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΚΗΝΩΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ κηδεμόνας τῶν μαθητῶν

Ἐπὶ τῇ λήξει τῆς Κατασκηνωτικῆς περιόδου, αἰσθάνομαι χρεὸς νὰ ἐπικοινωνήσω μαζί σας καὶ νὰ σὰς δώσω ἐν γενικαῖς γραμμαῖς πληροφορίας γύρω ἀπὸ τὸν σκοπὸν καὶ τὸ ἔργον τῶν Μαθητικῶν ἐξοχῶν καὶ κατασκηνώσεων.

Αἱ Μαθητικά ἐξοχαὶ καὶ κατασκηνώσεις, παλαιὸς θεσμὸς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ Κρατικῆς συνδρομῆς καὶ ἀρωγῆς τοῦ Ὑπουργείου Προνοίας, τῇ μερίμνῃ τοῦ Σοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ἐπεξετάθησαν καὶ εἰς τὰς ἔξω τῆς Ἀττικῆς περιφερείας καὶ ἐλειτούργησαν κατὰ τὴν ἐφετεινὴν περίοδον εἰς τὴν Ἐκπαιδευτικὴν περιφέρειαν Κορινθίας εἰς εὐνυτέραν κλίμακα ὡς καὶ εἰς ἄλλας περιφερείας.

Ὁ θεσμὸς τῶν Μαθητικῶν ἐξοχῶν καὶ κατασκηνώσεων χαρὰν καὶ συγκίνησιν προκαλεῖ σ' ὅσους παρακολουθοῦν τὸ τόσον θεάρεστον καὶ εὐεργετικὸν τούτων ἔργον. Ἀσθενικοί, καχεκτικοὶ καὶ ὑποσιτιζόμενοι, λόγῃ τῶν δυσμενῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν, μαθηταὶ εὐρίσκουν καθαρὰν καὶ ὑγιεινὴν τροφήν, περιποίησην, διδασκαλίαν, ἱατρικὴν παρακολούθησιν καὶ ψυχαγωγίαν καὶ αὐγὴν ψυχικὴν.

Παραλλήλως συζοῦν, συνεργάζονται, δέχονται ἀλληλοβοήθειαν καὶ καλλιεργοῦν προτερήματα καὶ διδάσκονται ἀπὸ τὰ στελέχη τοὺς (διδασκάλους), ἔμπειρα πρόσωπα, τὰ ὑπέρτατα καθήκοντα πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Χριστιανικὴν Πίστιν καὶ τὰ διδάγματα τοῦ Θεοῦ Ναζωραίου, Κυρίου Ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ πρὸς τὴν ἀγαπημένην μας Ἑλλάδα. Ἐμπράκτως ἀσχοῦνται εἰς ἔργα καλά,

τάρτης τάξεως τοῦ δημοτικοῦ καὶ ἀνω. Ἡ ἔτησις συνδρομῇ διὰ τὸν κινηματογράφον εἶναι ἐν φράγον κατ' ἔτος δι' ἕκαστον μαθητὴν. Λαμβάνεται πρόνοια ὅπως γίνωνται παραστάσεις προκαταβολικῶς ἐνώπιον πληρῶν κοινῶν, ἐκ τῶν εἰσπραξέων τῶν ὁποίων νὰ ἀγοράζονται οἱ ἀναγκαῖοι διὰ τὰ σχολεῖα προβολεῖς.

Ὑψηλὰ καὶ ὡραῖα, ἔργα ποὺ μορφώνουν τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν τῶν καὶ ἐμβάλλουν συνηθείας, ποὺ ὠφελοῦν τὴν ὑγείαν τῶν—σωματικὴ καὶ ψυχικὴ—καὶ ἀνυψώνουν τὸ ἠθικὸν ἐπίπεδον τῆς νοσηρᾶς κοινωνίας μας.

Διὰ τοῦτο τονίζομεν ὅτι αἱ Μαθητικά ἐξοχαὶ καὶ κατασκηνώσεις εἶναι τὸ θεραπευτικὸν τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς.

Εἶναι ἀνάγκη δὲ οἱ γονεῖς καὶ κηδεμόνες νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὰ παιδιά τῶν νὰ ἐξακολουθήσουν τὴν ἐφαρμογὴ τῶν καλῶν καὶ ὠφελίμων συνηθειῶν καὶ γνώσεων, ποὺ ἀπέκτησαν τὸν ἓνα μῆνα τῆς κατασκηνωτικῆς περιόδου, τὸν μῆνα τῆς κοινῆς ζωῆς, τῆς ἐπιμελημένης ζωῆς, τὸν μῆνα ποὺ ἐκαλλιέργηθησαν κοινὰ ὄνειρα καὶ ἐλπίδες, τὸν μῆνα τοῦ ἠθικο-θερησκευτικοῦ καὶ Ἐθνικοῦ παλμοῦ, τὸν μῆνα τῆς ἡσυχίας, τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ψυχαγωγίας τούτων. Ἀνεπτύχθη φιλία καὶ γνωριμία μετὰ τῶν. Ἀντήλλαξαν γράμματα μὲ ἄλλας Μαθητικάς κατασκηνώσεις.

Ὁ ἔλεγχος τῶν γονεῶν καὶ κηδεμόνων καὶ ἡ παρακολούθησις ἂν οὗτοι ἐκπληρῶνουν τὰ δεδωμένα ἐπιβάλλεται νὰ συνεχισθῇ, δεδομένου ὅτι ἡ ἀσκήσις τῶν παιδιῶν ἀπαιτεῖ πολὺν χρόνον διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ συνήθεια εἰς ὅτι ὑψηλόν, ἀγαθόν καὶ ὡραῖον πρέπει νὰ ἀποβλέπῃ ἡ αὐγὴ καὶ ἡ μόρφωσις τοῦ Ἑλληνόπαιδος σήμερον ποὺ ἐπικρατεῖ ἀκαταστασία, ἠθικὸς ἐκπαιδευτικὸς, διαφοροὶ αἰρέσεις καὶ διδασκαλ.

Ἀνάγκη νὰ προσέξωμεν τοὺς νέους καὶ νὰ δημιουργήσωμεν εἰς τούτους Χριστιανικὴν καὶ Ἐθνικὴν συνείδησιν.

Ἀνάγκη νὰ δώσωμεν εἰς τὰ παιδιά μας μόρφωσιν Ἑλληνοπρεπῆ καὶ αὐγὴν σύμφωνον μὲ τὰ χριστιανικά διδάγματα καὶ τὰς ἀρετὰς τῶν προγόνων μας.

Ἡ ζωὴ εἰς τὴν Μαθητικὴν ἐξοχὴν ἐν συνεχείᾳ τῆς σχολικῆς καὶ οἰκογενειακῆς ἐκαλλιέργησαν τὰς ἀρετὰς τῆς τάξεως, τῆς ἀκριβείας, τῆς εὐσεβείας, τῆς ὑπακοῆς καὶ πειθαρχίας, τῆς εὐκρινείας, τῆς αὐτοπε-

ποιθήσεως, τῆς ἐργατικότητος, τῆς ἀμνησικακίας, τῆς συνειδήσεως τῆς εὐθύνης, τῆς καθαριότητος, τῆς καλῆς ἐν γένει συμπεριφορᾶς καὶ ἀλληλοβοηθείας πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ ἐκαλλιέργησε αὐτάς ἐπαρκῶς.

Διὰ τῆς κοινῆς προσευχῆς πρὸ τοῦ βωμοῦ (ἐν εἵδει Εἰκονοστασίου, ὁ ὁποῖος εἶχε στηθῇ εἰς τὸ προαύλιον), ὅπου ἐκαίετο κανδήλα ἀναμμένη δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ νυκτὸς πρὸ τῆς εἰκόνης τοῦ Χριστοῦ καὶ διὰ τῆς ἐπάρεσως καὶ ὑποστολῆς τῆς Σημαίας μας, (ἡ ὁποία εἶχε στηθῇ εἰς τὸ προαύλιον παραπλεύρως τοῦ βωμοῦ) κατέστη συνειδητὴ ἡ ὑποχρέωσις καὶ τὸ πρῶτιστον καὶ ἱερὸν καθήκον τῆς ἀγάπης, τῆς πίστεως, τῆς τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης μας πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς τὴν Πατρίδα μας. Ὁ στολισμὸς τοῦ προαυλίου μὲ ἐπιγραφὰς μὲ χρωματιστὰ πετραδάκια ἐδημιούργησαν τὸ καλαισθητικὸν συναίσθημα καὶ ἀνώτερα συναισθήματα ἐνέπνευσαν στοὺς μικροὺς τροφίμους.

Κατόπιν τούτων συνδράμετε ἡθικῶς καὶ ὑλικῶς οἱ δυνάμενοι τὴν ἱερότητα τοῦ θεοῦ εἰς τὸ προσεχὲς μέλλον.

Κατωτέρω παρέχουμεν ἀντίγραφον τοῦ δελτίου ὑγείας, τὸ ὁποῖον ἐτηρήθη παρ' ἡμῶν καὶ συνεπληρώθη κατόπιν ἐξετάσεως

ΜΙΧΑΗΛ ΑΝΔ. ΡΩΞΑΝΑ
Δημ.λ. Οἰνουσῶν Χίου

ΡΙΖΑ ΑΓΩΓΗΣ

Ὁ διδάσκαλος πού ζητεῖ νὰ διδάξῃ τοὺς μαθητὰς του νὰ σέβωνται τοὺς μεγαλύτερους των καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἐν γένει, χωρὶς προηγουμένως νὰ ἔχῃ καλλιεργήσει εἰς τὴν ψυχὴν των τὸν σεβασμὸν πρὸς τὸν ἑαυτὸν των, ὁ διδάσκαλος ἐκεῖνος πού ζητεῖ νὰ ἀναπτύξῃ εἰς τὴν ψυχὴν των μαθητῶν του τὸν ἑτεροσεβασμὸν ἀπ' εὐθείας, χωρὶς νὰ συσχετίσῃ, νὰ συνδέσῃ αὐτὸν μὲ τὸν αὐτοσεβασμὸν, τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ἔχῃ προηγουμένως καλλιεργήσει εἰς τὴν συνείδησιν αὐτῶν, ὁ διδάσκαλος αὐτὸς ἀναμφισβητήτως αἰσθάνεται ἀπογοήτευσιν, διότι ὅλοι του αἱ προσπάθειαι ἀποτυγχάνουν. Καμμιὰ, μὰ ἀπολύτως καμμιὰ, συμβουλὴ του δὲν πιάνει τόπο. Ὅλοι του αἱ φροντίδες, ὅλοι του οἱ κόποι χάνονται. Καὶ τὸ ὑψηλὸν ἔργον τῆς μορφώσεως, τὸ θεῖον ἔργον τῆς ἀγωγῆς φαίνεται σ' ἐκεῖνον ἂν ὄχι ἀδύνατον, τὸ ὀλιγώτερον πολὺ δύσκολον.

Ποιὰ ἄραγε νὰ εἶναι ἡ αἰτία; Διατί τάχα νὰ μὴ δύναται νὰ καλλιεργηθῇ, νὰ ἀναπτυχθῇ, νὰ στηριχθῇ αὐτοτελῶς ὁ σεβας-

τοῦ κ. Σχολιάστου Κορινθίας καὶ τοῦ ἱατροῦ τῆς κατασκηνώσεως.

Δελτίον Ὑγείας

Τοῦ μαθητοῦ
Ὄνομα πατρὸς Μητρὸς
Ἐπάγγελμα πατρὸς Ἡλικία

Α'. Σωματικαὶ μετρήσεις

Κατὰ τὴν ἀφίξιν Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν
Βάρους (εἰς ὀκάδ.)
Ἀνάστημα
Θωρακικὴ περίμετρος

Β'. Ἰατρικὴ ἐξέταση

Ὄφθαλμολογικὴ
ὠτολαρυγγολογικὴ
Δερματολογικὴ
Γενικὴ
Ὄψις καὶ θρέψις

Γ'. Γενικὴ Κατάστασις

Δ'. Ὁδηγία

Ἐν Λουτρακίῳ τῇ 15 Σηβρίου 1947
Ὁ Ἀρχηγὸς Ὁ Ἰατρός
Ἀκριβὲς ἀντίγραφον
Ὁ Ἀρχηγὸς τῆς Παιδικῆς Ἐξοχῆς

σμὸς πρὸς τοὺς ἄλλους, ἀφοῦ καὶ βάσιν καλὴν ἔχει τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον; Διατί; Ὁ ἑτεροσεβασμὸς δὲν ἔχει ρίζαν βαθειά. Δὲν ἔχει θεμέλιον γερό. Διότι ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς ἄλλους στηρίζεται ἐπάνω εἰς τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς ἄλλους, πρὸς τὸν πλησίον. Ἀλλ' ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον ὅσον καὶ ὑψηλὴ, ὅσον καὶ θεία καὶ ἂν εἶναι, δὲν ἔχει ρίζα βαθειά. Δὲν εἶναι θεμέλιον γερό. Διότι ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς ἄλλους ἔρχεται ὕστερα. Παρουσιάζεται κατόπιν εἰς τὸν ἀνεπτυγμένον, εἰς τὸν πολιτισμένον ἄνθρωπον. Εἶναι, ὡς εἰποῦμε, κλαδί πού ἀναπτύσσεται μετὰ. Εἶναι παράρριζον πού ἀναπτύσσεται ἀπὸ μία κυρίως ρίζαν. Ἐπάνω δὲ εἰς τὸ παράρριζον δὲν δύναται τίποτε νὰ καλλιεργηθῇ, τίποτε νὰ ἀναπτυχθῇ, τίποτε νὰ στηριχθῇ αὐτοτελῶς. Ὅτιδήποτε καὶ ἂν εἶναι, πρέπει νὰ στηριχθῇ ἐπάνω εἰς τὴν κυρίως ρίζαν. Καὶ ἡ κυρίως ρίζα εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸν ἑαυτὸν του!

Ἐπάνω λοιπὸν εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, πού εἶναι ἡ κυ-

ρίως ρίζα, ἐπάνω ἐκεῖ θὰ στηριχθῇ ὁ διδάσκαλος, ἐπάνω ἐκεῖ θὰ κτίσῃ. Ἡ, διὰ νὰ εἰποῦμε καλύτερα, τὴν κυρίως ρίζαν θὰ καλλιεργήσῃ ὁ διδάσκαλος. Καὶ σὰν συνέχεια τῆς κυρίως ρίζης, τῆς ἀγάπης τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, θὰ ἀναβῇ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὁ κυρίως βλαστὸς τοῦ φυτοῦ, ὁ κορμὸς τοῦ δένδρου, πού λέγεται αὐτοσεβασμὸς!

Τὸν αὐτοσεβασμὸν αὐτόν, πού ἔχει ρίζαν βαθειά, θὰ περιποιηθῇ ὁ διδάσκαλος, ὁ παιδαγωγός, διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ καλύτερα. Ἐπάνω ἐκεῖ εἰς τὸν αὐτοσεβασμὸν πού ἔχει θεμέλιον γερό, τὴν ἀγάπην τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, θὰ κτίσῃ αὐτὸς τὸ οἰκοδόμημά του, τὴν ἀγωγὴν, τὴν μόρφωσιν. Καὶ τότε ὅλοι του αἱ προσπάθειαι θὰ ἐπιτυγχάνουν. Τότε καμμιὰ, μὰ ἀπολύτως καμμιὰ, συμβουλὴ του δὲν θὰ πηγαίῃ χαμένη. Μὲ πολὺ ὀλιγωτέρας φροντίδας, μὲ πολὺ ὀλιγοτέρους κόπους, ἡμέραν μὲ τὴν ἡμέραν, θὰ συντελεθῇ τὸ ὑψηλὸν ἔργον τῆς μορφώσεως, τὸ θεῖον ἔργον τῆς ἀγωγῆς. Κάθε ἡμέραν ἀπὸ τὴν κυρίως ρίζαν, τὴν ἀγάπην τοῦ ἀτόμου πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, θὰ ἀναπτύσσονται τὰ διάφορα παράρριζα, ὅπως ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς ἄλλους, πρὸς τὸν πλησίον δηλαδὴ καὶ αἱ ἄλλαι Χριστιανικαὶ ἀρεταί.

Μὲ τὴν ἀνάπτυξιν δὲ τῶν παραρριζῶν θὰ ἀρχίσῃ συγχρόνως ἀπὸ τὸν κορμὸν τοῦ δένδρου, τὸν αὐτοσεβασμὸν, καὶ ἡ βλάστησις τῶν διαφόρων κλαδιῶν, ἥτοι ὁ σεβασμὸς πρὸς τοὺς ἄλλους, ὁ ἑτεροσεβασμὸς δηλαδὴ, ἡ ἀλληλοβοήθεια καὶ αἱ ἄλλαι Χριστιανικαὶ ἀρεταί. Ἐφ' ὅσον τὰ παράρριζα θ' ἀναπτύσσονται καὶ θὰ πληθύνωνται ἐπὶ τοσοῦτον καὶ τὰ κλαδιά θὰ μεγαλώνουν καὶ θὰ διακλαδίζονται. Καὶ θὰ μεγαλώνη καὶ θὰ φουντώνη τὸ δένδρον πού λέγεται ἀγωγή, μόρφωσις, καὶ θὰ δίδῃ ὠραίους, γλυκοὺς, εὐγεστους καρπούς, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους

θὰ τρέφεται, ναί, θὰ τρέφεται καὶ δὲν θὰ ἐξολοθρευεταί ἡ ἀνθρωπότης!

Παρατήρησις Διευθύνσεως. Ὅρθά βεβαίως εἶναι τὰ συμπεράσματα, εἰς ἃ καταλήγει ὁ γράψας τὰ ἀνωτέρω, ἀλλ' ἡ βᾶσις ἐφ' ἧς στηρίζει αὐτά, εἶναι κατὰ τὴν γνώμην μας σαθρά. Τὸ σαθρὸν τῆς βάσεως συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ταυτίζει δύο ἐννοίας ἐντελὲς διαφόρου περιεχομένου, τὴν ἐννοίαν αὐτοσεβασμὸς καὶ τὴν ἐννοίαν ἀγάπη πρὸς ἑαυτὸν. Ἀγάπη πρὸς ἑαυτὸν δὲν εἶναι τι διάφορον τοῦ ἐγωϊσμοῦ, ἐνῶ αὐτοσεβασμὸς εἶναι τὸ συναίσθημα τῆς ὑποκειμενικῆς τιμῆς, τῆς ιδέας δηλαδὴ, ἣν ὁ ἄνθρωπος ἔχει περὶ τῆς ἰδίας ἡθικῆς δέξιας. Κατὰ ταῦτα ὁ αὐτοσεβασμὸς εἶναι κίνητρον πρὸς ἡθικὴν τελείωσιν, ἣν ἐπιτυγχάνει ὁ ἄνθρωπος ἀπαρνούμενος τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἀφοσιούμενος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἄλλων, ἐνῶ ἡ ἀγάπη πρὸς ἑαυτὸν τὸν ὠθεῖ εἰς τὸ ἀντίθετον, εἰς τὴν ἀνάδειξιν καὶ ἐπιβολὴν τοῦ ἑγῶ, εἰς ἀντικειμενικὰς δηλαδὴ πράξεις, ὁδηγοῦσας αὐτὸν εἰς ἡθικὴν κατὰπτωσιν καὶ πόρωσιν. Ἡ ἀγωγή ἐπομένως, ἥς τελικὸς σκοπὸς εἶναι ἡ ἡθικὴ τελείωσις τοῦ τροφίμου, καθήκον ἔχει νὰ καλλιεργῇ μὲν παρ' αὐτῷ τὴν φιλαλληλίαν, νὰ καταπολεμῇ δὲ τὴν πρὸς ἑαυτὸν ἀγάπην, ἥτοι τὸν ἐγωϊσμόν. Οὕτω πράττουσα διαπλάσσει τοὺς τροφίμους τῆς εἰς ἐκπολιτιστικὸν κοινωνικὸν παράγοντας, εὐεργετικὸς εἰς τὸ κοινωνικὸν σύνολον καὶ μάλιστα εἰς ἑαυτοὺς, καὶ προάγει αὐτοὺς εἰς τὸ νὰ ζοῦν κατὰ Χριστὸν ἀπαρνούμενοι ἑαυτοὺς καὶ συντελοῦντες οὕτω εἰς τὴν ἐπὶ γῆς εἰρήνην καὶ τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν. «Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν Σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήτω μοι».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1) **Γιάννη Ε. Σταυρακάκη**, ἐπιθεωρητοῦ δημ. σχολείων «Ἠθικὰ ἀξιώματα», ἔκδοσις Σπυρ. Δ. Ἀλεξίου, Ἡράκλειον Κρήτης, 1947. Συλλογὴ ἐξ 116 ὀκταστίχων ποιημάτων, δι' ὧν ὁ ποιητὴς παρέχει εἰς πάντας καὶ ἰδίᾳ εἰς τοὺς νέους πολιτικὴν συμβουλὴν διὰ τὸν βίον ὑπὸ τύπον γνωμικῶν. Ἡ διαυγὴς δημοτικὴ του γλῶσσα καὶ ὁ ἀβιάστος ὡς ρυθμικὸν ρεῶν στίχος του τὸ καθιστοῦν λογοτεχνικὸν ἐντύπωμα διὰ τὸν ἀναγνώστην.

2) **Ἀναστασίον Β. Ἀντωνοπούλου**, δημοδιδασκάλου, «Χιλιασμός καὶ Χριστιανικὰ δόγματα», Πάτραι, 1946. Ἐν αὐτῷ ὁ συγγραφεὺς ὑπεραμύνεται τῆς ὀρθοδόξου Πίστεως ἐναντίον τῆς αἰρέσεως τῶν Χιλιαστῶν,

ὡς κακοπίστων διαστρεβλωτῶν τῶν Ἀγίων Γραφῶν. Διὰ τοῦ ἔργου τούτου διαφωτίζεται ὁ ἀναγνώστης ἐπὶ τῶν δοξασιῶν τῶν αἰρετικῶν τούτων, οἱ ὁποῖοι διὰ τῆς σατανικῆς προπαγάνδας των τόσῃ σύγχυσιν καὶ ταράχην προκαλοῦν εἰς τὴν παγκόσμιον χριστιανικὴν συνείδησιν.

3) **Γ. Μ. Μελισσηνοῦ**, διευθυντοῦ δημ. σχολείου Νάξου, «Ἡ θέσις τῆς ἀναγνώσεως στὸ δημοτικὸν σχολεῖον», Νάξος 1947. Ἀξιόπρόσεκτος παιδαγωγικὴ μελέτη, προὐδὸν ἀρτίας θεωρητικῆς μορφώσεως καὶ μακρᾶς σχολικῆς πείρας τοῦ συγγραφέως.

4) **Πέτρον Σ. Σπανδωνίδην**, «Ἐπιστήμη καὶ λογοτεχνικὴ κριτικὴ», Θεσσαλονίκη, 1947.

5) Τοῦ αὐτοῦ: «Ἡ διδασκαλία τῶν νέων Ἑλληνικῶν», Θεσσαλονίκη, 1947.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

ΒΑΣ. ΔΙΑΤΑΓΜΑΤΑ

Β. Δ. τής 5[12]47 Φ.Ε.Κ. 2[1948.

«Περί τής έννοιας των όρων «όμοτιμος» καί «όμοταγής» εις τὰ διατάγματα άνεγνωρισμένων σχολείων τής Άλλοδαπής».

Εις τὰ διατάγματα των άνεγνωρισμένων Σχολείων τής άλλοδαπής Μέσης Έκπαιδευσεως οι έν αυτοίς αναφερόμενοι όροι «όμοτιμος» καί «όμοταγής» έχουν την έννοιαν του ίσοτιμου καί κατά συνέπειαν οι παρά των ως άνω άνεγνωρισμένων Σχολείων έκδοθέντες τίτλοι σπουδών είναι κατά πάντα ίόστιμοι προς τους τοιούτους των Δημοσίων Γυμνασίων τής Ήμεδαπής, πλην των Εμπορικών Σχολών.

ΥΠΟΥΡΓΙΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Υπουργικών Οικονομικών καί Παιδείας

(Αριθ. 112234 π.έ.). Το έπίδομα δι' έξοδα θερμάνσεως των γραφείων των Γεν. Επιθεωρητών Μέσης καί Στοιχ. Εκπαιδευσεως καί Επιθεωρητών δημοτ. σχολείων παραμένει τό αυτό ως καθωρίσθη διά τής υπ' αριθ. 77804[1946] αποφάσεως, ήτοι δραχ. 40.000 διά τους έδρεύοντας εις Μακεδονίαν, Θράκην, Θεσσαλίαν, Ήπειρον καί Τρίπολιν καί 25.000 διά πάντας τους λοιπούς.

ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΕΙΣ

Νομικού Συμβούλου Υπουργ. Παιδείας (Αριθ. 17 κοινοποιουμένη διά τής υπ' αριθ. 6342[48] Έγκυκλίου του Υπουργείου).

Τό άρθρον 17 του Α.Ν. 2029 του 1939 έρρύθμισε γενικώς καί ένιαώς τας πειθαρχικάς ποινάς εις ός υπόκεινται οι λειτουργοί τής στοιχειώδους καί Μέσης Εκπαιδευσεως. Εις την ρύθμισιν αυτήν περιλαμβάνεται καί τό πειθαρχικόν παράπτωμα δι' ό δ παράγραφος 6 του άρθρ. ΙΙ του Νομ. Δτος 30[30-3-1925, συνεπώς ή τελευταία αυτή διάταξις δέν ισχύει μετά τον Α.Ν. 2029 του 1939 καί τό πρόστιμον ως ποινή δέν πρέπει νά υπερβαίνει τό ήμισυ του κατά μήνα μισθού διά τό άνω παράπτωμα.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ

Υπουργείου Έσωτερικών (Αρ. 2370[48] Κοινοποιουμένη καί προς άπαντα τὰ πολιτικά Υπουργεία, πλην τής Δικαιοσύνης, καί τας Γενικάς Διοικήσεις).

Παρακαλούνται άπαντα τὰ Υπουργεία νά εκδώσωσιν υπό τό πνεύμα τής ως άνω έγκυκλίου διαταγής προς τας εξ αυτών έξαρτωμένας υπηρεσίας περί τηρήσεως των

διατάξεων του Α. Ν. 1179[38 «Περί Νομαρχών».

Κατά τας διατάξεις του νόμου τούτου 1) Οι Έπιθεωρηται παντός κλάδου τής Διοικήσεως όφείλουν νά υποβάλλουν εις τον Νομάρχην αντίγραφα των εις τὰ οικεία Υπουργεία καί λοιπάς προϊσταμένας άρχάς υποβαλλομένων έκθέσεων. 2) Δημοσίοι υπάλληλοι μεταβαίνοντες δι' εκτέλεσιν υπηρεσίας εις την έδραν του νομού, υποχρεούνται πρό τής εκτελέσεως τής υπηρεσίας των νά προσέρχονται εις τον Νομάρχην καί νά αναφέρουν αυτόν περί τής αποστολής των. Εις την υποχρέωσιν ταύτην υπόκειται πάς πολιτικός υπάλληλος, έστο καί άν προέρχεται εξ άλλου Νομού. 3) Ο Νομάρχης είναι άρμόδιος διά την χορήγησιν κανονικών άδειών μέχρι δέκα ήμερών, τό δέ δικαίωμα άλλων άρχών νά χορηγώσι 10ήμερους άδειας έξαντλείται εις ήν περιπτώσιν ό Νομάρχης χορηγήσιν τοιαύτην άδειαν. 4) Δέον παρά των προϊσταμένων των διαφόρων περιφερειακών υπηρεσιών νά κοινοποιούνται εις τον Νομάρχην πάσαι αι αποφάσεις των περί κλήσεως εις άπολογία, έπιβολής πειθαρχικών ποινών, μεταθέσεων, άποσπάσεων, μετακινήσεων, προαγωγών καί έν γένει πάσης φύσεως μεταβολών των υπαλλήλων εκάστης υπηρεσίας.

Σημειωτέον ότι επί των άρμοδιοτήτων αιτινες μετεβιβάσθησαν εις τους Νομάρχας διά του ως άνω Α.Ν. έχουν ούτοι άποκλειστικόν δικαίωμα άσκήσεως τούτων.

Υπουργείου Παιδείας (Αρ. 7068[48]).

Αι αποφάσεις των ΕΣΣΕ έφ' όσον εκδικάζονται είτε κατ' ένστασιν είτε αυτεπαγγέλτως υπό των ΑΕΣΣΕ καί καθίστανται εκτελεσταί, δέν πρέπει νά επανεξετάζονται, διότι κατά την Νομολογίαν του Συμβουλίου Έπικρατείας αι αποφάσεις των Α)βαθμίων Συμβουλίων ένσωματούνται εις τας αποφάσεις των Β)βαθμίων, έφ' όσον εξεδικάσθησαν νομίμως υπό των τελευταίων τούτων.

Υπουργείου Παιδείας (Αριθ. 14631[48]).

Κατόπιν του υπ' αριθ. 466765[Φ 38272] έ. έ. έγγραφου του Γεν. Επιτελείου Στρατού παραγγέλλονται πάντες οι υπάλληλοι του Υπουργείου καί των εκ τούτου έξαρτωμένων υπηρεσιών καί εκπαιδευτικών άρχών, οι άνήκοντες εις τας κλάσεις 1930 καί νεωτέρας, όπως υποβάλλουν εις τας προϊσταμένας των άρχάς έντός 5ημέρου αίτησιν προς τό Στρατολογικόν Γραφείον εις ό υπάγεται έκαστος υπάλληλος περί εκδόσεως πιστοποιητικού στρατολογικής καταστάσεως.

Αι αίτήσεις αΐται θά συνταχθώσιν επί φύλλον χαρτοσήμου δρ. 500 καί κινητού ένσήμου Μ. Τ. Στρατού δρ. 300 θά προσαρτηθί δέ διά τό εκδοθησόμενον πιστοποιητι-

κόν χαρτόσημον δρ. 3.000 έπικολλωμένου καί ένσήμου Μ. Τ. Στρατού δρ. 2.000.

Έφιστάται ή προσοχή των υποχρέων όπως αι αίτήσεις υποβληθού έντός τής τασσομένης προθεσμίας, άλλως κινδυνεύουν νά χαρακτηρισθού άνυπότακτοι.

Πιστοποιητικά στρατολογικής καταστάσεως εκδεδομένα πρό τής 1-1-1948 δέν λαμβάνονται υπ' όψιν.

Η προς τό Στρατολογικόν Γραφείον υποβληθησομένη αίτησις θά συνταχθί κατά τό κατωτέρω υπόδειγμα.

Προς τό Στρατολογικόν Γραφείον

Εις

ΑΙΤΗΣΙΣ

Έπώνυμον.....
Όνομα.....
Όνομα πατρός.....
Όνομα μητρός.....
Κλάσις.....
Έτος γεννήσεως.....
Έγγεγραμμένος εις Μητρώον άρρένων του Δήμου ή Κοινότητος.....
Τής επαρχίας.....
Του Νομού.....
Ένεστώσα διαμονή.....
Πόλις ή χωρίον.....
Όδός..... αριθ.....
Περί εκδόσεως πιστοποιητικού στρατολογικής καταστάσεως
Έν τη 19.....

Λαμβάνω την τιμήν νά παρακαλέσω όπως διατάξητε την χορήγησιν πιστοποιητικού στρατολογικής καταστάσεώς μου, προκειμένου νά καταθέσω τούτο εις την υπηρεσίαν.....

Έπισυνάπτω καί τὰ κεκανονισμένα χαρτόσημα ήτοι

Χαρτόσημον δρ. 3.000 καί
Ένσημον Μ. Τ. Σ. δρ. 2.000

Ευπειθέστατος

Ο αίτών

(Υπογραφή)

ΠΡΟΔΙΩΓΑΙ ΣΧΟΛΕΙΩΝ Κ.Α.Π.

Περιφέρεια Κορινθίας.

Υποβιβάζεται τό Β' 5)τάξιον δημοτικών σχολείων Ευλοκάστρου εις 4)τάξιον, προαγομένου άντιστοιχώς του Α' 5)ταξίου Κορίνθου εις 6)τάξιον.

Περιφέρεια Σερρών.

α) Τό 14ον 1)τάξιον δημοτ. σχολείον Σερρών, τό 11ον 2)τάξιον καί τό 15ον 2)τάξιον συγχωνεύονται εις έν υπό την επωνυμίαν 10ον 5)τάξιον δημοτ. σχολείον Σερρών. β) Τό

11ον 1)τάξιον, τό 10ον διτάξιον καί τό 2)τάξισραηλιτικόν συγχωνεύονται εις έν μέ την επωνυμίαν 11ον 5)τάξιον δημοτ. σχολείον Σερρών.

Περιφέρεια Ζαγορίου—Μετσόβου

α) Τό δημοτ. σχολείον Μπαγίας μετονομάζεται εις δημοτ. σχολείον Κρανούρας. β) Τό 3)τάξιον Έλαιώνος Συρράκου διαιρείται εις έν 2)τάξιον Μεταβατικόν Έλαιώνος Συρράκου καί εις 1)τάξιον Έλαιώνος Προβέξης υπαγόμενον εις την περιφέρειαν Προβέξης.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΚΡΙΣΕΙΣ

Ὁ παγκόσμιος ἔρανος γιὰ τὸ παιδί.

Ἡ ἔκκλησις τὴν ὁποίαν μὲ συγκινητικὰ λόγια ἀπηύθυνεν ἀπὸ τὸ ραδιόφωνον πρὸς ὅλον τὸν κόσμον ἡ Α. Μ. ἡ Βασίλισσα κατὰ τὴν 29ην Φεβρουαρίου, ὑπὲρ τοῦ ἑράνου, ὁ ὁποῖος ἤρχισε κατὰ τὴν ἡμέραν αὐτὴν εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ο.Η.Ε. ὑπὲρ τοῦ Παιδιοῦ, πιστεύομεν ὅτι θὰ ἔχη βαθυτάτην ἀπήχησιν εἰς τὰς καρδίας ὅλων τῶν Ἑλλήνων καὶ ἰδίως τῶν δυναμένων νὰ ἐνισχύσουν ὕλκως τὸν ἔρανον τοῦτον. Καὶ ὅπως οἱ λόγοι τῆς Βασίλισσης, ὡς ἡκούοντο διὰ μέσου τῶν αἰθέρων, ἐπρόδιδον ὅλην τὴν συγκίνησιν καὶ τὸν πόνον τῆς Μητέρας διὰ τὰ ἀναξιοπαθοῦντα καὶ ὑποφέροντα παιδιά μας, ἔτσι πρέπει τὰ λόγια αὐτὰ νὰ συγκινήσουν πᾶσαν καρδίαν, τὴν ὁποίαν δὲν ἀπελίθωσαν αἱ ὕλιστικαὶ ἐπιδιώξεις τῆς ἐποχῆς μας, διὰ τὴν ἀρξαμένην παγκόσμιον σταυροφόριαν διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ Παιδιοῦ. Περισσότερον ὅμως ἀπὸ κάθε ἄλλην, τὰ λόγια αὐτὰ πρέπει νὰ συγκινήσουν πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν, ἡ ὁποία πάντοτε παραμένει πηγὴ ἀκένωτος τῶν εὐγενεστέρων ἀνθρωπίνων ἰδανικῶν, καὶ οἱ Ἕλληνες, τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, θὰ πρέπει νὰ φανοῦν γενναίτεροι παντὸς ἄλλου λαοῦ εἰς τὴν προσφορὰν διὰ τὸ Παιδί. Ὡς στρέψωμεν ὅλοι τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν μας πρὸς τὰ ἀναξιοπαθοῦντα παιδιά τῆς Ἑλλάδος, τῶν ὁποίων ἡ δυστυχία ἐνετάθη τελευταίως εἰς πολὺ ἐπικίνδυνον σημεῖον, καὶ ὡς προσφέρωμεν ὅτι δυνάμεθα καὶ ἀπὸ τὸ ὑστέρημα μας ἀκόμη, διὰ νὰ δώσωμεν ὀλίγην θαλπωρὴν εἰς τὰ γυμνητέοντα παιδιά μας μέσα εἰς τὴν παγερότητα τῆς συμφορᾶς τοῦ ἐμφυλίου σπαραγμοῦ. Ὅτι καὶ νὰ δώσωμεν θὰ εἶναι ἐλάχιστον ἀπέναντι τῶν ὑποχρεώσεων ποὺ ἔχομεν ὅλοι ἀπέναντι τῆς Γενεᾶς ποὺ πρόκειται νὰ διαδεχθῇ τὴν ἰδικήν μας, ἂν θέλωμεν νὰ ἐπιβιώσῃ ἡ Φυλὴ μας. Παραλλήλως πρὸς τὸν ἀγῶνα διὰ τὸ Ἔθνος καὶ τὴν Πατρίδα, ὡς ἀποδυνάμωμεν μὲ πίστιν καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἑλληνόπουλου.

Ἡ μετεκπαίδευσις τῶν δημοδιδασκάλων

Δι' ἀποφάσεως τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας προεκηρύχθη διαγωνισμὸς διὰ τὴν χορήγησιν διετοῦς ἐκπαιδευτικῆς ἀδείας εἰς 50 δημοδιδασκὰς πρὸς μετεκπαίδευσιν τῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Παραμένει ὅμως ἐκκρεμὲς τὸ ζήτημα τῶν ἐπιτυχόντων εἰς τὸν περυσινὸν διαγωνισμὸν καὶ μὴ κληθέντων πρὸς μετεκπαίδευσιν. Ἄν τὸ Ὑπουργεῖον ἔχη λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ἔκρινεν ὀρθὸν νὰ μὴ καλέσῃ τοὺτους κατὰ τὸ τρέχον ἔτος θὰ πρέπει νὰ τοὺς ἀνακοινώσῃ, ἂν δὲν τοὺς ἀνεκοίνωσεν, εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους, διὰ νὰ μὴ ἐμφανίζεται ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν ὡς αὐθαίρετος ἐνέργεια τῆς κεντρικῆς Ἀρχῆς. Ὑπάρχουν ἐπίσης καὶ μερικοὶ ἄλλοι ἐπιτυχόντες εἰς τὸν διαγωνισμὸν, κληθέντες καὶ μὴ προσελθόντες, διότι εὐρίσκονται ὑπὸ τὰ ὄπλα. Πρέπει καὶ τοὺτους νὰ κατοχυρώσῃ τὸ Ὑπουργεῖον, ἰδίως ἐκείνους οἱ ὁποῖοι κινδυνεύουν νὰ ὑπερβοῦν τὸ διὰ τὴν μετεκπαίδευσιν καθωρισμένον ὄριον ἡλικίας, διότι δὲν θὰ εἶναι ἠθικὸν νὰ χάσουν οὗτοι τὴν μετεκπαίδευσιν τῶν ἀκριβῶς διότι ὑπηρετοῦν τὴν Πατρίδα. Παραλλήλως πρὸς τοὺτους ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ ἄλλοι δημῶντες ὑπηρετοῦντες εἰς τὸν στρατόν, οἵτινες δὲν δύνανται νὰ προσέλθουν εἰς τὸν διαγωνισμὸν. Δὲν νομίζει ὁ κ. Ὑπουργὸς ὅτι θὰ ἔπρεπε καὶ οὗτοι νὰ μὴ ἀδικηθοῦν; Διότι μέχρις ὅτου ἀποστρατευθοῦν εἶναι πιθανὸν νὰ ὑπερβοῦν τὸ πρὸς μετεκπαίδευσιν ὄριον ἡλικίας καὶ ὡς ὑπηρετήσαντες τὴν Πατρίδα νὰ μὴ δυνηθοῦν νὰ ἱκανοποιήσουν τὴν ἔφεσιν τῶν πρὸς εὐρυτέραν μὀρφωσιν ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ λαϊκοῦ σχολείου. Τὸ καλύτερον θὰ ἦτο νὰ θεσπισθῇ διὰ τοὺτους εὐεργετικὴ διάταξις ἐπιτρέπουσα τὴν μετεκπαίδευσιν τῶν καὶ μετὰ τὸ 35ον ἔτος τῆς ἡλικίας τῶν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὡς μελετήσῃ τὸ ζήτημα τοῦτο ὁ κ. Ὑπουργὸς καὶ πιστεύομεν ὅτι θὰ ἐξεύρῃ τὴν καλυτέραν δυνατὴν, ἀλλὰ καὶ δικαιότεραν λύσιν ἐν προκειμένῳ.

Η ΥΛΗ ΚΑΙ Η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Γενική διδακτική καὶ παιδαγωγική ἐγκυκλοπαιδεία, συνταχθεῖσα ὑπὸ Ἐπιτροπῆς ἐξ ἐιδικῶν ἐπιστημόνων καὶ παιδαγωγῶν ὑπὸ τὴν παιδαγωγικὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Χαρ. Σκαλισιάνου.

Τὸ μνημειώδες τοῦτο ἔργον διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν, παρέχει εἰς πάντας τοὺς ἑλλήνας δημοδιδασκάλους μίαν εὐρείαν μετεκπαίδευσιν, διότι προσφέρει εἰς αὐτοὺς, πρὸς διαρκὴ χρῆσιν, πᾶν οὗτινος ἔχουσιν οὗτοι ἀνάγκην, ἥτοι ὅλην τὴν διδακτέαν ὕλην τοῦ προγράμματος μὲ ὅλας τὰς σχετικὰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις καὶ ὅλας τὰς ἀπαραίτητους διὰ τὸ μεθοδικῶς διδάσκειν διδακτικὰς ὁδηγίας, συμφώνως πρὸς τὰς νεωτάτας παιδαγωγικὰς καὶ διδακτικὰς κατευθύνσεις.

Πλὴν τῆς διδακτέας ὕλης καὶ τῶν βασικῶν ἀρχῶν τῆς Γενικῆς Διδακτικῆς ἡ ΥΛΗ καὶ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ περιέχει καὶ τὴν ἐιδικὴν διδακτικὴν ἐκάστου μαθήματος, ὡς καὶ παιδαγωγικὰς μελέτας καὶ διατριβὰς, σχετικὰς μὲ τὰ προβλήματα τῆς ἀγωγῆς καὶ διδασκαλίας, ἀπαντήσεις εἰς διδακτικὰς ἀπορίας, συμπληρωματικὰ τῆς διδασκαλίας ἀναγνώσματα, ἐποπτικὰς εἰκόνας καὶ χάρτας, ὥστε ὁ διδάσκαλος εἰς πᾶσαν στιγμὴν δύναται καταφεύγων εἰς αὐτὴν νὰ λύῃ τὰς ἀπορίας του καὶ νὰ ὑποβοηθῇ σημαντικῶς εἰς τὸ ἔργον του.

Η ΥΛΗ ΚΑΙ Η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ

τῶν μαθημάτων τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου

περιλαμβάνει εἰς 8.000 περίπου σελίδας μεγάλου σχήματος μὲ 4.000 εἰκόνας καὶ χάρτας τὴν ὕλην καὶ διδακτικὴν τῶν τριῶν ἀνωτέρων τάξεων τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

Πωλεῖται χρυσόδετος εἰς 7 μεγάλους τόμους ἢ 18 μικροτέρους

ΤΙΜΟΛΟΓΙΟΝ

Σειρὰ πλήρης Τάξεις Γ', Δ', Ε' ΣΤ'		
Δεμένη εἰς 18 τόμους		Δρχ. 500.000
Χρυσόδετος εἰς 7 τόμους		» 500.000
ΤΟΜΟΙ ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΟΙ		
(τῆς Γ' τάξεως δὲν πωλῶνται χωριστὰ)		
Μαθήματα Δ' τάξεως		
Δεμένα εἰς 4 τόμους	Δρχ. 120.000	
Χρυσόδετα εἰς 2 τόμους	» 120.000	
Μαθήματα Ε' τάξ. τόμος Α'		
Δεμένα εἰς 3 τόμους	» 80.000	
Χρυσόδετα εἰς 1 τόμον	» 80.000	
Μαθήματα ΣΤ' τάξ. τόμος Β'		
Δεμένα εἰς 3 τόμους	» 100.000	
Χρυσόδετα εἰς 1 τόμον	» 100.000	
Μαθήματα Ε' τάξ. τόμος Β'		
Δεμένα εἰς 3 τόμους	Δρχ. 80.000	
Χρυσόδετα εἰς 1 τόμον	» 80.000	
Μαθήματα ΣΤ' τάξ. τόμος Α'		
Δεμένα εἰς 3 τόμους	» 80.000	
Χρυσόδετα εἰς 1 τόμον	» 80.000	

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΠΕΤΡΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.

ΑΘΗΝΑΙ—ΟΔΟΣ ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ 9

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΜΟΛΙΣ ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ROMAIN ROLLAND

ΜΑΧΑΤΜΑ ΓΚΑΝΤΙ

Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Τιμή Δρ. 10.000

ΜΟΛΙΣ ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ALFRED ADLER

ΑΝΘΡΩΠΟΓΝΩΣΙΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΠΑΛΑΙΟΔΟΓΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ἐξαντληθείσης τῆς Ἀγῆς ἐκδόσεως καὶ κατόπιν τῆς πανταχόθεν ζητήσεως, ἔξε-
δόθη εἰς Βαν ἐκδοσὶν ἡ μετάφρασις τοῦ περιφήμου συγγράμματος τοῦ Adler
«ΑΝΘΡΩΠΟΓΝΩΣΙΑ», ἀναθεωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ μεταφραστοῦ καὶ κατὰ πολὺ βελ-
τιωθεῖσα. Πολύτιμος σύμβουλος διὰ γονεῖς, διδασκάλους, κλπ. καὶ γενικῶς διὰ κάθε
ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ νὰ λύσῃ ὀρθῶς τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς του,
χωρὶς συγκρούσεις πρὸς τὸ ἄμεσον περιβάλλον καὶ τὴν κοινωνίαν.

Ἐκδοσίς ἐπὶ κοινοῦ χάρτου Δρ. 20.000

» » ἐκλεκτοῦ » » 25.000

ΚΑΘΕ ΝΕΟΣ ΚΑΙ ΚΑΘΕ ΝΕΑ

Διαφωτίζεται στὰ ζητήματα τῆς κληρονομικότητος, τῆς εὐγονι-
κῆς καὶ τῆς ὑγιεινῆς τοῦ γάμου

ΚΑΘΕ ΜΗΤΕΡΑ

Θὰ ἀναθρέψῃ μὲ λιγώτερο κόπο τὸ παιδί της καὶ θὰ τοῦ ἐξα-
σφαλίσῃ σιδερένια ὑγεία μὲ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ

τοῦ ἱατροῦ-καθηγητοῦ ΚΩΣΤΗ ΧΑΡΙΤΑΚΗ

Ἀποτελεῖ τὸν ἀπαραίτητο σύντροφο κάθε μητέρας

Πλήρης βρεφοκομία καὶ παιδοκομία. Ὑγιεινὴ καὶ περιποίηση τοῦ βρέ-
φους καὶ τοῦ παιδιοῦ μῆνα πρὸς μῆνα. Πρόχειρη ἱατρικὴ τοῦ σπιτιοῦ. Οἰκο-
γενειακὸ Φαρμακεῖο, νοσηλευτικὴ, πρῶτες βοήθειες κλπ.

Μὲ παράρτημα: Τὸ τετράδιον τῆς ὑγείας τοῦ παιδιοῦ.

Τόμος πολυτελὲς πλουσίως εἰκονογραφημένος μὲ 415 σελίδας.

Τιμᾶται Ἀδετος Δρ. 30.000

Χρυσόδετος 40.000